

80
pagina's
inspiratie

**Rutger
Bregman:**
'Armoedebestrij-
ding is gewoon
een goed
business-
plan'

ARMOEDE EN SCHULDEN NEDERLAND UIT!

Magazine boordevol interviews, vernieuwende praktijken,
achtergronden en persoonlijke verhalen

**Ahmed
Abdillahi:**
'Ik heb alles op
alles gezet om
uit de situatie
te komen'

**Nadja
Jungmann:**
'Blijven coachen
tot alle geld-
stress weg
is'

**Tine van
Regenmortel**
over de kracht
van empower-
ment

INHOUD

- 4 Intro** Schuldhulpverlening en armoedebestrijding worden anders!
- 6 Interview** Rutger Bregman: 'Armoedebestrijding is gewoon een goed businessplan'
- 10 Portret** Ahmed Abdillahi: 'Ik heb alles op alles gezet om uit de situatie te komen'
- 12 Goede praktijken en ideeën** Ervaringsdeskundigen - Peter van Bergen (Over Rood) - Erwin Bel (CAV) - Van beschermingsbewindvoerder naar sociaal-financieel generalist
- 16 Interview** Roeland van Geuns: 'Ik ben voor naming and shaming van gemeenten die het niet goed doen'
- 20 Goede praktijken en ideeën** Social Impact Bonds - Preventieproject schuldhulp 'Amsterdam Nieuw-West' - 'Hoogste tijd voor een Ontvanger van de Staat' - Vroeg Eropaf! en Emma
- 24 Portret** Roos: 'Ik ben bang voor de toekomst'
- 26 Interview** Ruben Gowricharn: 'Het idee dat werk de oplossing is, is kortzichtig'

- 29 Column** André Moerman: Vrijwilligheid wordt duur betaald
- 30 Goede praktijken en ideeën** Fonds 1818 - Sociale supermarkt - Moedige mensen - Segbroek deelt
- 34 Portret** Piet: 'Ik ben nooit ziek. Ik ben niet te oud. Ik wil werken'
- 36 Achtergrond** Incasso van innen naar oplossen
- 39 Column** Matthijs Rutten: Een giftige cocktail voor de kwetsbare burger
- 40 Goede praktijken en ideeën** Stadsgeldbeheer - Lezen, schrijven en rekenen - Empowerment voor klanten voedselbank - Steungezin.nl
- 44 Achtergrond** Innovatieve fondsen geven impuls aan andere schuldhulp
- 47 Column** Sascha Meyer: Waterpret
- 48 Portret** Bibi: 'Het liefst begin ik voor mezelf'
- 50 Opinie** De nieuwe economie begint in de buurt
- 52 Interview** Sadet Karabulut (SP): 'Overheid moet zelf niet de veroorzaker zijn van schulden'

20

24

32

39

55 Column Dennis Luisterburg: Het bedrijfsleven is echt aan zet!

56 Goede praktijken en ideeën
Kansfonds - Sociaal Wijkteam - No Credit Game Over - Stadsgids Schulden

60 Interview Tine van Regenmortel over de kracht van empowerment

63 Column Jouke In der Maur:
Blinde vlekken? Gemiste kansen!

64 Opinie George van Houts:
Schuldhorigheid

66 Interview Nadja Jungmann: 'Blijven coachen tot alle geldstress weg is'

68 Goede praktijken en ideeën
Eropaf! Ondersteuning - Sociale Coöperaties - Vrijplaats Amsterdam - ONSBank

72 Interview Carola Schouten: 'Hoogste prioriteit? De beslagvrije voet handhaven'

74 Achtergrond Van doeners, denkers tot belangenbehartigers

76 Interview Jan Hamming: 'De tweedeling is alleen maar groter geworden'

79 Column Marc Räkers: Vrijwilligers zijn de slagroom op de taart

Uitnodiging

1 december 2016

NATIONAAL LABORATORIUM ARMOEDE EN SCHULDEN NEDERLAND UIT!

Eropaf! en Movisie nodigen u graag uit voor het Nationaal Laboratorium Armoede en Schulden Nederland uit! Dit is de plek om ideeën uit te wisselen, te bespreken en beproeven - het zal er borrelen en bruisen van nieuwe plannen en onverwachte verbindingen.

In de laboratoria zoeken we naar duurzame en onorthodoxe aanpakken rond thema's als: sociale schuldenfondsen, sociale incasso, incassovrije wijken, Social Impact Bonds, wijkteams en mensen in de schulden, sociale coöperaties, regelvrije bijstand, van zelfredzaamheid naar zelfregie, ervaringsdeskundigheid, beschermingsbewind in beweging.

Locatie:

De Buurtzaak, Chris Lebeauststraat 4, Amsterdam

Meer informatie:

congres.eropaf.nl

Volg ons op Twitter en Facebook!

@ArmoedeNLuit

@Armoede.en.schulden.Nederland.uit

64°

66

Colofon

Dit magazine is een coproductie van Eropaf! en Movisie. Heeft u vragen of opmerkingen over het magazine dan kunt u contact opnemen met Catelijne Akkermans (catelijne@eropafenco.nl), Christine Kuiper (c.kuiper@movisie.nl), Martin Zuithof (martin@eropafenco.nl)

Redactie: Christine Kuiper, redacteur en adviseur sociale innovatie Movisie - Sascha Meyer, journalist en publicist - Catelijne Akkermans, redacteur Eropaf!, Marc Räkers, redacteur Eropaf! - Martin Zuithof, journalist en eindredacteur Eropaf!

Vormgeving: Gerard van Vliet, Druk: Paperware
Oktober 2016, © 2016 Movisie en Eropaf!

SCHULDHULPVERLENING EN ARMOEDEBESTRIJDING WORDEN ANDERS!

Armoede en schulden zijn taaie vraagstukken met een diepe worteling in onze samenleving. Dat de ernst en omvang van deze problematiek blijft toenemen is zorgwekkend. Ervaringsdeskundigen, onderzoekers, ombudsmannen, professionals, journalisten, vernieuwers, opiniemakers, activisten en vele anderen leggen hun vingers steeds op zere plekken, wijzen op de vastlopende systeemwereld en doen suggesties of nemen initiatieven voor innovaties. Langzaam maar zeker is zo een beweging ontstaan die het echt anders wil doen. Ook uit het voor u liggende magazine 'Armoede en schulden Nederland uit' blijkt dat inmiddels zoveel vernieuwende ideeën en initiatieven zijn ontstaan dat het point of no return ruimschoots is gepasseerd.

Met dit magazine geven we de eerder dit jaar door ons opgestelde 'Transformatieagenda armoede en schulden' handen en voeten. We laten veel vernieuwende praktijken en ideeën zien en illustreren hiermee de door ons in de agenda geschetste beweging.

'Schuldhelpverlening anders!'

'Schuldhelpverlening anders!' was de titel van het Nationaal Laboratorium dat Eropaf! en het Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken in 2014 in Utrecht-Overvecht organiseerden. Vernieuwende en meer behoudende opvattingen over schuldhelpverlening kwamen hier openlijk met elkaar in botsing. Onder het schurende oppervlak bleek al snel dat de gevestigde schuldhelpverlening, de incassosector en andere betrokken partijen ook graag wilden nadenken over betere, meer integrale manieren van werken. Innovatieve ideeën over een andere aanpak van schulden en armoede zijn géén aanval op de uitvoerende organisaties en hun professionals. Ze zijn wel een aanval op de volledig vastlopende structuren waarbinnen zij hun werkzaamheden moeten uitvoeren.

Meer integraal kijken

Gelukkig heeft de beweging die op een andere manier met schulden en armoede wil omgaan al stevig wortel geschoten. Opvallende overeenkomst tussen alle initiatieven en vernieuwende praktijken is dat we weer meer integraal kijken. We beschouwen schulden en armoede steeds minder als uitsluitend een technisch-financieel probleem. Nieuwe inzichten over schaarste en armoedestress spelen een steeds belangrijkere rol, waardoor we al veel minder over 'gebrek aan motivatie' spreken. Van straffen en uitsluiten wegens het zogenaamd 'niet nemen van de eigen verantwoordelijkheid' ondersteunen we mensen opdat zij de regie weer terug krijgen.

'Eigen schuld, dikke bult' was te lang het uitgangspunt. We richten de blik ook weer op de sociale en maatschappelijke context. We hebben aandacht voor de complexe wet- en regelgeving waarmee armen extra veel te maken hebben. En we moeten serieus rekening houden met de laaggeletterdheid van een flink deel van de bevolking. Extra pijnlijk is dat een deel van de mensen een structureel te laag inkomen heeft. Het blijft dus zaak om telkens goed te onderzoeken of van alle regelingen gebruik gemaakt wordt en om boetes, straffen of bijkomende kosten veel minder of niet meer op te leggen. Wie goed kijkt ziet dat er veel meer niet-kunners zijn dan niet-willers.

De luiken gaan open

Ook delen van de incasso-industrie sluiten zich aan bij deze beweging. Een toenemend aantal incasso-ondernemingen, deurwaarders en schuldeisers beseft dat steeds verder uitknijpen niets oplevert en dat dit mensen vooral dieper in de problemen helpt. En was het rijk tot voor kort een frustrerende factor die innovatie en vernieuwing in de weg stond, nu wordt ook het rijksincassobeleid herzien. Ook het beslag leggen of inhouden zonder met de wettelijke beslagvrije voet rekening te houden, hoort straks hopelijk tot het verleden.

Voorzichtig gaan ook bij de overheid de luiken open, op een kiertje. En komt er bij het CJIB, de Belastingdienst en College Zorgverzekeringen ruimte voor regelingen die wel kans van slaan hebben, in plaats van strikt vast te houden aan het eigen incassobelang. Nu nog een omslag in de wet- en regelgeving rond sociale zekerheid en de bijbehorende uitvoeringsorganisaties, zoals bijvoorbeeld bij het UWV. Want ook lange wachttijden, procedures en op wantrouwen gebaseerde aanvraagprotocollen brengen mensen onnodig in problemen. Ook hier zal een aanpak op maat, gebaseerd op de inzichten van de inmiddels beroemde publicatie 'Schaarste' (Mullainathan en Shafir, 2013), meer effectief blijken.

HET BLEEK ONMOGELIJK OM IN DIT MAGAZINE ALLE NIEUWE INZICHTEN TE BESCHRIJVEN: STEEDS WEER ONTDEKTE WE NIEUWE VOORBEELDEN

Creatief en onorthodox

Steeds meer speelt zich op lokaal niveau af. Dit vraagt een andere houding en werkwijze van gemeenten en professionals: meer gelijkwaardig samenwerken met burgers, organisaties, bedrijven en cliënten. Veel initiatieven in het land sluiten aan bij de door de overheid gewenste transformatie, variërend van pragmatische creatieve oplossingen om armoede te verzachten tot onorthodoxe aanpakken waarbij schulden worden opgekocht door sociale fondsen.

Veel initiatieven zijn in potentie succesvol. Grote vraag is: hoe maken we deze duurzaam en passen we ze ruimer toe? Ruimte voor experiment en doorontwikkeling is belangrijk. Als we investeren in praktijkonderzoek naar de werkzame elementen van deze veelbelovende aanpakken, kunnen we de successen breder toepassen. Zo kunnen we uiteindelijk het aantal mensen dat leeft in armoede en/of kampt met schulden drastisch terugdringen. Dat bespaart niet alleen persoonlijk leed maar ook hoge maatschappelijke kosten.

DE TRANSFORMATIEAGENDA IN EEN NOTENDOP

1. Geef mensen eigenaarschap over hun eigen vraagstuk door hun empowerment en zelfregie te vergroten
2. Draag zorg voor een inclusieve samenleving waarin niet het systeem maar de menselijke maat centraal staat
3. Geef sociale wijkteams, burgerinitiatieven en vrijwilligers een ruim mandaat
4. Maak schuldhulpverlening en inkomensondersteunende maatregelen toegankelijk
5. Overheid, vertrouw op burgers en versimpel de regels
6. Laat de incasso alleen doen door bedrijven die maatschappelijk verantwoord werken
7. Toets leveranciers en kredietverstrekkers op hun zorgplicht zodat zij hun verantwoordelijkheid gaan nemen
8. Overheid, bedrijven en burgers: neem je verantwoordelijkheid voor armoede en schulden serieus

Nu ook op het gebied van armoedebestrijding en schuldhulpverlening steeds meer taken en verantwoordelijkheden bij gemeenten liggen en allerlei lokale partijen zich met deze vraagstukken gaan bezighouden ontstaat er ruimte. Den Haag zet bijvoorbeeld de eerste voorzichtige stappen richting een 'Incassovrije wijk'. De gemeenten Leiden en Bodegraven onderschrijven het Nationaal Initiatief Herstructureren Schulden. Versnelfondsen, doorbraakfondsen en maatwerkbudgetten komen van de grond of staan op stapel. Nieuwe sociale incassobureaus timmeren aan de weg. Succesvolle preventieve, outreachende methoden krijgen navolging in de schuldhulp. Er woedt een stevig debat over het noodzakelijke samengaan van beschermingsbewind en schulphulp.

Gemeenten bieden meer ruimte aan 'regelvrije bijstand' en geven beginnende ondernemers in sociale coöperaties een steun in de rug. Ondernemende creatieven bouwen aan digitale platformen die de opkomende deeleconomie versterken. Bij grote ondernemingen groeit het besef van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. Wetenschappers pleiten voor vereenvoudiging van het toeslagenstelsel en meer integrale coaching, gebaseerd op de inzichten uit recent hersen- en gedragsonderzoek. En dan is er nog dat debat over het basisinkomen... Het bleek onmogelijk om in dit magazine alle initiatieven en nieuwe inzichten te beschrijven: steeds weer ontdekten we nieuwe voorbeelden. Een goed teken! Al met al zien we een brede waaier aan opinies, ervaringskennis, wetenschappelijke kennis, professionele kennis, goede ideeën, projecten in de steigers of al bewezen succesvol, van preventie tot probleemgericht en alles wat er tussenin zit. Er is niet één oplossing. Vele deeloplossingen samen maken wél het verschil.

Veel genoeg bij het lezen van dit magazine. We hopen u te mogen begroeten tijdens ons Nationaal Laboratorium op 1 december 2016 in Amsterdam. Armoede en schulden Nederland uit!

RUTGER BREGMAN:

‘ARMOEDEBESTRIJDING IS GEWOON EEN GOED BUSINESSPLAN’

Correspondent-journalist Rutger Bregman is een van de meest invloedrijke pleitbezorgers van het basisinkomen in Nederland. Een interview over het nut van armoedebestrijding, het belang van initiatieven van onderaf en de rol van de overheid. ‘Als je dit in het buitenland vertelt, denken ze dat Nederland een fascistoïde staat is geworden.’

Door Christine Kuiper en Martin Zuithof

Rutger Bregman noemt het fascinerend om te zien hoe snel het idee van een basisinkomen de wereld veroverd heeft. ‘Ik hou me er nog maar drie jaar mee bezig, daarvoor had ik geen idee wat het was. Ik pleitte ervoor minder te gaan werken, zodat er meer tijd is voor onbetaald werk en zorgen voor elkaar. Toen was mijn gedachte: “Wat zou er gebeuren als je mensen gewoon geld geeft, gratis geld?” Ik ging op zoek en kwam erachter dat mensen niet stoppen met werken, maar meer onbetaald werk doen. Destijds was er nog geen sprake van het experiment met het basisinkomen in Finland, waren er nog geen twintig Nederlandse gemeenten die er iets mee wilden doen en was Canada niet opnieuw bezig met basisinkomen. Mede door het Zwitserse referendum heeft het idee de wereld veroverd.’

Rutger Bregman is historicus en als journalist verbonden aan De Correspondent. Hij publiceerde over onderwerpen als het belang van utopisch denken, economische ongelijkheid en vooruitgang in de geschiedenis. Bregman schreef boeken als ‘Met de kennis van toen’ (2012), ‘Gratis geld voor iedereen’ (2014) en ‘Waarom vuilnismannen meer verdienen dan bankiers’ (2015).

‘Ik heb de indruk dat het in Den Haag steeds meer richting wantrouwen jegens de burger gaat. Mijn insteek is: wat gebeurt er als je er vanuit gaat dat de meeste mensen best sympathiek zijn? We worden vaak benaderd als calculerende of als zielige burger. Het mensbeeld van rechts is dat mensen het liefst de boel bedonderen en links heeft het mensbeeld dat heel veel mensen incapabel en zielig zijn en dus geholpen moeten worden. Mijn mensbeeld is: de meeste mensen zijn best sympathiek, best slim ook. Alleen missen sommigen de middelen om iets te doen met hun leven. Als je ze die wel geeft, kunnen ze er ook iets van maken.’

Basisinkomen als denkrichting

Bregman ziet het basisinkomen niet als een kant-en-klaar recept dat ‘pats boem’ ingevoerd kan worden, maar als een denkrichting. ‘Het basisinkomen gaat ten diepste uit van een andere filosofie van herverdeling.

Het gaat er vanuit dat het overgrote deel van onze welvaart niet door onszelf is gecreëerd maar een gift is uit het verleden. Onze grootste welvaart komt van technologieën, instituties, taal en gebouwen. Ongelooflijk veel van die dingen zijn door onze voorouders gemaakt. Dat is dus een gift die ons in de schoot is geworpen – en een gift moet je eerlijk verdelen. Een basisinkomen is dus een dividend van de vooruitgang, en dat is iets anders dan solidariteit.’

De aandacht voor het basisinkomen komt voort uit de diepe onvrede met het huidige stelsel van sociale zekerheid, denkt Bregman. ‘Ik gaf een paar jaar geleden een lezing voor Divosa, waarbij zo’n 100 cliëntmanagers in de zaal zaten. Op een gegeven moment vroeg de discussieleider: wie vindt dat hij geen bullshit job heeft? Toen gingen er slechts twee vingers de lucht in, wat ik choquerend vond. Mensen op de werkvloer weten meestal dat de hele moloch van de Participatiewet kostenineffectief is, vernederend is voor de mensen die erin zitten en er uiteindelijk niet voor zorgt dat mensen doorstromen naar betaald werk.’

‘EEN BASISINKOMEN IS HET DIVIDEND VAN DE VOORUITGANG EN DAT IS IETS ANDERS DAN SOLIDARITEIT’

Uit onderzoek blijkt dat sommige UWV-cursussen de werkloosheid zelfs verlengen. ‘Een groep krijgt een UWV-cursus en de andere niet. Dan blijkt dat de groep zonder UWV-cursus eerder aan het werk kwam dan de groep met cursus. Twee jaar geleden werden de eerste resultaten bekend van de onderzoeken met een controlegroep, die staatssecretaris Klijnsma toen stillietjes naar de Kamer heeft gestuurd. Wat bleek: bij zes van de zeven experimenten was er geen enkel effect te zien van het participatie-instrument dat was ingezet, zoals een cursus, een LinkedIn-workshop of een training in het elevator pitchen.’

‘In Rotterdam leidde ‘Werk loont’ wel tot een klein resultaat: een paar procent stroomde uit naar slechter betaald werk of wilde helemaal geen uitkering meer. Alleen, de manier waarop ze het deden, was door mensen te intimideren. In de documentaire ‘De tegenprestatie’ is te zien hoe het werkt. ‘s Ochtends gaat de professionele schoonmaakploeg de straat door en ‘s middags komen de bijstandsgerechtigden, die worden gedwongen het nog een keer over te doen. Dan zie je ze lopen in oranje vestjes met achterop ‘Werk loont’, alsof ze een taakstraf uitvoeren. Als je dit in het buitenland vertelt, denken ze

dat Nederland een fascistoïde staat is geworden. Sinds wanneer is schaamte een effectief middel om mensen vertrouwen in zichzelf te laten krijgen?’

Succesvolle experimenten

Eerder ontdekte Bregman dat er in de Verenigde Staten en Canada in de jaren '70 met succes experimenten waren gedaan met het basisinkomen. 'Allerlei mensen van links tot rechts dachten dat het basisinkomen eigenlijk onvermijdelijk was. President Nixon heeft zelfs een bescheiden basisinkomen voorgesteld, en die wet is twee keer door het Congres gekomen. De Senaat hield de voorstellen vervolgens tegen omdat de Democraten vonden dat het basisinkomen niet hoog genoeg was. Als de VS een basisinkomen hadden ingevoerd, was het heel waarschijnlijk dat andere landen waren gevolgd.'

'De initiatiefnemers waren vooral geïnteresseerd in de vraag: stoppen mensen met werken? Ze ontdekten twee dingen. Het bleek dat kostwinners, voor de feministische golf nog vooral mannen, nauwelijks minder gingen werken. De secondary earners, degenen die een beetje inkomen erbij sprokkelde, gingen wel een paar procent minder werken. Bijvoorbeeld vrouwen die meer aandacht aan de opvoeding gingen besteden of jongeren die langer naar school gingen. Bovendien leken de echtscheidingscijfers te exploderen. Bij het experiment in Seattle leken de echtscheidingscijfers zelfs met 50% omhoog te gaan. Vooral conservatieve republikeinen schrokken hiervan en keerden zich daarom tegen het basisinkomen. Dit bleek een statistische fout te zijn.'

Hoe effectief inkomenssteun kan zijn, bleek al uit de effecten van het Amerikaanse Mothers Pension – een kleine uitkering voor alleenstaande moeders – uit het begin van de 20e eeuw. Onderzoekers constateerden een gezondheidseffect dat één of twee generaties later nog te zien was. Bregman: 'Op basis van data uit het Amerikaanse leger bleek dat kinderen van wie de moeder het Mothers Pension had ontvangen een jaar langer leefden dan de groep die dat niet had gehad. Dat zijn vrij forse effecten als je bedenkt dat het pensioen maar een kleine uitkering was. In mijn boek hamer ik dan ook op het gegeven dat sociale zekerheid geen kwestie van liefdadigheid is. Links zit heel vaak op het standpunt: we moeten zielige mensen helpen omdat ze zielig zijn. Dat betekent dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Mijn stelling is dat we dit niet zozeer moeten willen vanuit solidariteit, maar vooral omdat het een goed businessplan is.'

'De kosten van bijvoorbeeld kinderarmoede in de VS worden geschat op zo'n 4% van het bruto binnenlands product (BBP) en in Nieuw-Zeeland zo'n 4,5%. Dat zijn forse bedragen. Stel dat de kosten van 400.000 arme kinderen in Nederland slechts 1 procent van het BBP bedragen, een extreem conservatieve schatting. Dat

is altijd nog zo'n 6 tot 7 miljard euro. Het Sociaal en Cultureel Planbureau heeft uitgerekend dat het uitroeien van armoede in Nederland onder 1,4 miljoen armen zo'n 2 tot 3 miljard euro kost. Dat betekent dat armoede uitroeien de helft is van de kosten van de kinderarmoede. Het is een berekening van de achterkant van de sigarendoos, maar het laat zien dat de maatschappelijke kosten van de armoede vele en vele malen hoger liggen. En dat het dus loont te investeren in de vermindering ervan.'

'MENSEN IN DE BIJSTAND MAKEN WE VOORTDUREND KAPOT EN DAN ZIJN WE VERONTWAARDIGD DAT ZE NIKS VOOR ONS DOEN'

'Bij Housing First tonen ze ook keer op keer aan dat het veel goedkoper is om daklozen onder te brengen in gratis woningen. Het is voor iedereen beter om te investeren in mensen die niet meekomen in de samenleving. Armoede is geen karaktergebrek, maar een geldgebrek. Als je mensen de middelen geeft, grijpt het overgrote deel van hen de kans om iets van hun leven te maken. En uiteindelijk profiteren we daar allemaal van. Als het beter gaat met je buurman, dan gaat het ook beter met jou. Mensen in de bijstand maken we voortdurend kapot en vervolgens zijn we verontwaardigd dat ze niks voor ons doen. Natuurlijk gaat het dan ook slechter met ons, het is toch logisch: als je nooit iets investeert in je medemens krijg je ook nooit iets terug.'

Econoom Raymond Gradus betoogt dat het basisinkomen onbetaalbaar is. Een basisinkomen van 1.000 euro per maand zou de staat 200 miljard euro kosten.

'De 200 miljard is een volkomen opgeblazen bedrag. We moeten niet naar de bruto, maar naar de netto kosten kijken. Veel mensen zullen een basisinkomen krijgen, maar evenveel extra belastingen moeten betalen. Voor hen verandert er niks. Je moet vooral kijken wat het kost het om de armoede uit te roeien – we hebben het immers over een vloer in de inkomensverdeling. De kosten daarvan zijn door het Sociaal en Cultureel Planbureau becijferd op 2 tot 3 miljard euro. Dat is slechts 0,3 procent van het BBP. Een koopje.'

Is in de discussie rond het basisinkomen het begrip solidariteit niet heel belangrijk?

'Ik denk dat het juist het einde is van het denken in termen van solidariteit. Solidariteit gaat er vanuit dat er een groep is van makers en een groep van nemers, oftewel aan de ene kant harde werkers en aan de andere kant de groep die daarop teert. Dit is zowel het klassiek liberale als het klassiek sociaaldemocratische denken. Dat gaat

er vanuit dat als het goed gaat met mij, ik jou wel even wil helpen. En omgekeerd ga ik er vanuit dat jij mij gaat helpen, als het even slecht gaat met mij. Het basisinkomen is juist een gift uit het verleden die we eerlijk proberen te verdelen. Daarom is het ook onvoorwaardelijk – iedereen heeft er recht op.’

Maar lost het basisinkomen ook ongelijkheid op?

‘Dat ligt eraan hoe je het financiert. Stel je verhoogt een consumptiebelasting als de btw. We weten dat de btw vooral mensen aan onderkant van de samenleving raakt, die betalen relatief veel btw. Als je het zo doet, zal de ongelijkheid groeien. Maar als je het financiert met een vermogensbelasting of een financiële transactietaks, die vooral de rijken raken, dan zal de ongelijkheid afnemen. Op dit moment zie je dat de gift uit het verleden heel ongelijk verdeeld wordt en sommige mensen heel machtsposities hebben. Deze positie geeft hen de ruimte eindeloos veel geld uit de samenleving te trekken.’

Wat betekent het voor armoede en schulden?

‘Mijn stelling is dat een basisinkomen hoog genoeg moet zijn om mensen in Nederland boven de armoedegrens uit te tillen. De benadering van het SCP vind ik heel overtuigend. Zij hebben minimum eisen geformuleerd over wat je moet hebben om enigszins te kunnen participeren in de samenleving. Bij het SCP hebben ze heel goed nagedacht over wat je nu nodig hebt om op een basaal niveau mee te doen. Ik verwijs in hoofdstuk 5 van mijn boek naar het boek ‘Schaarste’ van Shafir en Mullainathan. Dat boek is een enorme paradigmashift in het denken over armoede, met name het gegeven dat armoede een kwestie van context is. En dat iedereen onverstandige beslissingen zou nemen als die zou leven in de context van armoede. Dan is het dus logisch om eerst die context aan te passen, voordat we investeren in onderwijs of voorlichting. Het is veel effectiever om mensen eerst te verheffen uit de armoede en dan pas al die cursussen te geven.’

Je benadrukt heel vaak de vooruitgang in de geschiedenis. Hoe denk je dat de discussie rondom het basisinkomen zich zal ontwikkelen?

‘We moeten af van oude tegenstellingen als kapitalisme versus communisme, grote overheid versus kleine overheid. Het basisinkomen gaat dwars door al die scheidslijnen heen. Het is een overheid die groot is in termen van herverdeling, maar klein in termen van betutteling. Het is een liberaal mensbeeld in termen van vertrouwen in de kracht van het individu. Het is een meer links mensbeeld in termen van ‘we gaan de armoede uitroeien’. Daarom spreekt het idee mensen van mijn generatie zo aan: het politieke debat in Den Haag is vaak een echo van de wereld die al lang niet meer bestaat.’

‘Het sluit aan op het thema van mijn nieuwe boek, met als werktitel ‘De anarchistische staat’. Een anarchist heeft een positief mensbeeld en gaat er vanuit dat de meeste mensen zelf wel weten wat ze met hun leven willen doen. Als ze daar maar de middelen voor hebben. Waarvoor heb je dan toch die staat nodig? Voor de herverdeling: fiscaal moet je er dan voor zorgen dat de middelen op de juiste plek komen, dat er geld gaat naar zorg en onderwijs, dat er een basisinkomen wordt gefinancierd. Als je het model van de anarchistische staat gaat toepassen op allerlei sectoren, dan zie je meteen dat het basisinkomen de denkrichting is: groot in termen van herverdeling, klein in termen van betutteling. Als je kijkt naar de zorg dan zie je dat Jos de Blok met zijn Buurtzorg hét model is van de anarchistische staat: professionals in zelfsturende teams die in samenspraak met de cliënt bepalen wat goede zorg is. Een grote organisatie die publiek wordt gefinancierd, maar klein in termen van betutteling.’

‘HET POLITIEKE DEBAT IN DEN HAAG IS VAAK EEN ECHO VAN DE WERELD DIE AL LANG NIET MEER BESTAAT’

‘En je kunt dit model ook in de wetenschap toepassen. De econome Mariana Mazzucato heeft laten zien dat vrijwel alle grote innovaties van de staat komen. De staat financiert grote groepen wetenschappers, die de vrijheid en de tijd krijgen om aan doorbraken te werken. Je kunt van sector naar sector gaan en de vraag stellen: hoe zou de wereld eruit zien als de staat groot zou zijn in termen van herverdeling en klein in betutteling? Wat we nu helaas zien is een staat die kleiner wordt qua herverdeling en groter in betutteling.’

‘Er is ook goed nieuws. De beweging die je nu ziet in zo’n twintig gemeenten die willen experimenteren met het basisinkomen is volgens mij vooral een verzet tegen de Participatiewet. Als mensen op lokaal niveau merken dat het oude niet werkt, dan gaan ze openstaan voor andere ideeën. Het is natuurlijk niet zo dat een gemeente als Utrecht meteen een universeel basisinkomen gaat invoeren. Ze gaan een kleinschalig experiment doen, dat het begin kan zijn van iets veel groters. Vooruitgang gaat altijd stapje voor stapje.’

AHMED ABDILLAHI:

‘IK HEB ALLES OP ALLES GEZET OM UIT DE SITUATIE TE KOMEN’

Ahmed Abdillahi is een alleenstaande man van 35 jaar. In 1992 vluchtte hij als tienjarig jongetje samen met zijn oom en tante van Somalië naar Nederland. Na de middelbare school koos Ahmed voor een MBO-opleiding groothandel in Rotterdam. Deze opleiding paste niet bij hem en hij besloot te gaan werken. Nu werkt hij als krantenbezorger, postmedewerker en magazijnmedewerker bij 3 verschillende opdrachtgevers.

Door Sascha Meyer

‘Ik heb altijd gewerkt voor een minimum totdat ik in de bijstand belandde, een zeer onwenselijke situatie. Ik voelde me onheus bejegend. Er ging zoveel wantrouwen van de gemeente uit naar bijstandsgerechtigden. De betutteling was ik zo zat. “Dit nooit meer, dit nooit meer”, bedacht ik me. Alles is beter dan dit. Ik heb me buitengewoon ingespannen om klussen te krijgen om uit deze situatie te stappen. Het is een onmetelijk zware inspanning van werk naar werk. Ik heb vrienden die al anderhalf jaar bezig zijn om een bijstandsuitkering voor elkaar te krijgen. Ze krijgen nul op rekest. Veel mensen zijn naar het buitenland vertrokken. Het is een treiterbeleid. De wereld is groter dan Rotterdam.’

‘OM VIJF UUR STA IK OP OM DE KRANT ROND TE BRENGEN’

‘Ik werk 35 uur per week verdeeld over drie baantjes. Dat levert ongeveer 1200 euro netto op. Mijn vaste verplichte uitgavenpatroon is meer dan wat er binnen komt. ‘s Maandagsochtends word ik gebeld door het uitzendbureau. Op dat moment hoor ik wanneer ik ingeroosterd ben en welke diensten ik moet draaien. Ik moet dit doen, maar het is een zeer onprettige situatie. Ik moet zoveel schakelen. Om vijf uur sta ik op om de krant rond te brengen, en dan werk ik nog voor de post en als magazijnmedewerker. Er is geen sprake van bestaanszekerheid maar van een zeer onveilige situatie.’

‘Er zijn momenten dat ik met de noorderzon wil vertrekken om mijn geluk elders te beproeven. Al heel jong was ik op mezelf aangewezen. Ik skype vaak met mijn zoon van 12 die in Engeland woont. Ik heb hem al jaren niet in het echt gezien.’

‘Ik voetbal en fiets, leef gezond en zorg voor een opgeruimd huis. Een schoon huis is een opgeruimde geest. Ik ben altijd in beweging. Door me in te spannen, ontspan ik. Ik weiger nooit kleine dingetjes. Van kleine dingetjes komen grote dingen. Mensen kunnen op mij rekenen. Ergens zal het puzzelstukje moeten passen.’

‘JE MOET VECHTEN VOOR JE RECHTEN. JE MOET JE STEM KRACHT BIJZETTEN’

‘Ik heb alles op alles gezet om uit de situatie te komen. Je moet vechten voor je rechten. Je moet je stem kracht bijzetten. Er zijn te weinig mensen op de lage maatschappelijke ladder die hun stem laten horen. Door deel te nemen aan maatschappelijke bijeenkomsten van lokale en landelijke politici kan ik mijn ongenoegen uiten. Er is te weinig werkgelegenheid voor laaggeschoolden. Het zijn veelal parttime banen waar je niet van rond komt.’

‘Ik ben een lezer en verdiep me in de actualiteiten. Mensen om mij heen hebben me wel geholpen. Ze bieden een luisterend oor. Mijn familie in Somalië denkt dat het hier het paradijs op aarde is. Ze doen een beroep op me. Ik kan zelf amper rondkomen. Soms ga ik overstag omdat ze het daar nog harder nodig hebben dan ik hier. Daar is niets, maar hier is voor mij ook niets. De Sociale Alliantie heeft me geholpen met het op orde brengen van mijn administratie, correspondentie met de gemeente en het invullen van formulieren.’

‘Als ik geweten had van het bestaan van allerlei instanties, was ik nooit in deze situatie terecht gekomen. Wat mij ook had geholpen, is als ik vroeger een middelbare beroepsopleiding had afgemaakt. In Rotterdam zie je groepjes jongeren op straat hangen, daar gaat het mis. Degenen die het goed doen, die zie je niet. Ze zitten thuis te blokken. Mensen worden onder het mom van fraude veel harder aangepakt dan nodig is. Vaak treft ze geen enkele blaam maar wordt hen wel een enorme schade toegebracht. Wat mij zou helpen is een vaste betrekking bij één werkgever. Helaas zie ik dat niet snel gebeuren. Ik pleit voor Melkertbanen 2.0. En meer maatwerk door naar de persoonlijke omstandigheden van mensen te kijken.’

TIPS:

- Lees de krant en volg de actualiteiten
- Verlies jezelf niet in wanhoop
- Vecht voor je recht
- Doe je uiterste best

ERVARINGSDESKUNDIGEN VERBINDEN LEEF- EN SYSTEEMWERELD

Ervaringsdeskundigen spelen steeds vaker een actieve rol in het sociale domein. Door ze een stem te geven in de ontwikkeling van diensten of producten sluit het resultaat vaak beter aan bij de behoefte. Goede voor-beelden komen van TeamED (Amsterdam), het Landelijk Stimuleringsnetwerk Thuisadministratie (LSTA), De LINK (Vlaanderen) en Werkplaats Financiën (Eindhoven).

Door Christine Kuiper

Team ED is een 'sociaal uitzendbureau voor ervaringsdeskundigen' in Amsterdam dat er op gericht is om zorg- en dienstverlening te verbeteren. Op dit moment bestaat Team ED uit een pool van meer dan zeventig ervaringsdeskundigen. Zij zijn in te huren door gemeenten en maatschappelijke organisaties om bijvoorbeeld advies te geven over hoe de toegankelijkheid van de schuldhulp te vergroten en hoe uitval te verminderen. Daarnaast kunnen ervaringsdeskundigen nog veel meer dan nu het geval is een rol krijgen in de uitvoering. Immers, het gesprek aangaan met iemand die in hetzelfde schuitje heeft gezeten neemt drempels weg om hulp te zoeken.

Landelijk Stimuleringsnetwerk Thuisadministratie

Dat is ook de invalshoek van het Landelijk Stimuleringsnetwerk Thuisadministratie (LSTA). Recent plaatste het netwerk een infosheet op hun website over de inzet van ervaringsdeskundigen bij thuisadministratie. Volgens Eline de Smet (LSTA) staat de waardering van ervaringsdeskundigen bij armoede en schulden nog in de kinderschoenen in Nederland. 'Bij de thuisadministratie hebben ervaringsdeskundigen juist bijzondere waarde als het gaat om het stimuleren en versterken van financiële zelfredzaamheid. Hun kracht is bijvoorbeeld dat zij, met respect voor de verschillen, de eigen ervaringen zó inbrengen, dat hulpvragers herkenning, erkenning en begrip kunnen voelen. En vandaaruit zich gesteund en gemotiveerd voelen om hun situatie aan te pakken.'

De Link

Vlaanderen ligt wat betreft de inzet van ervaringsdeskundigen voor op Nederland. Daar bestaat sinds 1999 De Link, een vierjarige opleiding voor ervaringsdeskundigen in generationele armoede. Volgens initiatiefnemers zijn ervaringsdeskundigen 'brugfiguren die vanuit de eigen ervaring de link kunnen leggen tussen leef- en systeemwereld'. De afgelopen jaren kreeg De Link in Nederland navolging en ontstonden er opleidingen voor ervaringsdeskundigen in armoede in Utrecht, Groningen en Amsterdam. Het ministerie van SZW stelde subsidie beschikbaar die verdere ontwikkeling van de opleiding

landelijk moet stimuleren om het aanbod op meer plaatsen te vergroten. Doel van de opleiding is ervaringsdeskundigen bij instellingen en organisaties betaald aan de slag te laten gaan met en voor mensen in armoede. Ze vormen dan de verbindende schakel tussen leef- en systeemwereld rondom mensen in armoede.

Bewonersinitiatief Werkplaats Financiën

Bewonersinitiatief Werkplaats Financiën is een gratis steunpunt waar Eindhovenaren ondersteuning krijgen bij financiële vraagstukken. De werkplaats wordt gerund door bewoners die zelf na veelvuldig zoeken hun weg hebben gevonden door het woud van regelgeving en wetten. Zij weten immers wat problemen op dit gebied met mensen kunnen doen en wat de gevolgen daarvan zijn.

Volgens opbouwwerker Wil Vugts waarderen veel bewoners het initiatief. 'Ze kunnen terecht met vragen over financiën en administratie, voorzieningen waar ze recht op hebben zoals toeslagen, en uitleg over hoe om te gaan met betalingsachterstanden, incassobureaus of deurwaarders. Ze komen ook langs om gewoon hun verhaal te doen. Als de werkplaats bewoners niet verder kan helpen, leggen zij contact met de juiste organisatie. Inmiddels is het initiatief vanwege succes in Gestel uitgebreid naar een tweede werkplaats in Tongelre.'

Links: www.teamed.nl, www.lsta.nl, www.delinkarmoede.be, www.lumenswerkt.nl

PETER VAN BERGEN (OVER ROOD):

‘HET KAN ONS ALLEMAAL OVERKOMEN’

Over Rood begeleidt en ondersteunt ZZP'ers bij onder meer onvoldoende inkomsten, administratieve en betalingsachterstanden, schulden en bedrijfsbeëindiging om financiële redenen. Over Rood heeft geen winstoogmerk en ontvangt financiering van het ministerie van Sociale Zaken en de Rabobank. Deelnemers dragen ook zelf financieel bij aan deelname.

Oprichter Peter van Bergen vertelt dat hij met Over Rood begon na een shockerende ervaring. ‘Toen ik vertrok bij het bedrijf dat ik mede had opgericht, werd ik vrijwilliger bij het Rode Kruis. Na een korte cursus stond ik al snel op de stoep van mijn eerste probleemgeval. Wat ik daar aantrof, heeft me diep geraakt. Een bange, schichtige en ontredderde man. Iemand die al lang niet meer buiten was geweest en zichzelf had opgesloten in zijn huis. En zeven jaar ongeopende post had verzameld.’ Peter kreeg met nog veel meer schrijnende gevallen te maken. Hij beseftte ook dat zijn financiële kennis nog te beperkt was om iedereen te helpen. Bovendien bleken mensen met schulden vaak sociale en psychische problemen te hebben. ‘Ondertussen nam het aantal mensen met financiële problemen toe, vooral onder ZZP'ers. Zij werden echter door geen enkele instantie geholpen.’

‘KLEINE ONDERNEMERS KUNNEN DE WIJSHEID VAN DE GROEP GEBRUIKEN OM ELKAARS PROBLEMEN OP TE LOSSEN’

Van Bergen raakte gefascineerd door het verhaal van Nobelprijswinnaar Muhammed Yunus, de man achter het microkrediet, toen hij hem hoorde spreken op een congres. Hij realiseerde zich waarom het microkrediet zo succesvol was: het netwerk van de verstrekker, de Grameen Bank, was fijnmazig en strekte zich uit tot de verste uithoeken van het land. Peter van Bergen: ‘Wat vooral bijzonder was, was dat de vrouwen op wie het krediet zich richtte, zelf verantwoordelijk waren voor de krediettoekenning. Collectief beslisten zij wie er voor krediet in aanmerking kwam. De bank faciliteerde slechts.’

Daarmee zag Van Bergen zijn eigen ideeën bevestigd: ZZP'ers met financiële problemen kunnen elkaar helpen. Kleine ondernemers kunnen de wijsheid van de groep

gebruiken om elkaars problemen op te lossen. Bij de Grameen Bank in Bangladesh liet Van Bergen een door hem zelf ontwikkeld programma bouwen waarmee ondernemers financiële planningen kunnen maken en hun administratie kunnen bijhouden. ‘Dit is cruciaal om de juiste beslissingen te kunnen nemen en te kunnen budgetteren. Over Rood was geboren.’ Inmiddels bestaat Over Rood ruim drie jaar en werkt het als non-profit organisatie samen met 75 vrijwilligers. ‘We hebben veel geleerd, bijvoorbeeld dat elke case maatwerk is. Meer dan 350 ZZP'ers zijn inmiddels geholpen. Zij hebben weer grip op hun financiën én op de toekomst.’

De aanpak van Over Rood omvat zes onderdelen: Plan, Ritme, Monitoring, Trainingen, Continu Hulp, Geluk & Succes.

Lees meer op www.overrood.nl

‘BEWINDVOERING IS NU VAAK TE COMMERCIEEL’

Erwin Bel is sinds 2014 directeur van Stichting CAV, een onafhankelijke dienstverlener die financiële zaken regelt voor mensen die dat zelf niet meer kunnen of willen. Zonder winstoogmerk wil CAV de sociale en financiële stabiliteit van mensen met een beperking vergroten.

Door Christine Kuiper

Volgens Erwin Bel is de bewindvoering in Nederland dringend aan een herziening toe. ‘De kosten van bewindvoering in de gemeentelijke begroting van bijzondere bijstand stijgen snel. De financiële zelfredzaamheid van mensen houdt hiermee geen gelijke tred. Iedereen kent ook wel voorbeelden waar bewindvoerders falen en er soms zelfs serieuze misstanden zijn. Dit moet anders.’ Bel pleit voor ‘maatschappelijke bewindvoering’ omdat hij vindt dat aan armoedebestrijding geen geld moet worden verdiend. ‘Bewindvoerders moeten zich als maatschappelijk ondernemers positioneren, die streven naar maatschappelijk rendement in plaats van financieel gewin. Bewindvoering is nu te vaak commercieel. Uitvoering heeft plaats vanuit de markt en organisaties die te ver afstaan van het sociaal domein. Hierdoor levert bewindvoering veel minder op dan mogelijk is.’

Ideaalbeeld

In het ideaalbeeld van Bel opereren bewindvoerders in de keten van het sociaal domein. ‘Zij gaan nauw samenwerken en hun expertise delen met gemeenten, met

zorg- en welzijnsorganisaties, sociale wijkteams, vrijwilligers en met burgers. Vooral met burgers, ofwel het informele netwerk rondom een cliënt! Bewindvoerders moeten zich daarnaast veel meer richten op financiële zelfredzaamheid in plaats van alleen op financieel beheer en het overnemen van administratie.’

Bewindvoerders die klagen dat hun tijd per cliënt nu te weinig is, hebben volgens Bel maar ten dele gelijk. ‘Als maatschappelijke bewindvoerders kunnen we efficiënter werken. Veel meer coachend in plaats van het overnemen van de administratie. Medewerkers die al zo werken, zijn minder tijd kwijt met telefoontjes en het afhandelen van klachten. Doordat zij veel nauwer samenwerken met het formele en informele netwerk van de cliënt, hoeven zij niet meer alles alleen te doen. Op termijn levert dat meer maatschappelijk rendement op.’ De bewindvoering staat nog maar aan het begin van deze omslag. ‘We zien in het veld wel individuele goede voorbeelden, maar die bewindvoerders die al anders werken, zijn nog niet georganiseerd. Bewindvoerders hebben te weinig tijd voor reflectie en visievorming. Ik ben bezig dit te organiseren.’

Goede voorbeelden

Kwesties op de agenda zetten doet Bel door uitgave van het blad ‘ZELF, voor innovatie in de financiële zorg hulpverlening’. Ook maakt hij een site met richtlijnen waaraan de maatschappelijke bewindvoerder moet voldoen. ‘Op deze site brengen we ook bewindvoerders met een maatschappelijke insteek in beeld, zodat zij beter vindbaar zijn. Daarnaast werken we meer samen met schuldhulpmaatjes en budgetkringen. Zo geven we zelf het goede voorbeeld en leren we wat er bij komt kijken.’

Erwin Bel streeft bovendien naar een nieuwe opleiding voor maatschappelijke bewindvoering, die naast financieel juridische kennis ook kennis aanbiedt over motivatie en gedrag van de cliënt. ‘Hoe kunnen we ervoor zorgen dat de 30% die met bewindvoering in aanraking komt en in potentie kan leren om financieel zelfredzaam te zijn dit ook daadwerkelijk wordt? Hoe gaan we om met de 30% die dit maar deels kan en de 40% die altijd hulp nodig zal hebben? Als bewindvoerders meerwaarde willen leveren, dan moeten we het anders gaan vormgeven.’

Links: www.stichting-cav.nl en www.zelfmagazine.nl

VAN BEWINDVOERDER NAAR SOCIAAL- FINANCIËEL GENERALIST

Naast de schuldhulpverlening is ook het beschermingsbewind aan serieuze herpositionering toe. In de discussie hierover pleiten sommigen voor het samengaan van beschermingsbewind en schuldhulpverlening. Anderen vinden dat beschermingsbewindvoerders zich meer als maatschappelijke bewindvoerders moeten profileren (zie hiernaast). Marc Räkers ziet de contouren van een sociaal-financieel generalist.

Door Marc Räkers

Het aantal mensen onder beschermingsbewind neemt explosief toe. De kosten hiervan worden meestal door gemeenten uit de bijzondere bijstand betaald en stijgen snel (Arnhem was in 2014 1,9 miljoen kwijt aan beschermingsbewind, in 2015 2,8 miljoen). Gemeenten hebben geen invloed op het uitspreken van beschermingsbewind, die beslissing neemt de rechter.

EEN TOENEMEND AANTAL BEWINDVOERDERS GAAT ZELF SCHULDEN REGELEN

Voor mensen onder bewind is de bewindvoerder volledig verantwoordelijk voor de financiën. De wettelijk vastgestelde vergoeding (maandelijks 91,98 euro voor bewind, 119,03 euro voor schuldenbewind) geeft niet veel tijd per cliënt. Nauw samenwerken met alle betrokkenen bij de onder bewind gestelde is hierdoor moeilijk. De beschikbare 20 uur per cliënt per jaar zijn snel op; het goed regelen van iemands financiën kost veel tijd.

Onder druk van de stijgende kosten zoeken gemeenten naar alternatieven voor beschermingsbewind. Het ministerie van SZW liet Bureau Bartels onderzoek doen naar deze alternatieven. Tijdelijke inzet van budgetbeheer, budgetcoaching en maatjesprojecten worden in het onderzoek als alternatief genoemd, waarbij de onderzoeker opmerkt dat de inzet van deze alternatieven zich nog in een pril stadium bevindt. Ook stelt Bureau Bartels vast dat voor een groot deel van de onderbewindgestelden de alternatieven niet werken omdat zij nooit meer financieel zelfredzaam zullen worden.

Sinds 2014 moeten beschermingsbewindvoerders met hun cliënten plannen van aanpak maken die weer leiden tot maximale zelfredzaamheid, liefst zodanig dat het bewind opgeheven kan worden. Veel beschermingsbewindvoerders hebben hier moeite mee omdat zij vooral financieel en administratief geschoold zijn en sociaal minder. Het goed regelen van de financiën is een ding, maar stimuleren, enthousiasmeren, ondersteunen en helpen leren is iets anders. Zie hiervoor het inspirerende pleidooi van Erwin Bel van CAV (hiernaast).

De laatste jaren is vooral het aantal cliënten onder 'schuldenbewind' erg gestegen. Hoewel dit niet het doel van schuldenbewind is, maakt een toenemend aantal beschermingsbewindvoerders de vlucht naar voren door ook zelf de schulden te gaan regelen. Het feit dat alles in één hand blijft, blijkt in de praktijk effectief te zijn en tijd op te leveren. In veel situaties wordt zo een gang naar de gemeentelijke schuldhulpverlening of een dure wettelijke regeling voor schuldsanering (WSNP) voorkomen; aantrekkelijk voor gemeenten én schuldeisers.

De contouren van een sociaal-financieel generalist worden zo zichtbaar. Voor mensen in complexe situaties is een sociaal ondernemer die financieel bewind voert, de schulden regelt en ondersteunt bij het verwerven van zelfredzaamheid een uitkomst. Niet meer allerlei hulpverleners, maar één persoon. Voor gemeenten is dit model een stuk goedkoper, sneller en effectiever. Hoog tijd voor verdere ontwikkeling in de praktijk.

ROELAND VAN GEUNS:

‘IK BEN VOOR NAMING AND SHAMING VAN GEMEENTEN DIE HET NIET GOED DOEN’

Roeland van Geuns, lector Armoede en Participatie, pleit bij de aanpak van armoede en schulden voor ‘zelfredzaamheid naar vermogen’. ‘Politici zeggen: “Als ze niet komen, dan willen ze blijkbaar niet”, maar dat is niet op feiten gebaseerd.’

Door Christine Kuiper en Martin Zuithof

Bij de aanpak van armoede gaat het om een gedeelde verantwoordelijkheid, zo betoogde Roeland van Geuns in zijn lectorale rede uit 2013. Zowel mensen die in armoede leven, als hun omgeving, als de overheid hebben hierin samen een verantwoordelijkheid. Van Geuns gaat daarbij uit van ‘zelfredzaamheid naar vermogen’: iedereen kan bijdragen aan zijn of haar participatie in de maatschappij, maar niet iedereen is tot dezelfde inzet in staat. Van Geuns is als lector Armoede en Participatie verbonden aan het Amsterdamse Kenniscentrum Maatschappelijke Innovatie (AKMI), onderdeel van de Hogeschool van Amsterdam.

Van Geuns reageert kritisch op de Transformatieagenda Armoede en Schulden, die Eropaf! en Over Rood publiceerden. ‘Mensen zijn zeer verschillend in hun vermogen tot zelfredzaamheid. Ik mis de differentiatie van de mensen waar het over gaat. Als je geen onderscheid maakt in groepen mensen met financiële problemen, ga je mee in het ‘doorgesloten denken over zelfredzaamheid’. Dan wek je de indruk dat iedereen even zelfredzaam is of kan worden. Dat lijkt op het doorgeslagen neoliberale denken, dat veronderstelt dat elk mens zelfredzaam kan worden. We weten al heel lang dat dat niet zo is. Zelfs mensen die geen enkele beperking hebben, handelen vaak niet rationeel. Als je geen oog hebt voor alle verschillen, ga je ook voorbij een bepaalde oplossingen en blijf je de groep als een amorf massa zien.’

Irrationeel gedrag

Van Geuns signaleert op veel vlakken een gebrek aan kennis rondom armoede en schulden. Zo is bijvoorbeeld niet duidelijk waarom het aantal huissuitzettingen naar beneden is gegaan of wat de effectiviteit van schuld-hulpverlening in Nederland is. Ook het denken over ‘de schuld’ van schuldenaars loopt in Nederland achter bij het internationale onderzoek. Van Geuns: ‘Bij beleidsmakers en uitvoerders bestaat nog steeds het beeld dat als mensen niet meewerken aan wat van ze verwacht wordt, ze dus niet gemotiveerd zijn. Politici zeggen: “Als ze niet komen, dan willen ze blijkbaar niet”, maar dat is niet op feiten gebaseerd.’

‘DE MENS WORDT NIET GELEID DOOR RATIO. DAAR MOETEN WE VEEL MEER REKENING MEE HOUDEN’

Een publicatie als ‘Schaarste’ (Mullainathan en Shafir, 2013) laat juist zien dat het gedrag van mensen met financiële problemen verandert, hun intelligentiequotient daalt en ze vaker ‘domme’ dingen doen. Toch zijn ze vaak sterk gemotiveerd om uit de problemen te komen, schetst Van Geuns. ‘Iemand als Daniël Kahneman, psycholoog en Nobelprijswinnaar, liet al zien dat mensen geen rationeel denkende wezens zijn, zoals het uitgangspunt is van het klassieke economie en het liberalisme. Kahneman toont aan dat wij op allerlei verschillende manieren geneigd zijn niet rationeel te denken. Hij verklaart bijvoorbeeld waarom mensen Staatsloten blijven kopen. Albert Heijn, Apple en andere grote bedrijven maken van dat principe van de mens als een irrationeel wezen al decennialang gebruik.’

‘Mensen rond laten komen van een laag inkomen, betekent vaak gedragsverandering en dat is onvoorstelbaar ingewikkeld. Na 40 jaar antirookbeleid is het aantal rokers naar zo’n 26 procent teruggedrongen. Dat geldt ook voor meer bewegen, anders gaan eten. Het berekenen van de laatste groep is altijd het moeilijkst. Lage taalvaardigheid of rekenvaardigheid zijn niet snel op te lossen, waardoor je ook naar andere oplossingen in de keuze-infrastructuur moet kijken. Juist bedrijven zouden veel meer aan een keuze-infrastructuur kunnen doen, want veel mensen vinden het enorm moeilijk om een pakket te kiezen voor een mobiele telefoon of een zorgverzekering. De transparantie over de gevolgen van je keuze is vaak heel beperkt.’

‘WE WETEN ONVOLDOENDE WAT WERKT EN DAT WAT WE WEL WETEN DOEN WE NIET’

Tweesporen beleid

Van Geuns pleit daarom voor de vereenvoudiging van keuzes die kwetsbare groepen moeten maken en verwijst daarbij naar de pleitbezorgers van het modern paternalisme. ‘Mensen zoals Thaler en Sunstein in hun boek ‘Nudge’ pleiten juist voor ingrepen in de institutionele wereld om het mensen makkelijker te maken. Bijvoorbeeld verandering van de standaardkeuze, zoals bij de aanvraag van een bankrekening is de standaardoptie dat je mag rood staan. Dat kan ook zijn: je staat niet rood. Als je rood wilt staan, dan moet je er wat voor doen, zoals aantonen dat je voldoende inkomen hebt.’

Van Geuns wijst op de grote groep van zo’n tien tot vijftien procent laagtaalvaardigen en een vergelijkbaar aantal mensen met verstandelijke beperking, waarbij beide groepen elkaar deels overlappen. ‘Die beperkingen zijn natuurlijk van invloed op de mate waarin zij zelfredzaam kunnen zijn. Kunnen we er wel van uitgaan dat deze groep brieven van de overheid begrijpt en snel tot gedragsveranderingen kan komen? Het lijkt nogal eenvoudig om een ingewikkelde brief begrijpelijker te maken. Technisch is dat niet moeilijk maar toch gebeurt het vaak niet. Dat heeft te maken met kosten, maar ook met een soort neerbuigendheid en verondersteld tijdgebrek.’

Naast de vereenvoudiging van de keuze-infrastructuur vergt de groeiende armoedeproblematiek volgens Van Geuns ook een versimpeling van het stelsel. ‘Dat kan bijvoorbeeld door terugschakeling naar regelingen uit het verleden, zoals het vervangen van de huurtoeslag door de huursubsidie die rechtstreeks naar de verhuurder ging. Waarom moet iedereen zelf de zorgpremie betalen, in plaats van dat deze wordt ingehouden op het loon? Zo zijn er meer mogelijkheden om andere beta-

lingsvormen aan te bieden. Gespreide betaling van de huur op het moment van uitbetaling van de huurtoeslag en het moment van loonbetaling. Juist mensen aan de onderkant hebben een x-aantal momenten waarop ze delen van hun inkomen ontvangen, die niet corresponderen met data waarop ze huur, energie en zorgpremie moeten betalen. Zij zijn voortdurend met geld aan het jongleren.’

Halvering achterstanden

‘Gemeenten kunnen ook een dikke streep zetten door alle regelingen die het gedrag van de burger hinderen. Bijvoorbeeld de schriftelijke uitnodiging van de sociale dienst aan een cliënt voor een gesprek. Die regels zijn ooit bedacht, maar het is zeker geen wettelijk voorschrift. In plaats van per brief kun je iedereen telefonisch uitnodigen, bijvoorbeeld. Er is een groot verschil als je mensen telefonisch vraagt: wanneer zou het u uitkomen? Als je bij de tandarts of specialist een afspraak maakt, overleggen ze ook of het uitkomt. En dan sturen ze ook nog twee dagen van tevoren een herinnering per email of sms. In het sociale domein wordt dat gezien als paternalistisch: “Mensen moeten maar gemotiveerd zijn om te komen”. Maar het is ook welbegrepen eigenbelang, als een cliënt afzegt kan een ziekenhuis nog snel iemand anders inplannen. Maar bij grote crediteuren, zoals energiebedrijven en postorderbedrijven, is er nog wel verbetering mogelijk. Zorgverzekeraar CZ is een van de eerste die de aanpak van achterstallige rekeningen heeft omgedraaid. CZ vraagt aan debiteuren die een achterstand hebben en moeten afbetalen: weet u zeker dat u dat kunt betalen? Is het niet verstandiger om de afbetaling op 30 euro per maand te houden? Dat leidde intussen tot een halvering van de achterstanden: de kosten gaan omlaag, de opbrengsten gaan omhoog. En de tevredenheid van de mensen die met de incassoafdeling te maken hadden ging omhoog. Kijk naar de Schuldeiserscoalitie, bestaande uit zo’n twintig bedrijven die een Ethisch Manifest hebben geformuleerd, waarvan onder meer CZ en Delta Lloyd deel uit maken. Een van de vragen die er speelt is of ze het doorverkopen van schulden niet als onethisch moeten bestempelen.’

Het niet gebruik van regelingen moet verder omlaag. Hoe kan dat?

‘Gemeenten zijn er trots op als ze bij het gebruik van regelingen een bereik hebben van 65%. Dan denk ik: en die andere eenderde dan? Je roept een regeling in het leven om mensen daar gebruik van te laten maken. Automatisch verstrekken mag niet meer volgens de Participatiewet. De gemeente Amsterdam heeft dat opgelost door de marges te verhogen, namelijk de regelingen van toepassing te verklaren onder 120% van het bestaansminimum. Het voordeel is dan dat je van heel veel bureaucratie af bent en dat betekent een grotere snelheid en toegankelijkheid voor de klant.’

'Iedereen die zich met forse financiële problemen meldt, hoort een financiële check te krijgen bijvoorbeeld door sociaal raadslieden. Dan gaat het erom kijken of je inkomen volledig is en of het beslag niet te ver gaat. Voor de gemiddelde schuldhulpverlener is de vraag waar je overal recht op hebt, best ingewikkeld. Een mooi voorbeeld is de Voedselbank in Amersfoort. Op het moment dat zij constateren bij de intake dat mensen geen gebruik maken van toeslagen, dan regelen ze het. Het bijzondere is dat het volledig in lijn is met het boek 'Schaarste': het ontlasten van mensen, het overnemen van dingen die ze nog niet kunnen, ervoor zorgen dat ze financiële ruimte krijgen. Ze deden intuïtief het juiste, iets wat je zelden in Nederland ziet.'

Je bent kritisch over de resultaten van wijkteams en generalistische sociaal werkers. Hoezo?

'Ik ben hartgrondig tegen de inzet van generalistische sociaal werkers bij financiële problematiek. De huisarts van het sociaal domein is een heel mooi concept, alleen de echte huisarts heeft stage gelopen bij alle specialisten. Studenten die sociaal-pedagogische hulpverlening of maatschappelijk werk hebben gestudeerd, weten echt onvoldoende van de materiële of de financiële kant. 80% van de mensen die een beroep doen op sociale wijkteams hebben financiële problemen. Het positieve is dat veel mensen met financiële problemen de weg naar de wijkteams weten te vinden. We zien op veel plekken dat wijkteams bezig blijven met schulden, terwijl ze eigenlijk de kennis en vaardigheden daarvoor niet hebben.'

Het NIBUD stelde dat een bijstandsgezin met twee kinderen structureel 50 euro per maand te kort komt. Wat vind je van gericht inkomensbeleid?

'Daar ben ik geen voorstander van. Voor wie dan en wat zijn dan de effecten? Het veranderen van de huur- en zorgtoeslag zijn ook gerichte maatregelen, die zijn gericht dan het generiek verhogen van de bijstandsuitkering. Ik ben niet voor het verhogen van de bijstand, want dat betekent dat het minimumloon omhoog gaat, aangezien die aan elkaar gekoppeld zijn. En dat betekent dat mensen weer duurder worden op de arbeidsmarkt, en minder snel een baan vinden.'

'Ik ben wel voor lastenverlaging. Bijvoorbeeld verlaging van het eigen risico in de zorg, van de zorgverzekeringspremie of het verhogen van de zorgtoeslag. Of de huren gedifferentieerd te verlagen. Dat zie je incidenteel bij individuele corporaties gebeuren. Energieleveranciers moeten ook stoppen met mensen in de val te lokken. Na een jaar "goedkope stroom" ga je bij veel leveranciers naar een standaardtarief.'

Je hebt ook kritiek op het basisinkomen. Waarom is dat?

'Voor schulden is het basisinkomen in ieder geval geen oplossing. Landelijk politiek is er geen enkele partij die ervoor is. Zelf ben ik wel voor de experimenten die in de gemeenten gaan lopen. Ik ben heel nieuwsgierig naar de gedragsveranderingen die mensen dan gaan laten zien in de verschillende contexten. Rutger Bregman verwijst naar het Mincom-experiment in Canada, maar dat is geen basisinkomen experiment geweest. Het was een experiment met een inkomensgarantie, en dat is fundamenteel iets anders. Deelnemers kregen maandelijks bezoek van sociaal werkers die bespraken wat mensen hadden gedaan, hadden verdiend en hoeveel ze te kort kwamen. Het was niet onvoorwaardelijk, er zaten elementen in van coaching en sociale controle. Het was kortom iets heel anders dan het onvoorwaardelijk basisinkomen.'

'ALS OP 1 JANUARI ALLE SCHULDEN ZIJN KWIJTGESCHOLDEN, ONTSTAAN OP 2 JANUARI WEER NIEUWE SCHULDEN'

Je uitte je kritisch over de opzet van het Goede Gieren-fonds, dat de schulden van mensen overneemt. Hoe zie je dat?

'De manier van denken vind ik uitermate selectief en kortzichtig. Bij de presentatie werd de hele schuldhulpverlening afgeschilderd als een groot complot gericht op het faciliteren van de incassowereld. Het lijkt alsof ze voorbijgaan aan de gevolgen van het ineens kwijtschelden van schulden. Alsof dat automatisch zou leiden tot een andere vorm van gedrag. Als op 1 januari alle schulden zijn kwijtgescholden, ontstaan op 2 januari weer nieuwe schulden. Gaan we die dan weer opnieuw kwijtschelden?'

Hoe zie je gemeenten die drempels blijven opwerpen in de schuldhulpverlening?

'Sommige gemeenten redeneren, onder verwijzing naar onze onderzoeken over gedragsaspecten, dat sommige mensen nog niet toe zijn aan schuldbemiddeling of schuldsanering. Ik ben er nog niet voor dat de staatssecretaris wettelijk gaat ingrijpen, maar er wel voor dat ze een gemeente aanspreekt. Doe maar aan "naming and shaming" van gemeenten die het niet goed doen. De gemeente moet voldoende middelen beschikbaar stellen voor schuldhulpverlening. Wethouders blijken niet altijd hard genoeg te vechten om het geld dat ze voor het sociaal domein krijgen, ook daar te laten landen.'

SOCIAL IMPACT BONDS

EEN SLIMME FINANCIERING VAN MAATSCHAPPELIJKE OPLOSSINGEN

Een Social Impact Bond is een nieuwe financiële constructie die wereldwijd in de belangstelling staat. Investeerders, banken, overheden en sociaal ondernemers zetten zich daarbij samen in voor de oplossing van maatschappelijke vraagstukken. Een voorbeeld is de samenwerking rond The Colour Kitchen in Utrecht dat een bijdrage levert aan de oplossing van jeugdwerkloosheid.

Door Christine Kuiper

Social Impact Bond (SIB) is een nieuwe vorm van publiek-private samenwerking. De deelnemende partijen willen bijdragen aan kostenbesparing voor de samenleving en tegelijk mensen in kwetsbare situaties beter gaan helpen. Bovendien willen ze investeerders en andere betrokken partijen uitdagen om oplossingen te realiseren met een grote maatschappelijke impact. Wereldwijd zijn er op dit moment zo'n vijftig Social Impact Bonds opgezet en dit aantal groeit snel.

Financiering met resultaatafspraken

Voor sociaal ondernemers vormen SIB's een kans om hun succesvolle lokale aanpak op grotere schaal uit te voeren, dankzij de beschikbare (voor)financiering. Essentieel voor het aangaan van de samenwerking en het beschikbaar komen van de financiering is dat de interventie aantoonbaar voor resultaat zorgt. Dit leggen de deelnemers vooraf vast in een prestatiecontract. De private partijen, zoals investeringsfondsen of banken, investeren vervolgens in de interventie. Na het behalen

'Ik ben van een hele slechte situatie naar een hele goede situatie gegaan. Ik heb minder stress en voel me eindelijk begrepen. Ik hoef me niet te bewijzen, ik hoef alleen maar te laten zien wat ik kan.'

Een deelnemer aan een leerwerktraject bij The Colour Kitchen.

van de gewenste prestaties keert de overheid geld uit aan de investeerders. Zo realiseren de partijen kostenbesparingen voor de publieke sector, die (deels) in een later stadium worden uitbetaald aan de betrokken partijen.

The Colour Kitchen

The Colour Kitchen is deelnemer aan een SIB in Utrecht. Deze maatschappelijke onderneming in horeca en catering begeleidt jongeren en jongvolwassenen via leerwerktrajecten, om zo hun arbeidsmarktpositie te versterken. De gemeente Utrecht telt veel jongeren zonder startkwalificatie die moeilijk aan een baan komen, omdat de afstand tot de arbeidsmarkt te groot is. De partners van deze Social Impact Bond – gemeente Utrecht, Rabobank Foundation en maatschappelijke investeerder Start Foundation – willen deze jongeren aan een diploma en werk helpen.

Meer uitstroom

De investerende partijen willen met deze innovatieve samenwerking een positief rendement bereiken. Als de afgesproken resultaten zijn behaald, betaalt de gemeente vanuit de besparing op de uitkeringen, de investering met rendement terug aan de financiers. De looptijd van het programma is vier jaar. Inmiddels is gebleken dat de leerwerktrajecten binnen The Colour Kitchen tot meer uitstroom leiden dan andere aanpakken gericht op jongeren.

Dit artikel is gebaseerd op informatie uit het Nationaal Congres Health Impact Bonds, georganiseerd door Society Impact en PGGM, op 15 februari 2016 in Pakhuis De Zwijger.

Lees meer:

www.societyimpact.nl

www.thecolourkitchen.com

www.rotterdam.nl/socialimpactbondsrotterdam

'ONOPLOSBARE SCHULDEN BESTAAN NIET'

PREVENTIEPROJECT SCHULDHULP 'AMSTERDAM NIEUW-WEST'

Schulden zijn altijd regelbaar totdat het tegendeel blijkt. En dat is maar zelden het geval, stelt Emile den Os van opleidingsinstituut En Verder. Den Os verzorgt met collega's en stagiaires het preventieproject schuldhulpverlening 'Amsterdam Nieuw-West' in samenwerking met SEZO Maatschappelijke Dienstverlening.

Door Emile den Os

Iedereen die zich heeft gemeld bij de schulddienstverlening krijgt direct huisbezoek van een hulpverlener van En Verder. Sleutelementen van het project zijn aandacht, tijd investeren, de mensen hun verhaal laten vertellen en 'ontzorgen'. Cliënten krijgen daarom intensieve begeleiding door het doolhof van verplichtingen, formulieren invullen en aanvragen. Regelmatig halen wij de vereiste documenten rechtstreeks op bij betreffende instantie, in plaats van er weken op te gaan wachten.

Het maatschappelijke belang van die invalshoek blijkt duidelijk uit het NIBUD-rapport 'Overkoepelende blik op de omvang en preventie van schulden in Nederland' (2014). Het NIBUD constateerde dat niet opgeloste schuldenproblematiek per huishouden ruim een ton aan schuld gerelateerde kosten veroorzaakt in een periode van tien jaar, waarvan 52% neerslaat bij de gemeente.

Het persoonlijke belang voor mensen met schulden is ook evident. Zij zijn na het bezoek van onze hulpverleners vaak opgelucht dat zij hun verhaal hebben kunnen doen, in plaats van alleen te horen krijgen wat zij móeten doen. Tegelijk stimuleren we ze zelf aan de slag te gaan door bijvoorbeeld een DigiD aan te vragen op een door ons meegebrachte computer. Ook treden we direct in contact met schuldeisers en zij blijken vaak bereid een regeling te treffen.

Kortere doorlooptijd

Het preventieproject is in mei 2015 begonnen en beoogt schuldhulpverlening anders te benaderen. Doel is eerder bij de schuldhulp aangemelde en uitgevallen cliënten binnen twee maanden terug in het traject te begeleiden en wel zo dat een aanvraag voor schuldhulpverlening bij de Gemeentelijke Kredietbank wordt goedgekeurd. Deze benadering blijkt succesvol. Sinds het begin van de pilot is 75% van de cliënten teruggebracht in een schuldhulptraject. De doorlooptijden vanaf het begin van de interventie tot aan de aanvraag bij de kredietbank zijn teruggelopen van acht maanden naar gemiddeld drie maanden.

De aanpak in Amsterdam Nieuw-West heeft in een jaar tijd geleid tot een grote besparing van maatschappelijke, schuld gerelateerde kosten. Het project is inmiddels opgemerkt door wethouder Vliegenthart en staatssecretaris Klijnsma. Andere schuldhulpverlenende instellingen in Amsterdam hebben belangstelling getoond de aanpak over te nemen.

Emile den Os is docent schuldhulpverlening, budgetcoaching en beschermingsbewind bij En Verder, zie: www.enverder.com

Ontzorgen, op maat en toegankelijk

In de lijn van het rapport 'Burgerperspectief op schuldhulpverlening' (2016) van de Nationale Ombudsman legt het preventieproject:

- de nadruk op ontzorgen;
- het leveren van maatwerk door een zeer persoonlijke benadering;
- niemand de toegang tot schulddienstverlening weigeren;
- het versimpelen van de veel te bureaucratische inrichting van de bestaande (gemeentelijke) schulddienstverlening.

‘HOOGSTE TIJD VOOR EEN ONTVANGER VAN DE STAAT’

Jasper van Ginneken heeft een proces- en adviespraktijk op het gebied van aansprakelijkheid, beslag- en executierecht en bestuursrecht. Deze combinatie maakt dat Jasper veelvuldig op het snijvlak van de (aansprakelijke) overheid en de bescherming van de burger adviseert en procedeert. Een van zijn drijfveren is het recht meer bescherming te laten bieden aan burgers.

Door Catelijne Akkermans

Wat is de Ontvanger van de Staat?

‘Vanuit de overheid zijn er verschillende instanties die incasseren, met allemaal afzonderlijke invorderingsambtenaren. Het gaat dan onder andere om hondenbelasting, waterschapsbelasting, CAK, maar ook om toeslagen van de Belastingdienst, de sociale diensten, UWV. Ik stel voor dat we alle publieksrechtelijke vorderingen onderbrengen bij één inningslichaam: de Ontvanger van de Staat.’

Welke problemen lossen we hiermee op?

‘Je krijgt clustering en zo ontstaat de mogelijkheid tot vroegsignalering en preventie. Eén nota niet betaald, dat hoeft nog geen probleem te zijn. Een nota van het CAK én de waterschapsbelasting niet betaald: dát is een signaal waar we wat mee kunnen. En we creëren de mogelijkheid om binnen de rijksincasso maatwerk te bieden en op zoek te gaan naar oplossingen. De eerste schulden van mensen ontstaan toch vaak bij de overheid.’

‘Er zijn natuurlijk andere schulden die veel eerder bij de deurwaarder liggen. Maar wat betreft de materiële ontstaansdatum van een vordering, loopt de rijksincasso voorop. Bijvoorbeeld: vaak wordt als ontstaansdatum van een belastingsschuld de datum van het opleggen van de aanslag genomen. De feitelijke schuld is natuurlijk al veel eerder ontstaan. Dat kan, zeker wanneer het een navordering betreft, drie à vier jaar eerder zijn. Van zo’n traag werkend apparaat, een systeemtekort dus, wordt de burger de dupe.’

‘BURGER HEEFT MEER RECHT OP BESCHERMING’

Hoe kan van de Ontvanger van de Staat een preventieve werking uitgaan?

‘Ik verwacht een afname van het aantal vorderingen bij civiele deurwaarders. Want hoe ontstaat een huurschuld? Bijvoorbeeld omdat de Belastingdienst beslag legt. Als daar, in dat publiekrechtelijke stuk, geholpen wordt, komt er in het civiele stuk minder terecht. Eerder signaleren betekent ook: eerder doorverwijzen naar schuldhulp of andere vormen van duurzame financiële dienstverlening. En zo voorkomen we erger.’

Waar wachten we op?

‘Nou, dit vraagt om ingrijpende wetswijzigingen. Je moet invorderingsbevoegdheden aanpassen, beleid op elkaar afstemmen. Het CJIB zegt: ‘Saneren doen we niet’, andere overheidsdiensten doen dat wel. Het Cluster Rijksincasso is een eerste stapje, slechts symptoombestrijding en geen echte oplossing. We roepen in het sociale domein heel hard: één gezin, één plan. Maar aan de kant van de financiële dienstverlening, doen we iets heel anders: we zetten daar zoveel mogelijk mensen omheen en niemand weet meer wat er gebeurt. Het is de hoogste tijd voor een Ontvanger van de Staat, maar ik zie het zo snel nog niet gebeuren. Eerst is een bewustwording noodzakelijk: dat dit toch echt een heel groot probleem gaat worden. Echt, we moeten hier iets mee.’

OP WEG NAAR EEN SLUITENDE AANPAK

VROEG EROPAF! (AMSTERDAM) EN EMMA (ZOETERMEER)

Het doel van de Amsterdamse 'Vroeg Eropaf! aanpak is preventie. Eerder ingrijpen is effectief. Alleen, hoe zorg je ervoor dat mensen zich eerder melden? Hoe weet je dat er ernstige financiële problemen dreigen? De ervaring leert dat mensen met beginnende financiële problemen zichzelf niet snel melden. 'Ik red het nog wel' denken ze, of ze sluiten hun ogen voor de problemen die ze wel degelijk voelen aankomen. Amsterdam bedacht dus een andere manier om zicht op deze mensen te krijgen.

Door Marc Räckers

Woningcorporaties, ziektekostenverzekeringen en de gemeentebelastingen kunnen bij oplopende betalingsachterstanden sinds 2009 een melding doen bij het digitaal centraal meldpunt van Vroeg Eropaf! Naar aanleiding van deze melding gaan hulp- en dienstverleners in de stadsdelen 'eropaf' om te kijken wat er aan de hand is en of ze iets kunnen betekenen. In vergelijking met andere grote steden leidt deze Amsterdamse aanpak tot een laag aantal huisuitzettingen wegens huurschulden.

Helaas is de aanpak in Amsterdam nog niet helemaal sluitend: woningcorporaties beslissen zelf of zij huurders met twee maanden achterstand wel of niet melden. Hierdoor komen er nog steeds crises voor en ontstaan er conflicten tussen hulpverleners en verhuurders als hulpverleners de uitzetting alsnog proberen te voorkomen. Nadeel van de Amsterdamse aanpak is ook dat corporaties betalen per geslaagde interventie. Dat maakt het moeilijk om hen te dwingen iedereen met meer dan 32 dagen huurachterstand te melden. Waarschijnlijk zou de Amsterdamse aanpak nog beter werken als de financiële bijdrage van corporaties wordt gerelateerd aan hun woningbezit en zij wel iedereen met twee maanden huurachterstand melden.

'EERDER MELDEN, MINDER ACHTERSTANDEN'

Het nieuwe Zoetermeerse project 'Eerder Melden, Minder Achterstanden' (EMMA), borduurt voort op de Amsterdamse aanpak. 'Bij ons komt de melding wel binnen bij een maatschappelijk werkende', vertelt projectleider

Mariska Overgaag (Kwadraad). 'Maar de bedoeling is dat die na het inventariseren en motiveren een warme overdracht doet naar de vrijwilligersorganisaties met wie wij in dit project nauw samenwerken: Humanitas Thuisadministratie, Schuldhelpmaatje en de Stichting Mensen in de Minima. Zij gaan de huishoudens ondersteunen in het weer zelf grip krijgen op hun financiën. Zo willen we voorkomen dat het nog tot huisuitzettingen en andere ernstige crises komt.'

Goed initiatief, maar is dit wel een sluitende aanpak? Mariska: 'De betrokken corporaties kunnen tijdens de pilotperiode van zes maanden naar eigen inzicht ieder 15 tot 20 meldingen per maand doen. Dat denken we, om te beginnen, nog aan te kunnen. Dat is misschien nog niet helemaal een sluitende aanpak, maar de aantallen zijn in Zoetermeer niet zo hoog: er zijn 110 intakes bij de schuldhulpverlening per maand. Hiermee zitten we volgens mij niet erg ver van een sluitende aanpak vandaan. Maar inderdaad, dit moeten we heel goed monitoren, want wij gaan natuurlijk wél voor een echt sluitende aanpak.'

ROOS:

'IK BEN BANG VOOR DE TOEKOMST'

TIPS:

- Zorg zelf voor je geld
- Denk na waaraan je je geld uitgeeft
- Help jezelf

Roos (17) doet eindexamen HAVO. Haar ouders zijn gescheiden op haar vijfde. Met haar oudere broers woont ze bij haar moeder. Een broer (21) studeert wiskunde en de andere broer (24) is werkzoekend. Roos houdt van zingen, visagie en Pokémons vangen. Haar moeder zit sinds april in de bijstand.

Door Sascha Meyer

'Ik was een kleuter toen mijn ouders scheidden. Met mijn vader heb ik al anderhalf jaar geen contact. Twee jaar geleden werd hij dakloos en kwam bij het Leger des Heils. Er was een wachtlijst. Hij is tijdelijk bij ons in huis geweest. Hij zit ruim twee jaar in de bijstand en doet vrijwilligerswerk op zijn vakgebied. Mijn broers wonen thuis maar dragen niet bij aan het gezinsinkomen.'

'We hadden allemaal onze eigen depressie'

'Ik kan me amper herinneren dat mijn ouders samen waren. Mijn ouders deden altijd zo zuinig mogelijk. Als ik iets leuks zag in de stad, kreeg ik dat soms. We aten altijd alles vers en gezond. Mijn ouders waren vaak weg voor werk. Ons gezin was voor de armoede hechter. We waren jonger en er was nog niet zoveel gebeurd. We waren veel meer één dan nu. Iedereen staat op zichzelf en we leven meer langs elkaar heen. We hadden allemaal onze eigen depressie.'

'Een paar jaar geleden gingen mijn ouders allebei naar de Voedselbank. Mijn vader kon de kindertoelage niet meer betalen en mijn moeder zat in de ww. Alle extra's als snoep en chips deed ik van mijn eigen geld.'

'Mijn geld gebruik ik zo nuttig mogelijk'

'Ik let zelf op mijn zakgeld. Ik probeer zo min mogelijk te verspillen en iets terug te doen voor mijn moeder. Mijn geld gebruik ik zo nuttig mogelijk. Ik ben dol op leuke kleding en ik mag af en toe iets kopen voor mezelf. Twee jaar geleden ben ik aangereden door een auto. Sindsdien heb ik weinig energie. Een baantje naast mijn school trek ik niet. Naar schoolgaan is al een enorme belasting. Ik doe het met wat ik heb.'

'De relaties in ons gezin gaan beter. Ik ben zelf gelukkiger omdat ik een plekje heb gevonden. Mijn vriend komt uit een fijn gezin waar ik me thuisvoel. Zijn moeder zit ook zonder werk. Met hen ga ik op vakantie. Ze helpen me en geven me een tweede thuis.'

'O jee, daar gaat honderd euro'

'Op de basisschool zat ik op voetbal. Ik vertelde mijn moeder dat ik er vanaf wilde omdat ik het niet leuk meer vond. Ik durfde niet te zeggen dat het was omdat het geld kostte. Ze vroeg waar ik dan wel op wilde. Ze vond het belangrijk dat ik op een clubje zat.'

'Afgelopen schooljaar kon ik niet mee op schoolreis omdat we dat niet konden betalen. Ik voelde me buitengesloten omdat mijn klasgenoten leuke dingen met elkaar

gingen doen en ik er niet bij kon zijn. Later hoorde ik dat er leerlingen niet meegingen omdat ze ziek waren. Waarom geeft school die plaats dan niet aan leerlingen waarvan de ouders het niet kunnen betalen? De ouders van deze kinderen kregen het geld toch niet terug. Mijn moeder zegt dat ik nu op een leeftijd ben dat ik zelf voor iets kan werken of sparen. Ik heb even een baantje gehad, maar dat ging echt niet. School gaat voor. Ik was weleens jaloers op mensen als ze iets superduurs kregen. Ik kreeg dat niet. Iedereen ging op vakantie, behalve wij. Als we al een keer uit eten gingen, dacht ik: 'O jee, daar gaat honderd euro'. Ik voelde me schuldig. Genieten kan gratis, maar kost vaak ook geld.'

'Onze toezien voogd heeft echt geluisterd'

'In de tijd van mijn depressie 'moest' ik leuke dingen doen om me beter te voelen. Ik wilde niet dat er geld besteed werd aan iets onnodigs. We hebben door mijn depressie en de thuissituatie veel instanties over de vloer gehad: Altrecht, Jeugdzorg, Leerplicht tot de Kinderbescherming aan toe. De gesprekken waren uitputtend. Mijn toezien voogd vond het uiteindelijk belachelijk dat wij een OTS hadden en wilde de OTS stoppen. Mijn moeder ging niet akkoord. 'Zoveel heisa, dan maken jullie het af ook', zei ze. Onze toezien voogd was iemand die echt naar ons geluisterd heeft. Mijn moeder deed wel dingen voor me, maar luisterde niet. Mijn zelfvertrouwen was nul. Nu weet ik dat mijn familie me wél opvangt. De band met mijn moeder is er enorm op vooruitgegaan.'

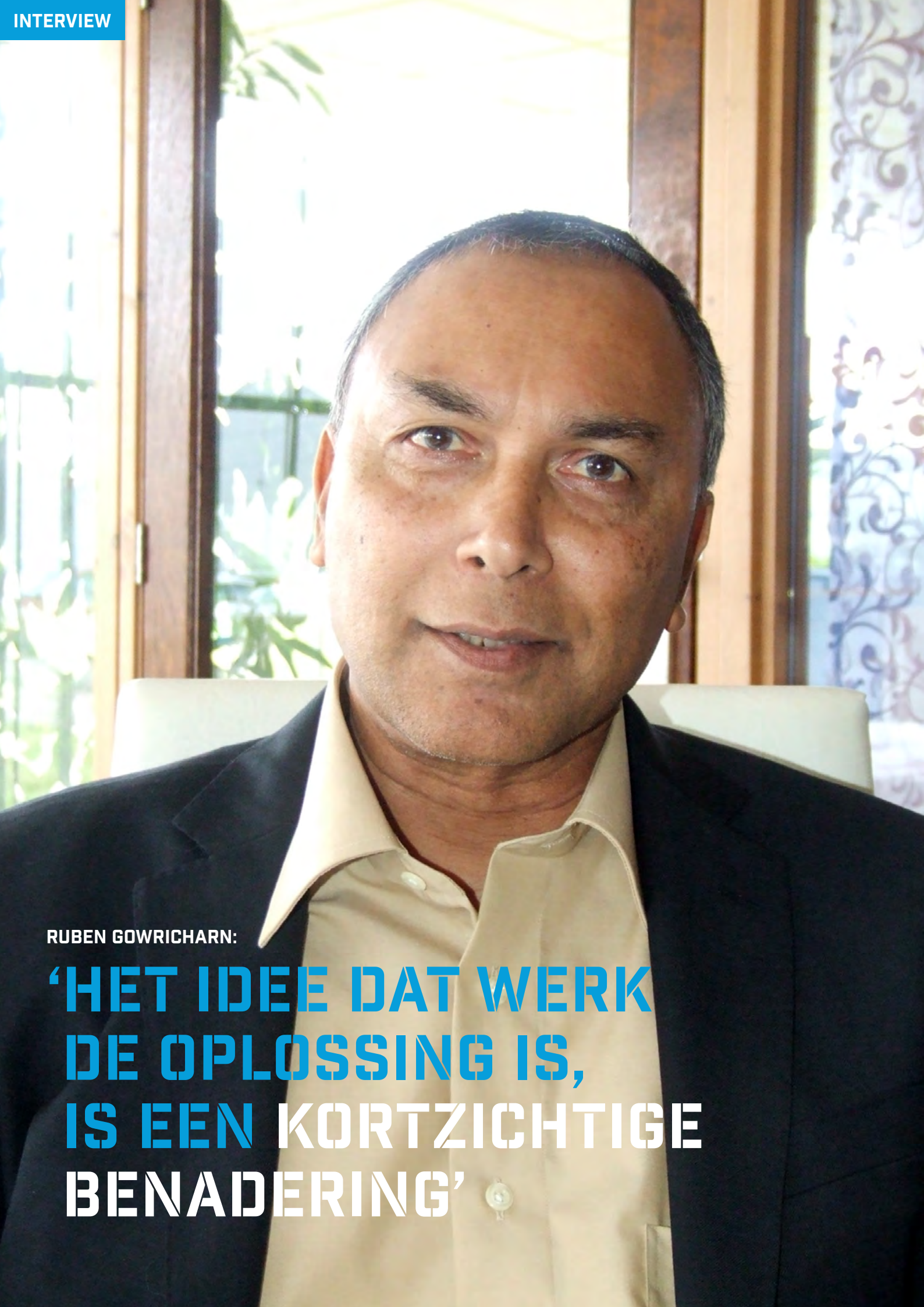
'Merkkleding van de helft voor de helft'

'Ik krijg merkkleding van de helft voor de helft. Ik heb mijn eigen smaak. Op school zeggen ze dan 'hoe kun je wel merkkleding kopen?' Maar ik draag mijn kleding heel lang. Ik ben bang dat we het huis uit moeten. Mijn vader moest zijn huis uit en werd dakloos. Het lijkt mij wel leuk als ik zelf het huis uitga, maar niet doordat mijn moeder en ik op straat komen te staan.'

'Ik ga nu eerst mijn HAVO halen'

'Ik denk altijd aan alles wat er zou kunnen gebeuren. Het ergste is ook allemaal gebeurd. Ik weet wat het is om je verschrikkelijk te voelen. Nu pas weet ik hoe het voelt om gelukkig te zijn. Geldzorgen putten je uit en je familie ook.

Ik ben bang voor de toekomst. Iedereen om mij heen is werkloos: mijn ouders, mijn oudste broer, de moeder van mijn vriend, twee tantes en een oom. Ze zijn hoogopgeleid, boven de veertig en hebben altijd gewerkt. Ik maak nu mee dat ze in de bijstand terechtkomen. Ik heb weinig energie en weet niet of ik later een baan aankan. Ik ga nu eerst mijn eindexamen HAVO halen.'

RUBEN GOWRICHARN:

**‘HET IDEE DAT WERK
DE OPLOSSING IS,
IS EEN KORTZICHTIGE
BENADERING’**

Ruben Gowricharn is hoogleraar sociale cohesie en transnationale studies aan de Tilburg Universiteit (UvT) en bijzonder hoogleraar Hindostaanse Diasporastudies aan de Vrije Universiteit (VU). Hij betoogt al jaren dat we in Nederland een veel te smalle benadering van armoede hanteren. 'Voor een effectief armoedebelief dienen we terug te grijpen op de ervaringswereld van mensen zelf.'

Door Jurriaan Omlo

Wat maakt de dominante benadering in Nederland smal en wat stel je daar precies tegenover?

'In dit land gebruiken we slechts één definitie voor armoede alsof het een eenduidig verschijnsel is. Het is een ambtelijke definitie waarbij armoede uitsluitend in financiële termen wordt benaderd. Daarmee gaat men voorbij aan het bestaan van verschillende vormen van armoede. Maar het is belangrijk om differentiatie aan te brengen tussen bijvoorbeeld armoede als gevolg van verslaving, armoede als gevolg van grote gezinnen en langdurige werkloosheid en de groeiende groep werkende armen. De oorzaken, de beleavingswereld en de gevolgen lopen bij deze verschillende typen armoede sterk uiteen. Als je één standaardinterventie inzet, ga je voorbij aan deze verscheidenheid. Dat werkt niet. We moeten daarom een doelgroepenbeleid ontwikkelen met specifieke oplossingen voor specifieke gevallen.'

'DE OVERHEID PRESENTEERT ZICHZELF ALS PROBLEEMOPLOSSER, MAAR IS OOK PRODUCENT VAN ARMOEDE'

In je publicaties schrijf je ook over armoede onder migranten. In hoeverre is de armoede onder deze groepen ook anders van karakter?

'Migrantengroepen belanden om andere redenen in de armoede. Familiebanden en culturele tradities maken dat zij niet zelden een heel ander uitgavenpatroon hebben dan autochtonen. Sommigen maken bijvoorbeeld veel geld over naar familieleden in het land van herkomst en komen daardoor geld tekort. Anderen gaan een schuld aan bij het uithuwelijken van hun dochter. Familiebanden zijn beslissend.'

Gaat dat zo ver dat ze daardoor in een armoedepositie terecht komen?

'Dat zou kunnen, maar de vraag is wat armoede precies is en wie dat bepaalt. Wij noemen mensen arm zodra ze onder een bepaalde financiële grens belanden. De mensen zelf kunnen hun positie heel anders ervaren. De Turkse vader die zijn dochter uithuwelijkt vindt de opgelopen schuld minder belangrijk dan zijn eer die gered is doordat zijn dochter conform de mores is uitgehuwelijkt. De Somalische dochter die relatief veel geld overmaakt aan haar moeder in Somalië komt vanuit het perspectief van haar gemeenschap haar verplichting na en dat maakt haar een zeer verantwoordelijk burger.'

'Het is belangrijk om aan mensen zelf te vragen hoe zij hun positie ervaren en of zij zichzelf arm vinden. Voor een effectief armoedebelief dienen we veel meer terug te grijpen op de ervaringswereld van mensen zelf. Dat mensen zelf niet kunnen meepraten over hun eigen positie geeft weer aan hoe ondemocratisch de dominante armoedefinitie is. Dat is anders bij de werkloosheidsdefinitie, daar bepalen de mensen mede of en in welke mate ze beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt'.

Speelt het probleem dat armoedefinities van de overheid botsen met die van burgers vooral bij migranten?

'Niet alleen, maar het speelt wel met name bij pas geïmmigreerde migranten uit arme landen. Dan is 500 euro voor een migrant uit Burundi heel veel geld. Dat beeld is inmiddels wel aan het verschuiven doordat zij steeds vaker beschikken over gsm's. Ze kunnen op afstand vergelijken en daardoor hun referentiekader verbreden. Maar het blijft zo dat nieuwkomers uit arme landen moeten wennen aan de luxe in Europa en Amerika. Na verloop van tijd is die gewenning achter de rug en nemen de wensen, eisen en verwachtingen toe. Het verwachtingspatroon is dynamisch en daardoor evolueren definitie en beleving van armoede ook voortdurend.'

In hoeverre bestaat het risico dat een overheid die haar definitie van armoede oplegt aan de doelgroep zich te sterk bemoeit met mensen?

'Dat is een reëel gevaar. Je moet mensen met rust laten als ze geen armoede ervaren. Verandering is alleen mogelijk als mensen dit ook zelf willen. Maar de overheid moet zichzelf ook een onderliggende vraag stellen: wat is precies het probleem met armoede? Zijn we bang voor opstanden en gaan we het daarom bestrijden? Vinden we het gewoon onwaardig dat mensen zo leven en wat is dan precies onwaardig? Wat zou er gebeuren als we alles zo laten en niet ingrijpen? Tot welk niveau

vinden we armoede acceptabel? Of welke vormen van armoede zijn we bereid te accepteren en welke vormen niet? Als mensen chronisch ziek zijn, in de gevangenis zitten of verslaafd zijn, zijn ze vaak arm. Zijn we bereid dat te accepteren of niet? Die discussies moeten gevoerd worden.'

Zijn er nog meer valkuilen waar de overheid alert op moet zijn?

'We moeten niet denken dat we alle vormen van armoede direct kunnen oplossen. Het is een wereldhistorisch vraagstuk. Armoede bestrijden is een taaie opgave dat we niet moeten onderschatten. Een groot probleem is dat de overheid zichzelf altijd buiten schot houdt. De overheid stelt keer op keer vast dat de oorzaken van armoede bij de markt liggen. Of bij de mensen die niet weten hoe ze met geld om moeten gaan, dan wel een gebrek aan motivatie hebben om aan het werk te gaan.'

'De overheid presenteert zichzelf uitsluitend als een probleemoplosser van anderen, maar ze is een grote medespeler in de productie van armoede. Als ze bezuinigt op bijstand, creëert ze armoede, maar dat erkent ze niet. Een directoraat van het Ministerie van Sociale Zaken bezuinigt op het bijstandsapparaat en een ander directoraat van hetzelfde ministerie gaat vervolgens de gevolgen van deze inkomenspolitiek bestrijden en ontwikkelt hiervoor een armoedebestrijding. Dat is waanzin, het geeft de overheid een Januskop.'

Het argument is vaak dat verlaging van de uitkeringen nodig is als prikkel om mensen aan het werk te krijgen.

'Je kunt wel de uitkeringen verlagen, maar vaak is er geen werk beschikbaar door een gebrek aan banengroei. Bovendien laat de overheid zich hiermee nog te veel beheersen door het idee dat werk de oplossing is, maar dat is een veel te kortzichtige en ideologisch beperkte benadering. Er zijn vele werkende armen en sommige mensen worden ziek en misselijk van arbeid. Dat laatste is een taboe in het hele denken over arbeid en armoede.'

Wat kan de samenleving betekenen en hoe kan de overheid daarin van betekenis zijn?

'Armoede los je niet op vanuit de overheid, maar vanuit de gemeenschap. De overheid kan daarbij hoogstens ondersteunend zijn. Wie helpt je als je arm bent? Dat zijn je burens, je familie, je sociale netwerk. Niet de loketfunctionaris bij de sociale dienst. De sociale cohesie, de oude

vangnetten en de informele netwerken zijn wel aan het eroderen, maar ze zijn er nog wel. Hier ligt een taak voor de overheid om mensen te mobiliseren en te ondersteunen zodat er een stedelijk of regionaal netwerk ontstaat.' 'Je moet er dan wel ervaringsdeskundigen bij betrekken, anders werkt het netwerk niet. Je krijgt dan moraliserende vrijwilligers die geen gevoel hebben voor armoede en niet weten waar ze over praten. Je hebt vooral professionals en semiprofessionals nodig rondom kerken, moskeeën, buurthuizen en sportverenigingen die als *change agents* kunnen optreden. Deze plekken kunnen fungeren als informele contactpunten en knooppunten van informatie en ondersteuning. Lotgenoten kunnen hier ervaringen uitwisselen en elkaar adviseren op basis van hun ervaring in het omgaan met de problematiek.'

Wat kan de overheid nog meer doen naast faciliteren?

'Prioriteiten stellen door die vormen van armoede te bestrijden met de meeste kans van slagen. Dat betekent vroegtijdig ingrijpen en afremmen om erger te voorkomen bij groepen met relatief lichte problematiek. Waarom zou je prioriteit geven aan verslaafden bij wie je lange investeringen moeten plegen? De bestrijding van armoede die ertoe leidt dat kinderen minder participeren op school, verdient wat mij betreft meer urgentie.'

'WAAROM ZOU EEN BEDRIJF MET TWEEHONDERD WERKNEMERS NIET VIJF ARME GEZINNEN KUNNEN ADOPTEREN?'

'Verder denk ik dat het goed zou zijn als de overheid het bedrijfsleven aanspoort om armen te betrekken in hun bedrijf. Dat kan op verschillende manieren zoals deeltijdwerk en stageplaatsen aanbieden, of gewoon de zorg van hen op je nemen. Waarom zou een bedrijf met tweehonderd werknemers niet vijf arme gezinnen kunnen adopteren? Ondernemers en werkgevers hebben daarin ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Zo maak je mensen actief en nuttig en geef je ze motivatie, respect en eigenwaarde. Mensen krijgen weer een plek in de samenleving, raken (opnieuw) gesocialiseerd in het actieve leven (niet per se het arbeidsproces) en kijken verder in het leven.'

Jurriaan Omlo is onderzoeker en specialist in onder meer multiculturele vraagstukken, www.jurriaanomlo.nl

VRIJWILLIGHEID WORDT DUUR BETAALD

Vaak gaat een hele periode voorbij voordat voor schulden hulp wordt gezocht. Er is veel schaamte, maar mensen zijn ook goed in het wegdenken van problemen. 'Ik red mij wel' is de overlevingsgedachte. In plaats van mensen wakker te schudden, wordt deze gedachte door de tijdgeest bevestigd. 'Red u zelf' en 'Doe een beroep op uw netwerk' is het adagium.

Door André Moerman

Er is veel onwetendheid en onkunde bij wijkcoaches en andere hulpverleners over het inzetten van schuldhulpverlening. Dat begint al met de vraag wanneer een schuld problematisch is. Een schuldenpakket van 3.000 euro is met een minimuminkomen niet zelf op te lossen. Zelf aanmodderen betekent een grote kans op meer schulden. Outreachend werken en misschien enige drang en dwang is hier nodig.

Als alle psychologische en bureaucratische drempels zijn geslecht en schuldhulpverlening kan starten, blijkt het gemiddeld schuldenpakket inmiddels opgelopen tot 43.000 euro, verdeeld over veertien schuldeisers. Een slechte start voor een schuldhulptraject. Langdurige schuldenproblematiek leidt tot ingesleten overleefpatronen, hetgeen intensieve begeleiding en ondersteuning vergt met een grotere kans op uitval.

Is eindelijk de schuldenaar over de brug, dan blijkt menig schuldeiser het af te laten weten. Schuldeisers mogen zelf weten of ze uitstel verlenen en kunnen via loon- en bankbeslag de boel in de soep laten lopen. En dan komt het volgende obstakel: schuldeisers mogen zelf weten of ze al dan niet met het afkoopvoorstel instemmen. De schuldhulpverlener doet aan alle schuldeisers voorstellen tegen finale kwijting: dit voorstel houdt in om in een periode van drie jaar, afhankelijk van de betalingscapaciteit, 5 of 10% van de schuld af te lossen. Bovendien wordt het restant kwijtgescholden. Menig voorstel wordt afgewezen. Bij de minnelijke schuldhulpverlening komt in slechts 37% van de gevallen een schuldregeling tot stand.

Als het minnelijk traject niet lukt, bestaan er nog een aantal wettelijke dwangmiddelen met als meest vergaande mogelijkheid de toelating tot de wettelijke schuldsanering natuurlijke personen (WSNP). Dan is het afgelopen met de vrijwilligheid. Alle invorderingsmaatregelen moeten onmiddellijk worden gestaakt en na drie

jaar wordt de schone lei verleend. Vanwaar dit ingewikkelde model gebaseerd op het recht van schuldeisers om niet mee te werken, om vervolgens allerlei wettelijke reparaties in het leven te roepen om deze vrijheid weer in te perken? Voor deze vrijheid wordt een flinke prijs betaald. Het wordt daarom tijd om de vrijwilligheid in de schuldhulpverlening te begrenzen.

Aan de kant van de schuldenaar: Grijp 'm bij z'n kladen. Een outreachende aanpak is vereist. Doorbreek schaamte. Weerleg onrealistische denkbeelden. Grijp elk greintje motivatie aan.

Aan de kant van de schuldeiser: Ontneem het recht om de schuldregeling te blokkeren. Zorg bij toelating tot de schuldhulpverlening voor een automatisch incassostop en verleen na een periode van drie jaar goed gedrag de schone lei. De huidige schuldhulpverlening is met wettelijke reparatie op reparatie compleet doorgedraaid en moet worden teruggebracht naar een enkelvoudig systeem, vergelijkbaar met de WSNP, maar dan uitgevoerd door gemeenten. Terug naar de bedoeling! Ik zie een prachtig model voor me. U ook?

André Moerman werkt bij Rijnstad Arnhem, is voorzitter van de signaleringscommissie van de Landelijke Organisatie Sociaal Raadslieden (LOSRL). Link: www.schuldinfo.nl

JUBILEUMCAMPAGNE FONDS 1818 GERICHT OP FINANCIËLE ZELFREDZAAMHEID:

UIT DE RODE CIJFERS

Jongeren komen in de financiële problemen door dure telefoonabonnementen met de nieuwste mobieltjes. Voedselbanken draaien overuren en kinderen kunnen niet mee op schoolreisje. Deze schuldenproblemen zijn actueel maar niet nieuw. Oorzaken: verleidingen, te weinig inzicht in het eigen budget, wegvallen van inkomsten of onvoorziene uitgaven.

Schulden zijn van alle tijden. Tweehonderd jaar geleden, in 1818 werd de Nutsspaarbank te 's-Gravenhage opgericht. Hoofddoel van de bank was 'het aanleren van overleg en spaarzaamheid'. Sparen gaf 'bewustzijn en eigenwaarde, gevoel van onafhankelijkheid', een doelstelling die de bank twee eeuwen lang hoog in het vaandel hield. In 1992 ging de Nutsspaarbank op in de VSBbank en het huidige Fonds 1818 werd opgericht, een vermogensfonds dat maatschappelijke projecten steunt in de regio Den Haag, Delft, Zoetermeer, Leiden, de Duin- en Bollenstreek en tussenliggende gemeenten.

Het hoofddoel van de vroegere bank is nog steeds een belangrijk thema van Fonds 1818. Zo geeft het fonds steun aan organisaties als de Stichtingen Urgente Noden (SUN), voedselbanken, de Leergeld Stichtingen, maatjesprojecten die mensen helpen uit de schulden te komen en preventieprojecten om het ontstaan van schulden tegen te gaan.

Nieuwe initiatieven uitlokken

'Delen is het nieuwe hebben', zegt Anne de Raaf, adviseur bij Fonds 1818. 'We delen auto's en grasmaaiers, ruilen de opbrengst van de moestuin voor een dienst. Maar als je schulden hebt, wil niemand met je delen. Een stevig sociaal vangnet is dan nodig. Het is goed dat er fondsen als het onze zijn.' Fondsen kunnen nieuwe initiatieven op dit gebied uitlokken, stimuleren en ondersteunen. Het fonds neemt schulden niet over, maar kan wel helpen bij het vinden van een oplossing.

'ALS JE SCHULDEN HEBT, WIL NIEMAND MET JE DELEN'

Fonds 1818 plaatst het jubileumjaar 2018 in het teken van financiële zelfredzaamheid. Onder het motto 'Uit de rode cijfers' is het fonds verkenningen gestart in gemeenten in de regio. Het Tympaan Instituut onderzocht welke voorzieningen voorhanden zijn ter versterking van economische zelfstandigheid. 'We kijken nu hoe we lacunes kunnen opvullen, bijvoorbeeld door het stimuleren van de oprichting van Stichtingen Urgente Noden en Leergeld Stichtingen.'

Verbindingen leggen

Twee verkenners zijn aan de slag om verbindingen tot stand brengen tussen de partijen in de regio. Zowel overheden, maatschappelijke organisaties als kleine lokale initiatiefnemers houden zich bezig met schuldenproblematiek. Welke knelpunten komen zij tegen, wat werkt wél en wat niet en hoe kunnen ze elkaar versterken? Anne de Raaf: 'Verbindingen leggen en samenwerking zijn essentieel zodat hulpverlening en vooral preventie versterkt kunnen worden. Uit de rode cijfers komen is goed, voorkomen dat je er in komt, is beter.'

Foto: Eva Hofman

SOCIALE SUPERMARKT: MEER KEUZE, MINDER SCHAAMTE

De sociale supermarkt is in Nederland een relatief nieuw fenomeen dat in 2002 is overgewaaid uit België. In deze supermarkt kunnen mensen met een smalle beurs tegen een gereduceerd tarief voedsel maar soms ook huisraad, speelgoed en andere non-foodproducten aanschaffen. Na onder meer Helmond en Almere zijn er sinds dit jaar ook in Amsterdam en Rotterdam sociale supermarkten geopend.

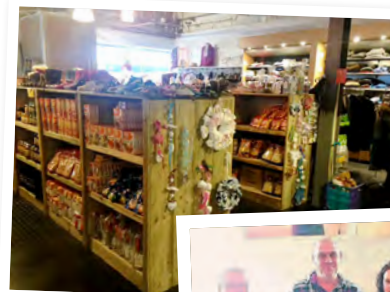
Door Christine Kuiper en Sascha Meyer

Bezoekers van de sociale supermarkt kunnen zelf hun pakket samenstellen. Daarmee verschilt de sociale supermarkt principieel van de voedselbank. Naast grotere eigen regie draagt de sociale supermarkt daarmee bij aan het tegengaan van verspilling. Dat mensen zelf mogen kiezen, leidt tot een betere benutting van etenswaren en huisraad. Mensen met een lager inkomen krijgen bijvoorbeeld een pas met een extra tegoed gebaseerd op hun inkomen, dat ze naar eigen inzicht kunnen besteden. Ook zijn er vaak spreekuren waar mensen kunnen aanschuiven voor advies over hun inkomenssituatie.

Swingmarket Rotterdam

‘Wij willen de eigen kracht van mensen weer activeren via een eigen creditcard, waar we fictief geld op kunnen zetten’, vertelt Marij de Ronde, initiatiefnemer van de Swingmarket. ‘Onze klanten bepalen hiermee zelf waaraan zij hun ‘fictieve’ geld willen besteden: groenten, fruit, levensmiddelen, kleding of bijvoorbeeld een bankstel. Wat zij op dat moment maar denken nodig te hebben. Die vrijheid draagt bij aan het stellen van prioriteiten en klanten leren weer met geld omgaan.’

Een voordeel van de Swingmarket is ook dat de ‘gewone Rotterdammer’ er inkopen kan doen met zijn eigen pinpas, vertelt De Ronde. ‘Door de verkoop aan reguliere klanten worden de vaste lasten van de Swingmarket bekostigd en kan de fictieve betaalpas van de cardhouders worden gevuld. De Swingmarket-klanten met een goldcard vallen niet op tussen de reguliere klanten die met hun eigen pas betalen waardoor schaamtegevoel wordt verlaagd en de eigen trots wordt hersteld.’ Marij de Ronde vertelt dat ze nu hard werkt aan de voortzetting van het project. ‘In samenwerking met het Rotterdam Fonds en de Erasmus Universiteit openen we de

komende twee jaar nog tien Swingmarkets op andere plekken in Nederland.’

VLA Super Almere

VoedselLoket Almere (VLA) bestaat sinds 2005 en biedt voeding en basisproducten voor wie het financieel moeilijk heeft. In 2012 kwam daar de VLA Supermarkt bij, vertelt Jitske Steendam, adjunct-directeur van de Stichting VoedselLoket Almere. ‘Anders dan bij de voedselbank krijg je bij ons geen noodhulp in de vorm van een voedselpakket. Bij het VoedselLoket Almere kun je zelf kiezen wat je meeneemt uit de supermarkt. Klanten krijgen een op de gezinsgrootte gebaseerd budget om te winkelen in de supermarkt.’

Naast voeding mogen klanten een aantal kledingstukken en speelgoed gratis meenemen en deelnemen aan gratis activiteiten en cursussen als ‘Orde in je Leven’. Om voor langdurige ondersteuning in aanmerking te komen dienen bovendien klanten verplicht mee te werken aan een financieel hersteltraject via een professionele hulpverlener. ‘Aan structuur en sociale contacten werken we doordat klanten kunnen participeren in de VLA VoedselTuin en VLA Kadowinkel. Ook bieden we samen met anderen gratis activiteiten aan zoals een advocatensprek-uur, een kapper, samen eten, yoga en fysiotherapie. Na gemiddeld zes maanden kunnen de meeste klanten van VLA weer op eigen benen staan.’

Meer weten? www.supersociaal.nl,
www.socialekruidenier.nl, www.swingmarket.nl

‘MOEDIGE MENSEN’

Schulden zijn ziekmakers: bij wie ermee kampt, stapelen de problemen zich op. Voor bedrijven zijn werknemers met schulden bovendien een groeiende kostenpost. Hoog tijd voor een nieuw recept in de strijd tegen armoede: een baanbrekende samenwerking tussen bedrijfsleven, vrijwilligers, sociaal werk en overheden.

Wat is er nu nodig voor een succesvolle lokale aanpak van schulden en armoede? ‘Moed!’ aldus projectleider Jacqueline Beekman van Sociaal Werk Nederland. ‘Moed om te erkennen dat de meeste initiatieven om armoede en schulden aan te pakken onvoldoende opleveren. Moed om zaken als armoede en schulden echt anders aan te pakken. Moed om het voortouw te nemen en buiten de gebaande paden te treden. Maar ook moed om een keer te vallen en weer op te staan.’

Brancheorganisatie Sociaal Werk Nederland (SWN) streeft in 15 arbeidsmarktregio's naar een baanbrekende samenwerking tussen met name lokaal bedrijfsleven, sociaal werk, vrijwilligerswerk en overheden. Per arbeidsmarktregio organiseert SWN drie bijeenkomsten, samen met lokale partners.

Praktijkvoorbeeld Drechtsteden

Tijdens de bijeenkomsten in de regio Drechtsteden bleek dat werkgevers een belangrijke maar nogal onderbelichte groep zijn bij het voorkómen van schulden. Toch hebben ze er wel degelijk belang bij dat hun werknemers niet financieel kopje onder gaan. Het verwerken van een loonbeslag kost hen immers geld, maar bovendien is de betreffende medewerker vaker ziek en 20% minder productief. Een bedrijf met 300 medewerkers van wie er tien een loonbeslag hebben, is daaraan op jaarbasis al gauw 250.000 euro kwijt.

De Sociale Dienst Drechtsteden en Vivenz (sociaal werk) hebben contact gelegd met een thuiszorgorganisatie. Veel werknemers van die organisatie zijn alleenstaande moeders met een lbo-opleidingsniveau en een laag inkomen. Zij kampen met de toegenomen complexiteit van toeslagen. Het plan is om met deze werkgever een pilot te doen, met drie ingrediënten:

1. Loonbeslagplan
2. Training voor leidinggevenden
3. Brede voorlichtingsbijeenkomst

Het eerste punt focust op werknemers met loonbeslag: hoe benader je hen? Hoe zit het met hun privacy? En wat kun je hen feitelijk bieden? Het tweede onderdeel is het trainen van leidinggevenden in het herkennen van signalen van toenemende financiële problemen.

De aanpak wordt gecompleteerd met een preventieve voorlichtingsbijeenkomst voor het voltallige personeel. Die gaat over diverse onderwerpen, waarvan schuldhulpverlening er eentje is. Dat maakt het bijwonen van die bijeenkomst minder stigmatiserend.

Spierbundels tegen Armoede

Eind 2016 zullen er in acht van de vijftien arbeidsmarktregio's bijeenkomsten zijn geweest. De resultaten ervan worden per regio samengebracht in een Spierbundel: de eerste vier ervan zijn in de maak. Wat nu al opvalt is dat er bij de lokale partijen veel behoefte is aan deze resultaatgerichte benadering. De nieuwe contacten zijn waardevol, maar er blijkt meer tijd nodig om sociaal werk, gemeenten en bedrijfsleven te laten wennen aan elkaars taal en cultuur, motivatie en beoogde doelen. Voor duurzaam succes lijkt het daarom belangrijk om in een vervolgproject per regio een kwartiermaker te benoemen die helpt om veelbelovende intenties om te zetten in daden.

Link: www.sociaalwerknederland.nl/thema/armoede-schulden

Foto's: Frits Knijff

DELEN ALS HET NIEUWE VERMENIGVULDIGEN

Online deelplatformen zijn aan een opmars bezig. De deeleconomie helpt mensen om kennis, spullen, eten of gewoon een helpende hand te delen. Hoe kan deze nieuwe economie bijdragen aan het verzachten van armoede? 'De deeleconomie is nog heel nieuw. We zijn nog aan het leren', vertelt Jeroen Boon, initiatiefnemer van 'Segbroek Deelt' (Den Haag).

Door Christine Kuiper

'Segbroek Deelt' organiseert ontmoetingen, workshops en andere 'deelevenementen' en maakt daarbij ook gebruik van Facebook en andere online platforms. Stadsdeel Segbroek bestaat uit vijf wijken en telt zo'n 60.000 inwoners. Een flink deel van hen heeft te maken met problemen als armoede en schulden.

Informeren en motiveren

'Segbroek Deelt' wil mensen die krap bij kas zitten meer gebruik laten maken van deelinitiatieven, zowel als vrager als aanbieder', vertelt Jeroen Boon, initiatiefnemer en sociaal ondernemer bij Kiemkracht, een adviesbureau voor onder meer stadslandbouw en onderwijs. 'Dat doen we door deze doelgroep bekend te maken met verschillende deelinitiatieven in Segbroek en Den Haag. Tegelijkertijd willen we sociale professionals beter informeren en motiveren, zodat zij er op hun beurt ook weer cliënten op kunnen attenderen. Ook stimuleren we bibliotheken en andere organisaties die digitale toegang aanbieden, om hun bezoekers te helpen bij het gebruiken van de mogelijkheden via internet.'

Verbinden en groeien

Jeroen schetst de resultaten die 'Segbroek deelt' op dit moment laat zien. 'Het levert mensen zowel nieuwe sociale contacten, spullen en geldbesparing op. Juist mensen met financiële problemen kunnen geld besparen door

samen spullen en diensten te delen. Dit kan financiële problemen en gevolgen van armoede verzachten. Door hen de ruimte te geven hun kennis en talenten te delen, kunnen ze groeien en zich weer van betekenis voelen. Ook al heb je geen werk of geld, kennis is sociaal kapitaal en dat kun je altijd delen. Dat creëert verbindingen die mensen vervolgens helpen andere waarden te creëren, nieuwe netwerken of een gevoel van eigenwaarde.'

'DEELECONOMIE LEVERT MENSEN NIEUWE SOCIALE CONTACTEN, SPULLEN ÉN GELDBESPARING OP'

Initiatieven versterken

'Mensen betrekken bij de deeleconomie is nog een weerbarstig proces. De vraag "hoe bereiken we de juiste doelgroepen?" is nog een knelpunt', vertelt Jeroen. 'Onder mensen met financiële achterstanden komt laaggeletterdheid en 'digibetisme' relatief vaak voor. Ze zijn nauwelijks bekend met de mogelijkheden van nieuwe digitale platforms op internet en zijn daardoor ook lastig bereikbaar. Door nauw samen te werken met het stadsdeel, welzijns- en zorgorganisaties, bibliotheek en kerken bereiken we toch een grote groep.'

'Op 16 mei hebben we het grote ruil- en deelfeest georganiseerd met alle deelinitiatieven in de wijk. De vraag is: hoe kunnen de initiatieven elkaar versterken? De volgende stap is om laagdrempelig informatie aan te bieden, bijvoorbeeld een overzichtskaart met alle deelinitiatieven in de wijk (zorg, spullen, voedsel en autodelen). De deeleconomie is nog nieuw en vraagt om agendering en een grotere bekendheid. We zijn het nog aan het leren.'

Link: www.facebook.com/segbroekdeelt

PIET:

‘IK BEN NOOIT ZIEK. IK BEN NIET TE OUD. IK WIL WERKEN’

Piet is 54 en woont alleen in Doetinchem. Hij speelde op hoog niveau voetbal totdat hij werd getroffen door een hersenbloeding. Voor zijn ontslag werkte hij bij de Universiteit Twente als sportdocent. Zes jaar geleden had hij nog een baan met voldoende inkomsten. De universiteit beëindigde het contract. Van de WW kon Piet nog prima leven, in de bijstand werd dat anders.

Door Sascha Meyer

‘Ik ben niet te duur. Ik ben nooit ziek. Ik ben niet te oud. Ik solliciteer me een slag in de rondte, meer dan de verplichte twintig sollicitaties per maand. Werken wil ik voor mijn geld, maar de mogelijkheden liggen niet voor het oprapen. Bedrijven koppelen niet terug als ze beloven het wel te doen. Maar ik wil werken.’

‘IK SOLLICITEER ME EEN SLAG IN DE RONDTE’

‘Mijn buurman vond me’

‘Ik vertelde mensen in mijn omgeving dat ik er klaar mee was. Zo diep zat ik erin. Mijn omgeving hield me in de gaten. Ik voegde de daad bij het woord. Mijn buurman vond me. Ik werd drie weken gedwongen opgenomen zodat ik tot rust kon komen en kon nadenken. Ze gunden me een tweede kans.’

‘Een handjevol vrienden’

‘Ik heb een handjevol vrienden. In mijn netwerk zitten veel hoogopgeleide mensen die goed in de connecties zitten. Dat heeft helaas tot nu toe nog geen werk opgeleverd. Ik heb kennissen die iets doen, zo kreeg ik laatst een laptopje. En soms krijg ik beltegoed. En de hulpverlening? Ik word aan het lijntje gehouden.’

‘UIT MIJN WERK ALS VRIJWILLIGE COACH BIJ HET WATERPOLO HAAL IK WEL PLEZIER’

‘Waar ik wel plezier uithaal is mijn werk als vrijwillige coach bij het waterpolo. Alleen, in de kantine ben ik ervan afhankelijk of iemand mij iets te drinken aanbiedt. Eens per week kook ik als vrijwilliger. Ik heb een MBO-diploma als kok op zak, maar ook daarin is niet zo makkelijk iets te vinden. Sinds kort woon ik boven een garage. Mijn woonsituatie gaat er niet op vooruit.’

‘Mijn allergrootste wens’

‘Ik ben erg blij met mijn Afrikaanse vriendin. Ik ken haar uit Nederland en we skypen veel. Ze is arts. Mijn allergrootste wens is dat ze weer in Nederland kan wonen, dit houd ik ook als doel voor ogen. Van de FIOD mag ze hier niet werken. Aangezien ik nog niet voldoende inkomen heb en nu voor haar garant moet staan, kan ze nog niet komen.’

INCASSO VAN INNEN NAAR OPLOSSEN:

‘UITEINDELIJK IS ER GEEN INCASSOBUREAU MEER NODIG. SO WHAT?’

De gangbare en vaak harde incassopraktijken duwen mensen dieper in de schulden en dragen niet bij aan structurele oplossing van hun financiële problemen. Maar het tij keert: de overheid erkent dat zij zich, als belangrijkste schuldeiser, anders moet gaan opstellen. Delta Lloyd Foundation nam het initiatief tot een Ethisch Manifest en verenigde zich met andere bedrijven in de coalitie ‘Van Schulden naar Kansen’. En de incassobureaus? Die richten zich steeds vaker op een eerlijke manier van invorderen.

Door Catelijne Akkermans

Schuldenaren hard aanpakken werd lange tijd beschouwd als de meest effectieve incassomethode. Veel incassobureaus lieten zich voorstaan op die werkwijze, waarbij ze een snelle betaling aan opdrachtgevers afdwongen en de schuldenaar onder druk zetten om tot een betere betalingsmoraal te komen.

Floris Simons, initiatiefnemer van Mens Incasso, zat zelf in de schulden. Zijn ervaringen vormden de aanleiding om een ander soort incassobedrijf op te richten. Volgens hem schort er heel wat aan de manier waarop incasso-medewerkers debiteuren bejegenen. ‘Ik werd behandeld alsof ik een crimineel was. Het enige dat ze doen is: eisen. Geen enkele partij wees mij op de mogelijkheid van schuldhulp.’ Die aanpak ging voorbij aan de impact die schulden hebben op het gedrag van mensen, aan de noodzaak tot daadwerkelijke en duurzame gedragsverandering en aan het vergroten van financiële zelfregie. Er zijn inmiddels meerdere initiatieven die wel de nadruk leggen op duurzaam gedrag en zelfregie. En niet zonder succes.

Meebewegen, meedenken, maatwerk

Op initiatief van Delta Lloyd Foundation verenigden enkele schuldeisers, waaronder telecomproviders en woningbouwcorporaties, zich in de schuldeiserscoalitie ‘Van Schulden naar Kansen’. Zij publiceerden een Ethisch Manifest met tien gedragsregels. Ze beloven

eerlijke behandeling, respect voor de schuldenaar, duidelijke informatie en nemen zich voor klanten met geldproblemen door te verwijzen naar hulpverleners. Ziektekostenverzekeraar CZ, deelnemer aan ‘Van Schulden naar Kansen’ ging van een strak invorderingsregime naar een meer ‘meebewegende aanpak’. En met resultaat.

Voorheen dienden mensen met een betalingsachterstand onmiddellijk te gaan aflossen met minstens vijftig euro maandelijks, om zo binnen maximaal acht maanden de gehele achterstand te voldoen. Nu zoeken medewerkers persoonlijk contact met debiteuren, met wie zij een haalbare afbetalingsregeling nastreven. Er is ruimte voor maatwerk: wanneer ze weten dat iemand twee maanden wacht op een WW-uitkering, kunnen ze overwegen de betalingsregeling met twee maanden op te schorten. Deze aanpak leverde CZ in vijf jaar een halvering van de verliezen wegens wanbetalingen op.

En zo zijn er meer voorbeelden dat een meer betrokken aanpak werkt. Medewerkers van de gemeente Eindhoven nemen contact op met inwoners die eerder betalingsproblemen hadden met het betalen van de onroerendezaakbelasting. Voor de aanslag wordt verstuurd, bellen zij hen met de vraag hoe zij de aanslag willen gaan betalen. De aanpak blijkt bezwaarschriften en aanmaningstrajecten te voorkomen en het betaalgedrag te verbeteren.

Wat er mis is met de incassosector?

‘De incassosector – deurwaarders én incassomedewerkers – voert de wet uit, incasseert achterstanden en berekent daar kosten voor. Wat er mis is, is dat we als sector hier goed aan verdienen, en vervolgens vrij weinig tot niets doen om mensen met financiële problemen ook te helpen.’

Jaime Jorba Bos, medeoprichter van Faircasso, incassobureau zonder winst oogmerk, www.faircasso.nl

Shutterstock

Maatschappelijke missie

Sommige incassobedrijven gaan nog een stap verder en rekenen het oplossen van schuldenproblematiek tot hun maatschappelijke missie, zoals Faircasso en Mens Incasso. Ze steken veel tijd en energie in het contact leggen met debiteuren en zoeken samen met hen naar oplossingen voor hun geldzorgen. 'Huisbezoeken zitten standaard in onze dienstverlening', vertelt Jorba Bos, een van de oprichters van Faircasso. 'We gaan niet als een postbode de rekening brengen, maar we gaan het gesprek aan.' In hun sociale en vasthoudende werkwijze ligt de meerwaarde.

'WE GAAN NIET ALS EEN POSTBODE DE REKENING BRENGEN, MAAR WE GAAN HET GESPREK AAN'

Veel mensen worden ten onrechte beschouwd als 'niet willers' is de ervaring van Jorba Bos. Floris Simons van Mens Incasso onderschrijft die visie. 'Waarom dwingen met gerechtelijke procedures die ook meer geld gaan kosten, terwijl mensen vaak niet onwelwillend zijn, maar nauwelijks een betalingsmogelijkheid hebben? Vanuit de theorie van 'Scarcity' van Sendhil Mullainathan en Eldar

Shafir (2013) is te begrijpen waarom mensen niet reageren op brieven, afspraken niet nakomen en niet mee lijken te werken. Stress en geldzorgen zorgen voor een tunnelvisie en mensen nemen beslissingen die onhandig uitpakken.'

Het wordt tijd dat we de onze incassoprocedures aanpassen aan deze inzichten, meent Jorba Bos. 'We moeten als incasso, als leverancier, als schuldhelpverlener, als overheid de moeite nemen om door die lagen heen te prikken. Daarmee krijgen we mensen op de lange termijn weer op de rit. Dat kost tijd, geld en geduld'. Het duurt langer voor iemand heeft afgelost, maar dit is uiteindelijk duurzamer, omdat debiteuren ook klanten blijven. Simons: 'Bij klanten met meerdere schulden duurt het over het algemeen langer, maar ook dan is de insteek om tot een gezonde financiële situatie te komen'.

De overheid als schuldeiser

De manier waarop de overheid schulden int, drukt mensen nog dieper in de problemen. Dit besef dringt ook bij de overheid door. Er komen zo langzamerhand verschillende initiatieven om incassoprocedures te verbeteren. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijks-

relaties en het ministerie van Veiligheid en Justitie stelden met professionals uit de praktijk de handreiking 'Behoorlijke en effectieve invordering van geldschulden' op. Rond de zomer van 2016 startte een pionierstraject waarin rijksoverheid en gemeentes andere vormen van invordering ontwikkelen en beproeven.

Al wat langer onderzoekt de overheid mogelijkheden om de eigen incassoprocedures te stroomlijnen. In april 2016 verscheen de 'Rijksincassovisie', met als doel om overheidsinstanties meer samen te laten werken en meer rekening te houden met de mogelijkheden en omstandigheden van schuldenaren. Velen vinden dat dit nog niet ver genoeg gaat. De Tussenvoorziening, de maatschappelijke opvang in Utrecht, laat zich kritisch uit over deze visie: problemen worden wel onderkend, maar niet opgelost. Elke overheidsinstantie ontwikkelt nog altijd eigen procedures, er zijn geen plannen om de incasso van vorderingen te bundelen of om bijzondere invorderingsbevoegdheden op te heffen.

DE GEMEENTEN ZELF PLEITEN VOOR HET AFSCHAFFEN VAN DE VOORRANGSPOSITIE VAN DE OVERHEID

De gemeenten zelf pleiten, bij monde van de branchevereniging van gemeenten (VNG) en van leidinggevers in het sociaal domein (Divosa), juist wél voor het afschaffen van de voorrangspositie en de bijzondere incassobevoegdheden van overheidsinstellingen. Daarnaast moet de beslagvrije voet worden vereenvoudigd en gehandhaafd. Samen met Sociaal Werk Nederland en NVVK, de branchevereniging voor schuldhulpverlening, publiceerden zij het pamflet 'Naar een betere Aanpak van Schulden en Armoede', waarin ze bovenstaande voorstellen onderschrijven.

Er ligt inmiddels een wetsvoorstel ter vereenvoudiging van de berekening en handhaving van de beslagvrije voet. Dit gaat velen echter niet ver genoeg. Het Landelijk Overleg Sociaal Raadsliden (LOSR), stelt dat dit pas echt gaat werken wanneer alle schuldeisers van elkaar weten dat ze aan het invorderen zijn. De overheid zou ook aangesloten moeten worden op het beslagregister voor deurwaarders.

Van innen naar oplossen

Incasseren op een maatschappelijk verantwoorde manier, gericht op het treffen van een sociale schuldregeling. En met oog voor de omstandigheden en de gevolgen die schulden hebben op het denken en doen van mensen. Hierbij gaat het om het maken van haal-

Zo kan het ook: een bedrijf zonder debiteuren

Robin Mobile is een telecomaangebieder zonder debiteuren of creditcheck vooraf. Abonnees hebben maandelijks onbeperkt bel-, sms- en internetgebruik. Ze maken geen onverwachte kosten en kunnen geen betalingsachterstand hebben. Wanneer het abonnementsgeld niet kan worden afgeschreven, ontvangt de klant een seintje. Hij/zij krijgt nog een aantal dagen de mogelijkheid te betalen, voor de levering tijdelijk wordt gestopt. De abonnee kan dan nog wel dertig dagen gebeld worden en sms-berichten ontvangen. Na betaling wordt er kosteloos en binnen 20 minuten weer aangesloten.

Robin Mobile, www.robinmobile.nl

bare betalingsafspraken, in samenspraak met andere schuldeisers. Centraal staat een rechtstreeks en 'warm' contact tussen schuldeiser en schuldenaar. Dit biedt een argument om de handel in vorderingen af te schaffen.

Er zijn nog verdergaande maatregelen denkbaar: we kunnen bijvoorbeeld overwegen om vaker vorderingen kwijt te schelden. Ook kunnen we experimenteren met terugbetalen in de vorm van een tegenprestatie, zoals het doen van vrijwilligerswerk. Jorba Bos stelt dat we geen keuze hebben: 'We moeten de omslag maken naar verantwoorde incasso, het kan niet anders. We hebben de morele verplichting om onze debiteuren te helpen. Als we dit met zijn allen zo doen, heb je misschien uiteindelijk geen incassobureau meer nodig. So what?'

Links:

Jaime Jorba Bos over sociale incasso op YouTube:

www.eropafenco.nl/media-en-links/eropaf-tv

Reacties op de rijksincasso:

www.tussenvoorziening.nl/actueel/rijksincasso-te-weinig-visie

Ethisch manifest, 'Van schulden naar kansen',

www.deltalloydfoundation.nl/2016/01/manifest

Sendhil Mullainathan en Eldar Shafir, 'Scarcity:

Why Having Too Little Means So Much' (2013),

www.groene.nl/artikel/dom-door-schaarste

Catelijne Akkermans is voorzitter van de coöperatie Eropaf! & Co, onderzoeker en publicist

EEN GIFTIGE COCKTAIL VOOR DE KWETSBAIRE BURGER

Het is tijd voor een stelselwijziging waardoor bestuursorganen meer eigen bevoegdheid krijgen over het terugvorderingsbeleid, stelt Matthijs Rutten.

Nederland is een verzorgingsstaat – al spreekt de overheid liever over een participatiemaatschappij. Wat voor staat Nederland nu ook is: het uitgangspunt blijft dat een maatschappelijk aanvaardbaar bestaansminimum moet worden gegarandeerd. Armoede is niets anders dan een ongelijke toestand, die enigszins gecompenseerd moet worden. Denk aan de bijstand als laatste vangnet. Of de WW of WIA om een inkomensval te voorkomen bij werkloosheid of ziekte. Of een meer rechtstreekse manier van compenseren door toeslagen, zoals huurtoeslag, zorgtoeslag, kinderopvangtoeslag. Een ding hebben al deze uitkeringen en toeslagen gemeen: het is geld dat je als burger krijgt.

In de laatste decennia is het overheidsbeleid steeds meer gebaseerd op de neoliberale opvattingen over een terugtrekkende overheid, marktwerking, eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid. Dit gedachtegoed heeft ertoe geleid dat de overheid de toegang tot toeslagen en pgb's heeft vergemakkelijkt en controle achteraf heeft ingevoerd. Tegelijk is de overheid steeds draconischer gaan straffen: misbruik moet bestraft. Daarbij is regelgeving steeds complexer geworden. De overheid wil de controle houden, voor alle uitzonderingen regels bedenken en gunsten uitdelen. De combinatie van neoliberale opvattingen en complexe regelgeving is een giftige cocktail voor armlastige burgers. Zij zijn het meest afhankelijk van ondersteuning, maken vaak gebruik van een waaier aan voorzieningen en zijn vaak niet zelfredzaam. Dan gaat er al snel iets mis. En als het mis gaat, wordt er gestraft.

In de wetgeving zijn de bestuursorganen verplicht terug te vorderen en boetes op te leggen. De hoogste rech-

Foto: Tiva Pam

ters, en dan met name de Raad van State, passen de regelgeving strikt toe. Iedere fout wordt onmiddellijk bestraft met volledige terugvordering. Ook de Centrale Raad van Beroep moet de wet vaak streng uitleggen, omdat de overheid deze zo heeft ingericht dat bestuursorganen geen eigen bevoegdheid hebben over het terugvorderingsbeleid.

Wat is de winst van deze wetgeving? Het gaat vaak om hoge bedragen. Terugvorderingen kunnen in de tienduizenden euro's lopen. Het zijn bedragen die niet terugbetaald kunnen worden. Daarvoor ontbreekt simpelweg de financiële draagkracht. Verplichte terugvordering en het opleggen van boetes leidt dan in de praktijk tot een onoverkomelijke schuldenlast. Dit soort schulden zorgt er ook nog voor dat de toegang tot de wettelijke regeling voor schuldsanering (WSNP) wordt afgesloten. Het zijn immers schulden die 'niet te goeder trouw' zijn ontstaan. En dat betekent levenslang voor de betrokkenen.

Is het op te lossen? Alleen met een stelselwijziging. De verzorgingsstaat heeft zichzelf in de houdgreep, omdat uitgangspunten met elkaar botsen en regelgeving te complex is geworden. Is er een oplossing op de korte termijn? Bestuursorganen meer eigen bevoegdheid geven over het terugvorderingsbeleid, afschaffen van de boete, omdat de terugvordering al straf genoeg is en het vergemakkelijken van de toegang tot de WSNP. En terug naar de menselijke maat. Het zijn niet allemaal fraudeurs.

Matthijs Rutten is advocaat bij Zumpolle Advocaten

Wat doet Stadsgeldbeheer voor u?

FINANCIIEEL MAATWERK LEIDT TOT SUCCES

**Stadsgeldbeheer voert al zo'n twintig jaar de schuld-
hulpverlening uit voor kwetsbare doelgroepen in
Utrecht. Maatwerk leidt vaak tot succes. 'Cliënten
krijgen leefgeld en ervaren rust qua financiën,
waardoor zij meer ruimte op andere leefgebieden
krijgen.'**

Door Christine Kuiper

Mensen van uiteenlopend pluimage kunnen bij Stads-
geldbeheer terecht voor ondersteuning op financieel
vlak: mensen zonder vaste verblijfplaats, mensen in
de maatschappelijke opvang, of met een verslaving of
psychiatrische problematiek. Bij Stadsgeldbeheer, on-
derdeel van de Utrechtse Tussenvoorziening, begeleiden
45 budgetconsulenten en schuldhelpverleners zo'n 1100
cliënten. Met tweederde van deze cliënten start Stads-
geldbeheer een schuldenregeling, waarvan liefst 85%
procent succesvol wordt afgerond. De sleutel tot dit
succes: maatwerk.

'Zelfredzaamheid is vaak veel gevraagd'

Jora Wolterink, projectmedewerker armoede en schul-
den bij Stadsgeldbeheer, vreest dat in de huidige
'participatiemaatschappij' te veel nadruk ligt op de
zelfredzaamheid van mensen, ook op financieel vlak.
Ze is bang dat dat zeer kwetsbare mensen, die vaak te
kampen hebben met armoede en schulden, uitsluit. 'We
verwachten van burgers dat zij een hulpvraag kunnen
formuleren en op tijd bij een hulpinstantie aankloppen
wanneer het mis dreigt te gaan. Ook moeten ze vooral
eerst hun eigen netwerk inschakelen wanneer zij hulp
nodig hebben. Maar soms is zelfredzaamheid even ver
te zoeken. De administratie op orde hebben of zelf
financiën regelen lukt dan niet.'

'Geldbeheer én contact met schuldeisers'

Stadsgeldbeheer neemt zo nodig de administratie van
cliënten in het begin over: niet alleen het geldbeheer,
maar ook het contact met schuldeisers, vertelt Wolterink.
'We brengen inkomens op niveau, vragen toeslagen aan,
draaien verrekeningen terug en brengen de beslagvrije
voeten op orde. Cliënten krijgen leefgeld per week of
maand en ervaren rust op het gebied van financiën waar-
door zij meer ruimte op andere leefgebieden ervaren.'

'Wanneer een cliënt stabiel genoeg is starten we met
schuldhulpverlening. Tijdens het drie jaar durende tra-
ject proberen cliënten steeds meer financiële vaardighe-
den aan te leren om uitstroom mogelijk te maken. Soms
is uitstroom naar zelfstandig geldbeheer echter niet
mogelijk, dan vragen we beschermingsbewind aan.'
Daarnaast werkt Stadsgeldbeheer preventief, bijvoor-
beeld door spreekuren te draaien voor gedetineerden in
de gevangenis van Nieuwegein. 'Ook zijn we op verschil-
lende opvangplekken in Utrecht in een vroeg stadium
aanwezig om financiële hulpverlening te bieden. Deze
trajecten met Versnelde Financiële Dienstverlening
zijn kort en intensief en leiden tot een korter verblijf in
de opvang. Dit is en humaner én goedkoper voor de
samenleving.'

Pilot Versnelfonds

'Helaas zijn er altijd situaties die met de beste hulpverle-
ning niet zijn op te lossen, maar waar een financiële in-
jectie nodig is. Hiervoor is het Versnelfonds in het leven
geroepen; door het wegnemen van een financieel obsta-
kel met een lening of gift creëren we een doorbraak. We
zijn met een pilot gestart en volgen die nauwgezet.'

Link: www.tussenvoorziening.nl

LEZEN, SCHRIJVEN EN REKENEN

ESSENTIEEL OM UIT SCHULDEN TE KOMEN

2,5 miljoen Nederlanders hebben grote moeite met lezen, schrijven en/of rekenen: zij zijn laaggeletterd. Dat terwijl deze basisvaardigheden essentieel zijn om uit de schulden te komen.

Voor veel schuldhelpverleners is het een bekend beeld: mensen die tussen stapels ongeopende post zitten. De vraag is in hoeverre hulpverleners, vrijwilligers en schuldeisers herkennen dat dit kan komen doordat iemand moeite heeft met lezen en schrijven. De Taalmeter en Rekenmeter van Stichting Lezen & Schrijven kunnen hiervoor een oplossing zijn: met deze online screeningsinstrumenten wordt in twaalf minuten duidelijk of iemand moeite heeft met lezen of rekenen.

Voor 't zelfde geld

Als duidelijk is dat een schuldenaar laaggeletterd is, kan de hulpverlener zijn communicatie aanpassen. Veel informatie komt immers onvoldoende aan bij deze cliënten. Anderzijds kan bekeken worden hoe taal- en rekenvaardigheden verhoogd kunnen worden als onderdeel van het schuldhelpverleningstraject. Dit kan door

in het lokale taalnetwerk scholing te vinden via www.taalzoeker.nl. Ook is er een gratis lesmethode voor deze doelgroep: 'Voor 't zelfde geld'. Hiermee leren cursisten, begeleid door professionals of getrainde vrijwilligers, hun administratie op orde te krijgen en verbeteren ze tegelijkertijd hun basisvaardigheden.

Stichting Al Amal in Utrecht heeft goede ervaringen met deze methode. De stichting verstrekt voedselpakketten aan gezinnen die niet in aanmerking komen voor de voedselbank, maar het financieel wel moeilijk hebben. Inmiddels zijn drie groepen van acht cliënten met de cursus begonnen. Amal Mezgouri geeft de lessen en merkt dat het materiaal goed aanslaat: 'De cursisten voelen zich prettig bij het materiaal. Het is laagdrempelig en zonder oordeel. En de deelnemers leren om beter met hun administratie om te gaan.' In navolging van Al Amal gaan dit najaar organisaties door het hele land 'Voor 't zelfde geld' inzetten als onderdeel van schuldhelpverlening.

Links: www.taalzoeker.nl, www.taalvoorhetleven.nl, www.lezenenschrijven.nl

Laaggeletterden: vaker schulden, vaker arm

Schuldenaars moeten zo veel mogelijk vanuit hun eigen mogelijkheden hun financiële situatie stabiliseren en schulden aflossen. Voor laaggeletterden is dit echter nog lastiger dan voor niet-laaggeletterden, zo blijkt uit het rapport 'Eigen Schuld?' van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2016). Zij hebben extra moeite om alle informatie die op hen afkomt te verwerken, het vereiste rekenwerk te doen, informatie over hun rechten en plichten te verzamelen en overzicht op hun administratie te houden. Armoede en laaggeletterdheid zijn ook aantoonbaar gerelateerd, blijkt uit het onderzoek 'Armoede en laaggeletterdheid' van Ecbo en ROA. Laaggeletterden blijken vaker arm, en vaker langdurig arm, dan niet-laaggeletterden, ook als wordt gecorrigeerd voor opleidingsniveau. Ook blijkt dat laaggeletterden niet vaker werkloos zijn, maar wel banen met een gemiddeld lagere arbeidsstatus hebben.

WAT AANDACHT KRIJGT, DAT GROEIT!:

EMPOWERMENT VOOR KLANTEN VOEDSELBANK

Acht voedselbanken in Nederland doen mee aan het project 'Wat aandacht krijgt, dat groeit!'. Zij bieden hun klanten, in samenwerking met welzijnsorganisaties, een traject waarmee ze grote en kleine stappen leren zetten in hun leven.

Het project 'Wat aandacht krijgt, dat groeit' draagt bij aan empowerment van klanten van de voedselbank, vertelt Els Hofman, projectleider vanuit Movisie. 'Ze leren op zoek te gaan naar hun energie en motivatie, en krijgen impulsen om hun situatie te verbeteren. Als ze net bij de voedselbank komen hebben ze vaak financiële of andere problemen die eerst opgelost moeten worden. Daarna, als er wat meer rust is, komt er ruimte voor persoonlijke ontwikkeling. Daarnaast ontstaat er ook een goede samenwerking tussen voedselbank en lokale organisaties. Zij kunnen dit nu overnemen van Movisie.' Ook dat is een belangrijk resultaat van dit project.'

Positiever denken

Het project is twee jaar geleden met vijf voedselbanken gestart, waarbij de resultaten werden gemonitord. Veel cliënten gaven aan dat ze niet alleen meer kennis had-

'Ik heb hier geleerd om mezelf te durven laten zien.'

den opgedaan, maar ook meer zelfvertrouwen hadden gekregen. Het zelfstigma 'ik hoor er niet bij' was veranderd in bijvoorbeeld 'Nu durf ik te praten met mensen die ik niet ken'. Ook konden deelnemers na afloop formuleren waaraan ze verder willen werken. Ze stelden doelen en dachten na over welke richting ze uit wilden. Vaak kregen ze een positievere houding, meer zicht op hun talenten, deelden hun ervaringen en sloten nieuwe vriendschappen.

Lokale samenwerking

In deze tweede fase worden de lokale organisaties nadrukkelijker betrokken bij het traject. Want ook de onderlinge netwerkopbouw blijkt waardevol. De voedselbanken bieden de cursus aan en zorgen zelf voor de werving onder hun klanten. Daarvoor krijgen zij zelf ook een training. Lokale welzijnsorganisaties verzorgen de bijeenkomsten en ontvangen daarvoor scholing, begeleiding en materialen vanuit Movisie. Het project wordt gesubsidieerd door het VSBfonds en Kansfonds.

Talenten

Het traject bestaat uit 8 bijeenkomsten waarin onderwerpen worden besproken als: Waar wil ik zelf naar toe? Wat zijn mijn talenten? Hoe neem ik de leiding over mijn eigen leven? Hoe zorg ik goed voor mezelf? en Wat gaan we er uiteindelijk mee doen? Het volgen van de training geeft klanten van de voedselbank een doel, structuur en de motivatie om iets aan te pakken in hun leven.

Klazien volgde het traject in haar woonplaats Hellen- doorn bij Welzijnsorganisatie De Welle. 'Ik heb hier geleerd om mezelf te durven laten zien. Dat durfde ik eerst nooit. Ik ga binnenkort zelfs starten met het geven van een workshop tekenen. Dat had ik nooit gedacht.' De deelnemende voedselbanken zijn: Amersfoort, Delft, Doetinchem, Hellendoorn, Hoogezand, Rivierenland, Steenwijkerland en Zwijndrecht.

Link: www.movisie.nl/artikel/zes-lessen-uit-praktijk-voedselbank

STEUNGEZIN.NL:

PLATFORM VOOR KLEIN-SCHALIGE FILANTROPIE

Stichting Steungezin.nl biedt een internetplatform waar mensen die 'wat te makken hebben' en mensen die dat niet hebben, elkaar kunnen vinden. Het gaat om de match tussen hulpvragers en hulpbieders: mensen in armoede kunnen een verzoek of een wens doen, die door een anonieme stadsgenoot wordt vergoed. Het platform geeft vorm aan een nieuwe manier van doneren, aan een betrokken, kleinschalige vorm van filantropie.

Door Catelijne Akkermans

Oprichtster van het platform is Helma du Pont. Zij weet hoe het is om van een uitkering rond te komen. Ze kreeg steun van anderen die af en toe een rekening of een extraatje voor haar betaalden. Helaas heeft niet iedereen zo'n netwerk.

Inwoners van Breda die rond de armoedegrens leven kunnen op Steungezin.nl een anoniem profiel aanmaken. Daarbij plaatsen ze gegevens over zichzelf en een vraag om iets te vergoeden wat ze zelf niet kunnen betalen. Vervolgens kan de match tot stand komen tussen gever en vrager. Steungezin.nl controleert de aanvragen en zorgt ervoor dat het gedoneerde geld rechtstreeks terecht komt waar het moet, bijvoorbeeld school of tandarts, en of de volledige bijdrage wordt benut. Alles gaat anoniem, maar mensen kunnen via de beheerders van het platform berichtjes uitwisselen.

Vrijwilligers uit de doelgroep

Steungezin wordt gerund door vrijwilligers die zelf ook rond de armoedegrens leven. Hiermee biedt de stichting hen kansen, de mogelijkheid om mee te doen en

zinnig werk te verrichten. 'Zo kunnen we structureel iets betekenen in de levens van mensen', zegt Helma. De vrijwilligers draaien een inloopspreekuur, waar ze mensen helpen met het opstellen van een profiel. Ze geven ook voorlichting over armoederegelingen, signaleren en verwijzen zo nodig door. 'We willen verbinden, zodat mensen elkaar helpen. En ze weer het gevoel krijgen dat er iemand is die om hen geeft. Die ervaring is onbetaalbaar. Delen is het nieuwe hebben.'

Makelaars in geluk

In 2015 bracht het platform 215 matches tot stand, voor een totaalbedrag van ruim tienduizend euro. Ongeveer de helft van de verzoeken is gehonoreerd. Helma du Pont ziet dat het helemaal niet om geld gaat: 'Eigenlijk gaat het er over dat je iets geeft aan een ander vanuit mededogen. Dat doet zoveel goeds, voor iedereen, voor gever en ontvanger. Het draagt hopelijk bij aan verbreken van vooroordelen rondom armoede. We zijn makelaars in geluk!'

Steungezin.nl werkt samen met alle partijen die betrokken zijn bij armoedebestrijding in Breda, netwerkorganisaties zoals; SterkNetwerk; MargeinBeeld2 en; Zorgvoorelkaarbreda. De stichting onderhoudt ook contacten met bedrijfsleven en middenstand. Het platform wil graag ook in andere steden actief worden.

Link: www.steungezin.nl

SCHULDHULPVERLENING ANDERS:

INNOVATIEVE FONDSEN GEVEN IMPULS AAN ANDERE SCHULDHULP

Terwijl het bestaande systeem van de schuldhulpverlening en incasso ‘piepend en krakend’ vastloopt, werken nieuwe fondsen aan alternatieven. Het Nationaal Initiatief Herstructureren Schulden, het Goede Gierenfonds en Sociaal Fonds Aalst-Waalre bijvoorbeeld, maar de initiatieven zijn al lang niet meer op de vingers van een hand te tellen.

Door Marc Räkers*

‘Eigen verantwoordelijkheid’ is al tijden het uitgangspunt van de schuldhulp. Wie schulden heeft kan hulp krijgen, maar de hulp is streng en velen worden uitgesloten of struikelen tijdens het zware traject. Tegelijkertijd gaat de ‘incassodraaikolk’, die mensen met een beginnende schuld de diepte in zuigt, harder en harder draaien. Vaak houden incassobureaus en schuldeisers geen enkele rekening met de gevolgen van de stress die met de schulden gepaard gaat.

Het huidige systeem leidt bovendien tot maatschappelijke uitsluiting van grote groepen burgers. Om die reden ontstaan steeds meer initiatieven, die anders met schuldenaren, schulden en incasso willen omgaan. Het Nationaal Initiatief Herstructureren Schulden, het Goede Gierenfonds, de Ons Bank en het Sociaal Fonds Aalst-Waalre zien het begrip ‘eigen verantwoordelijkheid’ breder. Ze willen het oplossen van problematische situaties tot een gezamenlijke verantwoordelijkheid maken.

**‘GOED GEDRAG MOET BELOOND
KUNNEN WORDEN, ZELFS TOT
KWIJTSCHELDING AAN TOE’**

Uitgangspunten

Volgens Rense Bos, één van de initiatiefnemers van het Nationaal Initiatief Herstructureren Schulden (NIHS) bieden de traditionele schuldhulpverlening en de wettelijke

schuldhulpverlening WSNP geen structurele oplossing. ‘Aan het einde van het traject heb je een financieel schone lei en verder niks’, zegt hij. ‘Van structurele ondersteuning bij het anders inrichten van je financiën is geen sprake en tijdens de looptijd van de sanering of WSNP worden alle verantwoordelijkheden je uit handen genomen; daar leer je echt helemaal niks van. Wij willen juist dat mensen zelf er veel meer bij betrokken blijven. En goed gedrag moet beloond kunnen worden, zelfs tot kwijtschelding aan toe. Veel schuldeisende partijen staan hier trouwens achter, die willen best kwijtschelden als ze daarmee bijdragen aan een meer structurele oplossing dan nu meestal het geval is.’

Aanpak op maat

Het NIHS gaat uit van een aanpak op maat per gemeente. Gemeenten krijgen immers steeds meer taken naar zich toegeschoven en dit is in de schuldhulpverlening ook al een tijdje het geval dankzij de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (WGS). Het betekent ook dat gemeenten, al dan niet samen met particulieren, fondsen inrichten waarmee schuldenpakketten worden opgekocht. Om vervolgens per schuldenaar een passend aflossingstraject af te spreken, waarbij de maandelijkse aflossing tussen de 30 en 50 euro ligt en de periode van aflossen kan variëren, soms zelfs oplopend tot vijftien jaar. Aflossing deels in natura kan ook een optie zijn; door middel van vrijwilligerswerk bijvoorbeeld. In het begin van dit traject is er veel aandacht voor het beter leren omgaan met de financiën. Ook vindt er een check plaats op het gebruik van alle inkomensverruimende regelingen.

In de gemeente Waalre is Pieter Donders één van de initiatiefnemers van Sociaal Fonds Aalst-Waalre, een lokaal fonds, dat op dit moment nog vooral gevuld is met gemeentelijk geld. Donders en zijn collega’s willen dat vermogende particulieren het fonds verder gaan vullen met financiële bijdragen. ‘Voorlopig hebben we eigenlijk een heel ander probleem’, vertelt hij. ‘De mensen om wie

het gaat melden zich niet. We hebben veel publiciteit gemaakt, via allerlei denkbare kanalen tot zelfs deurwaarders aan toe, die bij hun post een folder van ons fonds meesturen. Alleen er komt gewoon niemand. Wij denken dat dit vooral met schaamte te maken heeft. De mensen durven zich niet te melden, ze wachten tot het te laat is. Dat is ons echte probleem, en niet dat er nog geen vermogende inwoners zijn die een bijdrage leveren. Die vinden we heus wel.'

'DE MENSEN OM WIE HET GAAT, MELDEN ZICH NIET. WE DENKEN DAT DIT DOOR SCHAAMTE KOMT'

Over wat een redelijke aflostermijn zou zijn, heeft Donders een uitgesproken mening. 'Vijftien jaar is te lang. Wij hebben de maximale aflostermijn op tien jaar gesteld, maar ook dat vinden we eigenlijk al aan de lange kant. Ook de Autoriteit Financiële Markten heeft hierover iets in de melk te brokkelen, want in feite verstrek je als fonds gewoon leningen. Van de AFM heb ik begrepen dat ook zij tien jaar al aan de lange kant vinden. Vijftien jaar is echt te lang.'

Rijksincassobeleid

Hoe succesvol de nieuwe fondsen en andere initiatieven zullen zijn, valt nog niet te zeggen. Alle initiatieven verkeren nog in het pioniersstadium en er zijn nog geen successen om op voort te bouwen. Schuldeisers weigeren nog regelmatig medewerking met als argument dat 'wij alleen onderhandelen met NVVK-leden'. Veel zaken moeten in de praktijk blijken of nog verder uitgewerkt worden, zoals de kwestie van de lange aflostermijn, die volgens het NIHS soms kan oplopen tot vijftien jaar. In hoeverre is zo'n termijn voor mensen nog te overzien? Kunnen zij zo lang discipline opbrengen? En zo niet: wat is dan een hanteerbare termijn?

Volgens Martien Kromwijk, wethouder in Bodegraven en mede-initiatiefnemer van het Nationaal Initiatief (NIHS), ligt de bal nu in Den Haag. 'Steeds meer gemeenten kiezen ervoor om volgens de uitgangspunten van ons Nationaal Initiatief te gaan werken. De regering is veel te traag met hier op aan te haken. Dat moet echt sneller.' Een belangrijk struikelblok is het rijksincassobeleid. Ondanks enkele hoopvol stemmende pilots staat het incassobeleid van zowel de Belastingdienst, het CJIB als het College Zorgverzekeringen een humanere benadering van mensen met schulden danig in de weg.

Fondsen als Nationaal Initiatief Herstructureren Schulden, Goede Gieren-fonds en Sociaal Fonds Aalst-Waalre, delen uitgangspunten als:

- Anders naar schulden kijken; minder ‘beschuldigend’;
- Niet langer grote groepen uitsluiten van schuldhulp;
- Schulden veel minder ver laten oplopen voordat hulp wordt aangeboden;
- Stoppen met het stapelen van kostenverhogende incassomaatregelen;
- Vergroten van de koopkracht en financiële veerkracht (zonder inkomensstijging);
- Maatwerk; stop de ‘one size fits all’ schuldhulpverlening;
- Schuldeisers, inclusief overheid, werken positief mee;
- Een fonds koopt het schuldenpakket op zodat één schuld resteert;
- Meer flexibel aflossen; stoppen met de strakke en uniforme rekenmodellen;
- Aflossen in natura, zoals vrijwilligerswerk, mogelijk maken;
- Minder hoge aflosbedragen; niet meer jaren in armoede ‘op een houtje bijten’;
- Variabele aflosperiodes, soms oplopend tot 180 maanden;
- Meer duurzaam door veel aandacht voor ‘goed omgaan met geld’.

Volgens Kromwijk komt het zelfs regelmatig voor dat een gemeente voor iemand een schuld aan een rijksdienst voldoet als deze de afhandeling van het schuldentraject belemmert. Andere schuldeisers blijken best bereid water bij ‘de incassowijn’ te doen, maar dan verwachten zij dit ook van de rijksoverheid. Staatssecretaris Klijnsma heeft hiervoor stappen gezet, maar de vraag is of de voorgestelde maatregelen nog voor de verkiezingen door de Eerste Kamer komen. Vervolgens moet nog blijken of de betrokken diensten in staat zijn om met de fondsen – waarvan de werkwijzen onderling verschillen – op gemeenteniveau mee te werken aan maatoplossingen per schuldenaar.

naar meer ‘integraal kijken’ en deze manier van kijken aan anderen overdragen. ‘Waar vallen de echte kosten en baten van een harde aanpak? Hoe zit dit als je de situatie van mensen met problematische schulden meer integraal benadert? Voorlopig doen we dit nu nog vaak op casusniveau, maar natuurlijk willen we dit structureel maken. Graag willen we ook de ervaringskennis inzetten van mensen die problematische schulden hadden. Ervaringsdeskundigen kunnen zich verenigen in een soort vakbond van het dagelijks leven. Vanuit die vakbond kunnen mensen elkaar ondersteunen en kunnen succesvolle aanpakken verder verbeterd en versterkt worden. Dat zou een hele mooie beweging zijn.’

‘NEDERLANDSE BUREAULADES LIGGEN VOL MET SUCCESVERHALEN OVER GESLAAGDE PILOTPROJECTEN’

De vraag blijft of het veelbelovende initiatieven gaat lukken om in de stroeve wereld van schulden en incasso meer ruimte te maken voor een echte aanpak op maat. ‘Nederlandse bureaulades liggen vol met succesverhalen over geslaagde pilotprojecten. Vaak stranden die geslaagde pilots op het moment dat de getoetste aanpak breder kan worden’, zegt Pieter Hilhorst, mede-initiatiefnemer van het Goede Gierenfonds. Hilhorst wil toe

Marc Räckers is oprichter van Eropaf!, publicist en verbonden aan het AKMI van de Hogeschool van Amsterdam

Links:

Incassovrije wijk: www.fonds1818.nl

ONSBank: www.hetinstituut.org/projecten/onsbank

Nationaal Initiatief Herstructureren Schulden: www.herstructureerschulden.nl

WATERPRIET

Mijn ex moet binnen drie dagen zijn waternota betalen anders wordt hij afgesloten, maar hij heeft geen geld als water. Hij heeft geen rode rotcent. Anderen wil hij niet belasten met zijn sores en nog meer schulden maken doet hem mentaal geen goed. Hij leeft al een half jaar zonder cash.

Door Sascha Meyer

Ondertussen tikken alle meters gewoon door. Een verkeersboete van negentig euro voor door rood fietsen is inmiddels opgelopen tot vierhonderd euro. Dat was een mislukte zelfmoordpoging. Net op tijd werd hij op de bon geslingerd. Hij is nu aan het overleven. Tenminste dat hopen we.

Om zijn leed wat te verzachten, gaat hij zo lang mogelijk douchen. Alles loopt zo de afvoerput in.

Anderhalf jaar geleden bleek hij te goed voor de schuldsanering, nu is hij te slecht. Ze willen hem niet hebben. Hij heeft namelijk geen inkomsten. Een bijstandsuitkering aanvragen staat al maanden op zijn to-do lijst. Met terugwerkende kracht krijg je niets. Hij is inmiddels afgesloten van internet en telefoon.

Ineens snapt hij dat het toch handig is dat je bij de voedselbank soms pakken bronwater meekrijgt. Wij

waren nog in de veronderstelling dat water gewoon uit de kraan komt. Het is natuurlijk goed voor de contacten om met een lege waterzak aan te komen en je buurtbewoners te vragen om water. Dat versterkt de saamhorigheid in de wijk. Bovendien heeft mijn ex zo een dagbesteding en komt onder de mensen. Op de camping levert dat nieuwe vrienden op en noemen we het vakantie. Thuis is het creperen.

Aan het einde van de maand kan ik ook geen honderd euro ophoesten voor mijn ex. Sorry. Ik durf het mijn ouders niet te vragen.

Een goedgevige vriendin schiet het gewoon voor als ik haar deze situatie vertel. Dat is respectvol naar mij toe. Ik wil hem wel helpen, dat is voor onze kinderen, mij en hem het beste. Afsluiten kan altijd nog. Ik maak het vermoedelijke bedrag over.

De volgende dag vertel ik mijn ex dat ik die nota betaald heb. Hij heeft zijn energie nodig voor andere zaken. Hij is er zichtbaar blij mee. Het feit dat hij emotie toont, betekent dat hij de goede kant op gaat.

Inmiddels heeft mijn ex een bijstandsuitkering aangevraagd en krijgt hij 'broodnood'. Dat betekent dat je zeer urgent bent en dat je zes weken later terecht kan voor de eerste afspraak.

Wonder boven wonder krijgt hij wel vast een voorschot uitgekeerd. In een half jaar tijd heeft hij niet zoveel liquiditeit gehad. Het voelt als 'geld als water'. Hij geeft me het cash terug omdat hij weet dat ik aan het einde de maand ook met rekeningen schuif. Ik ben er blij mee.

Foto: Joss de Groot

Sascha Meyer is auteur van 'De nieuwe arme', 'De opvreters' en 'Opvreters & Ko'. Link: denieuwearme.blogspot.com

BIBI:

‘HET LIEFST BEGIN IK VOOR MEZELF’

Bibi (23) heeft vier jaar ervaring als pedagogisch medewerker. Ze heeft maar liefst twee diploma's op zak: MBO-4 diploma pedagogisch werk en SPW-3. Bibi woont nog thuis bij haar ouders in Vianen en heeft vanaf haar zestiende een relatie. Ze werkt twee dagen per week bij een gezin met drie kinderen en is op zoek naar meer werk.

Door Sascha Meyer

‘Ik ben een ondernemend iemand. Het liefst zou ik voor mezelf beginnen dan kan ik doen wat ik wil. Ik had een geweldige baan in de kinderopvang. Mijn contract werd niet verlengd. Ze wilden liever een man. Hij kwam na mij binnen. Ik hecht aan mensen. Ja, ik voelde me echt gepasseerd. Ik was daar op mijn plek. Daarna kwam ik op een andere locatie terecht: een gymlokaal. Daar vond ik mijn draai niet.’

‘IK WOON NOG THUIS OMDAT IK ONVOLDOENDE INKOMSTEN HEB’

‘Nu word ik wel gewaardeerd’

‘Vervolgens kwam ik op een leuke buitenschoolse opvang midden in de bossen. Alleen, mijn oudere collega leerde me niets. Ze zei: ‘Weet je niet hoe dat moet?’ Ik werd er zo onzeker van. Ik kon mezelf niet laten zien. In de kinderopvang ben je 24/7 met iemand aan het samenwerken. Het is belangrijk dat je jezelf mag zijn. Ik heb de baan opgezegd en ben bij gezinnen thuis gaan werken. Nu word ik wel gewaardeerd. Ik werk momenteel via een gastouderbureau waardoor mijn vakantie wel doorbetaald wordt.’

‘Geen vetpot’

‘Mijn vriend en ik willen graag samenwonen. Ik woon nog thuis omdat ik onvoldoende inkomsten heb om in mijn eigen levensonderhoud te voorzien. Met 600 euro per maand kom je er niet. Dat is mijn auto, telefoon en zorgpremie. De rest is zak- en kleedgeld. Gelukkig hoeft ik thuis niets af te dragen. Sparen schiet er bij in. Ik blijf een schuld te hebben bij de Belastingdienst en WW.’

‘Mijn vriend is net klaar met zijn studie en werkt tien uur per week bij TNT. Hij wordt wel uitgenodigd voor gesprekken, maar heeft nog geen baan met zijn opleiding bemachtigd. Ook hij woont nog thuis. Zijn moeder zit in de bijstand en hij moet nu volgens de wet bijdragen aan het gezinsinkomen. Hij kan zelf net zijn zorgpremie betalen. Bij mij thuis is het ook geen vetpot. Mijn vader heeft een contract voor een aantal uren bij een uitzendbureau als buschauffeur. Hij werkt of heel veel, of heeft maanden niets. Mijn moeder is twee jaar geleden haar baan kwijtgeraakt en komt gezien haar leeftijd nooit meer aan de bak.’

‘Nu moet ik drie gezinnen nemen’

‘Het is niet heel lastig om aan werk te komen. Er is wel werk. Het punt is dat er nauwelijks fulltime banen zijn in de kinderopvang. Twee dagen bij één gezin vinden, is wel gedoe. Ouders zoeken voor dezelfde dagen oppas: maandag, dinsdag en donderdag. Nu moet ik drie gezinnen nemen. Mensen willen vaak na schooltijd, dan heb je weinig uren. De verdiensten zijn onder het minimum. Ik heb zeker 1200 euro per maand nodig om op mezelf te kunnen wonen. Mijn kinderwens kan ik ‘on hold’ zetten. Of is dat juist de manier om aan woonruimte te komen?’

DE NIEUWE ECONOMIE BEGINT IN DE BUURT

De geluiden over het einde van de huidige economie volgen elkaar steeds sneller op. Heeft het kapitalisme zijn langste tijd gehad? Licht er een nieuwe crash in het verschiet? Kunnen we het economisch monster nog temmen? Christine Kuiper gaat op zoek naar antwoorden en komt uit bij de lokale economie.

Door Christine Kuiper

De geluiden over het einde van de huidige economie volgen elkaar steeds sneller op. En worden steeds meer mainstream. Het debat over de toegenomen tweedeling barstte los na de lancering van het boek 'Kapitaal in de 21ste eeuw' van de econoom Thomas Piketty. De Fransman laat zien dat mensen die rijk zijn steeds rijker worden door achterover te hangen en rendement op hun kapitaal te ontvangen. Met een groeiende kloof tussen arm en rijk als gevolg.

De Britse journalist Paul Mason denkt dat het kapitalisme z'n beste tijd heeft gehad. Hij schetst een post-kapitalistische ideaalwereld, met sociaal en duurzaam als leidende waarden. Het basisinkomen en een informatietechnologie die dienstbaar is aan de mens, maken volgens Mason deel uit van de oplossing voor de vraagstukken waarvoor we nu staan.

'ALLES WIJST EROP DAT WE SAMEN EEN STEEDS MEER UITDIJEND ECONOMISCH MONSTER HEBBEN GECREËRD'

In Nederland maakt Joris Luyendijk in zijn boek 'Dit kan niet waar zijn' de banken met de grond gelijk. Banken waarvan we verwachtten dat zij een bijdrage leverden aan een optimaal functionerende economie, bleken hier nauwelijks grip op te hebben. En licht er een nieuwe crash in het verschiet? Alle signalen wijzen erop dat we samen een steeds meer uitdijend en ongrijpbaar economisch monster hebben gecreëerd. Een monster dat steeds verder van burgers afstaat maar ze tegelijk ook in de greep houdt. Hoe kunnen we dit monster temmen?

It's neoliberalism stupid!

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moeten we eerst naar de oorzaken kijken. Praktisch alle sociale vernieuwers wijzen op het neoliberalisme, als de oorzaak van sociale problematiek én uitputting van de aarde.

Maar wat is dat nu precies? Hierop is niet een eenduidig antwoord te geven. Reagan en Thatcher worden vaak genoemd als begin van de neoliberale stroming in de jaren tachtig. Het overheidsapparaat was te ver uitgedijd en moest worden teruggedrongen om ruimte te geven aan de markt. Want, zo was de redenering, met zo min mogelijk inmenging van de staat kon het maximale uit de economie worden gehaald. Dit zou uiteindelijk de gehele maatschappij ten goede komen.

Privatisering, deregulering en liberalisering raakten vervolgens in zwang. De verzorgingsstaat werd langzaam aan soberder. De globalisering nam in rap tempo toe, waardoor ook de nationale economie steeds afhankelijker raakte van de wereldeconomie. Burgers raakten op hun beurt in toenemende mate afhankelijk van de grillen van de markt. Op 15 september 2008 begon met het faillissement van de Lehman Brothers Bank in de VS het kaartenhuis in te storten. De economische crisis belandde al snel achter de voordeur. Oók in Nederland.

Veertig jaar later

Een van de pleitbezorgers van het neoliberale beleid, het Internationaal Monetair Fonds, zet veertig jaar later vraagtekens bij de verdere voortzetting ervan. In Finance & Development (2016) vragen IMF-economen zich af of "Neoliberalism: Oversold? is. Het heeft wel veel banen opgeleverd, waardoor velen zich uit de armoede hebben gewerkt. Maar liberaal beleid heeft ook geleid tot meer tweedeling. 'Even if growth is the sole or main purpose of the neoliberal agenda, advocates of that agenda still need to pay attention to the distributional effects.'

Deze toenemende tweedeling doet zich ook in Nederland voor, stelt de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in 2014 vast.

Hoe kan het anders? De opbouw van de naoorlogse, deels op sociaaldemocratische leest geschoeide verzorgingsstaat duurde zo'n 40 jaar. We zijn nu ook weer ruim 40 jaar verder nadat de eerste tekenen van het neoliberalisme zich lieten zien. Thatcher en Reagan zijn niet meer onder ons. Tijd voor een nieuwe wind?

Tijden van transitie

Die nieuwe perspectieven schetst hoogleraar transitiekunde Jan Rotmans (de 'kantelprofessor') wanneer hij praat over de huidige tijd als een onomkeerbare overgang van de oude naar een nieuwe economie. Deze transitie doet pijn, maar geeft ook hoop als we met elkaar gaan aansturen op een duurzamere, socialere en slimme maatschappij. Radicale systeemvernieuwing is nodig, aldus Rotmans. Een glimp van het radicale nieuwe is al zichtbaar in vernieuwende praktijken, ook wel niches genoemd. De kunst is deze niches op te sporen, zichtbaar te maken en ruimte te geven. Om de transitie te versnellen. Iets wat we ook met dit magazine beogen. Welke trends en ontwikkelingen spelen er en welke kansen biedt dat?

Van globaal naar lokaal

In de nieuwe economie is de opkomst van sociaal ondernemerschap onomkeerbaar. Er is nog wel een wereld te winnen omdat cultuur, wetten en regels deze nieuwe vormen van ondernemerschap nog steeds belemmeren. Sociale ondernemers laten zich echter niet kisten. Met hun nieuwe (vaak lokale) businessmodellen, waarin méér dan economische waarde centraal staat, veroveren ze steeds meer 'markt'. Met deze andere insteek geven zij vaak een flinke impuls aan de wijk economie.

'STIMULEER DE LOKALE ECONOMIE EN MAAK JE MINDER AFHANKELIJK VAN MONDIALE GRILLEN'

Neem bijvoorbeeld de Afrikaanderwijk Coöperatie in Rotterdam. Mensen uit de wijk met een afstand tot de arbeidsmarkt krijgen hier de ruimte om hun talent te ontplooien. Door in te zetten op duurzame lokale productie, kennisuitwisseling en ondernemerschap in de wijk zelf, geeft deze coöperatie een impuls aan de wijk economie. Dat is positief, want maar al te vaak blijft de waarde in een wijk onbenut. En wat instituties die niet in de haarvaten van een wijk zitten niet lukt, lukt deze sociaal ondernemers vaak wel. Daarbij komt: elke euro die ze investeren in de lokale in plaats van mondiale economie, blijft bijna vier maal zo vaak in de regio circuleren, constateerde bijvoorbeeld The Local Whistler (<http://localwhistler.com/why-buy-local/>).

Meer soorten geld

Door de lokale economie te stimuleren, kunnen we wijken die te kampen hebben met armoede en andere problematiek weer vitaliseren. Dat kan overigens ook door lokale munten te ontwikkelen. Volgens Social Trade Organisation Stro, doen op Sardinië 1300 mensen mee met de 'Sardex', een munt waarvan een bedrag gelijk aan 75 miljoen euro op het eiland circuleert. Deze munten vormen een antwoord op de economische crisis en een waardevolle aanvulling op de euro. Gaan we structureel toe naar twee vormen van geld: een voor de mondiale en een voor de lokale markt? Door lokale munten te gebruiken en te stimuleren dat geld in de regio of wijk blijft, kan de lokale economie weer minder afhankelijk worden van mondiale grillen. Zo kunnen we het economisch monster weer langzaam terugduwen in zijn hok. Burgers in een wijk krijgen zo weer de grip terug op hun eigen leefomgeving én portemonnee. Niet dat daarmee ineens alle problemen de wereld uit zijn, maar het draagt wel bij. Support your locals!

Christine Kuiper is adviseur Sociale Innovatie bij Movisie.

SADET KARABULUT (SP):

‘OVERHEID MOET ZELF NIET DE VERROORZAKER ZIJN VAN SCHULDEN’

Sadet Karabulut, kamerlid voor de SP, pleitte dit jaar voor een Deltaplan tegen Armoede en Schulden. ‘Daarvoor is een maatschappelijke beweging nodig en de SP is daarbij ook maar één partij.’

Door Martin Zuithof

Sadet Karabulut is nog jong, 41, maar in de Tweede Kamer zit ze al sinds 2006. In die tien jaar heeft ze veel zien veranderen in het beleid rond haar portefeuille Sociale Zaken. ‘Ik ben al tien jaar bezig met armoede en armoedebestrijding. Dat is een strijd van lange adem. Dat los je niet alleen op met politieke partijen, daarvoor is een maatschappelijk beweging nodig. Het gaat om het verenigen van mensen die nu inzien dat de toekomst onzeker is en dat we op zoek moeten naar andere oplossingen.’

‘ER IS STEEDS MEER EEN ‘ZOEK HET MAAR UIT’-POLITIEK GEKOMEN’

‘Er is steeds meer een ‘zoek het maar uit’-politiek gekomen. Terwijl de overheid zich terugtrekt, werd steeds meer de gedachte dat armoede een individueel probleem is dat jij, als burger, zelf moet oplossen. Collectieve voorzieningen en verzorgingsstaat zijn afgebouwd en vervangen door individuele voorzieningen, waarop je individueel een beroep moet doen.’ Karabulut wijt de groei van armoede aan ‘de neoliberale politiek’ sinds de jaren ’80. ‘Het beleid is steeds repressiever, steeds individualistischer en brengt steeds meer mensen in de knel.

Door de bezuinigingen in combinatie met de economische crisis zie je dat de omvang ook erg is gegroeid. Er zijn zulke grote gaten geknipt in het vangnet, dat er mensen doorheen zijn gevallen.’

Armoede als maatschappelijk verschijnsel ontwricht steeds meer lagen van de bevolking, zegt Karabulut. ‘Er zijn grotere tegenstellingen, meer spanningen, meer individuele onzekerheid. Het aantal werkende armen is gigantisch gegroeid. Het gaat om zo’n 600.000 mensen, waarvan de helft een of meer banen heeft. Grote groepen mensen die niet rondkomen, ZZP-ers, jongeren, delen van de middenklasse die in onzekerheid leven, door werkloosheid, scheiding, noodgedwongen verkopen van het huis.’

Deltaplan Armoede en Schulden

In mei pleitte Karabulut voor een Deltaplan tegen Armoede en Schulden. ‘Het kabinet vertikt dat gewoon. Ik heb staatssecretaris Klijnsma verweten dat ze pleisters blijft plakken. Als je kijkt naar het aantal werkende armen, naar het aantal kinderen dat met weinig kansen opgroeit, naar een op de vijf huishoudens die problematische schulden heeft, dat kun je niet op zijn beloop laten. Daar is gewoon een groter plan voor nodig. Klijnsma weigert dat; ze houdt het klein met haar 90 miljoen aan extra middelen voor armoedebestrijding.’

‘Daar tegenover staan miljarden bezuinigingen op de sociale zekerheid, zorg en voorzieningen. De kabinetten Rutte hebben 50 miljard bezuinigd, waarvan een groot deel van de lasten terecht komt bij de werken-

den en niet-werkenden. Bij Sociale Zaken is bezuinigd op uitkeringen, op de sociale werkvoorzieningen, de mantelzorgboete is ingevoerd. Het zijn allemaal maatregelen die mensen raken, waarvan het effect pas over een aantal jaren zichtbaar zal zijn. Hetzelfde geldt voor de eigen bijdrages in de zorg, de verhoogde zorgkosten, de verhoogde huren. Vanuit het NIBUD en vanuit andere onderzoeken blijkt dat de gevolgen van al die bezuinigingen niet gerepareerd kunnen worden met 90 miljoen extra aan armoedebestrijding.'

'STAATSSECRETARIS KLIJNSMA BLIJFT PLEISTERS PLAKKEN'

Uit het pamflet van de VNG, Divosa, NVVK en Sociaal Werk Nederland voor een beter schuldenbeleid en een andere opstelling van de overheid, blijkt volgens Karabulut 'dat het tij aan het keren is.' 'Deze initiatieven versterken elkaar. Vanuit de maatschappij zien steeds meer mensen dat er sprake is van willekeur. Op het gebied

van schuldhulpverlening zijn er steeds meer partijen die inzien dat de overheid die schulden wil voorkomen, zelf niet de veroorzaker moet zijn van die schulden.'

Overheid tegenstrijdig

Karabulut erkent dat ook staatssecretaris Klijnsma gemeenten op de vingers heeft getikt als ze drempels opwerpen voor de schuldhulpverlening. 'De Algemene Rekenkamer zegt dat het anders moet, en ik vind ook dat je een wet moet kunnen toetsen. Ik hoor nog heel veel verhalen van mensen die geweigerd worden en dat de schuldhulpverlening niet effectief is. Het probleem is ook zo gigantisch gegroeid, kijk alleen naar de kosten van de bewindvoering. Er zijn dus ook wettelijke maatregelen nodig, waardoor drempels naar de schuldhulpverlening worden weggenomen.'

Daarnaast speelt de overheid in haar ogen een tegenstrijdige rol. 'Instanties zoals de Nationale Ombudsman zeggen dat de overheid als schuldeiser compleet doorgeschoten is. Gemeenten kunnen met de Belas-

tingdienst en het CJIB afspreken dat ze meewerken aan de schuldregeling. Amsterdam doet dat, maar dat zou overal moeten. Als de overheid zelf daar al dwarsligt, betekent dat het floppen van schuldhelpverlening. Ik vind dat daar een convenant over moet komen. Voor staatssecretaris Klijnsma is dat duwen en trekken, ze is ook afhankelijk van andere departementen.'

Niet alles komt van overheid

Gemeenten zouden ook schulden kunnen overnemen, zoals de gemeente Amsterdam en Den Haag dat doen. 'Professionals in sociale wijkteams moet je ook wel het vertrouwen en de ruimte geven om de menselijke maat toe te passen. Als je bij bepaalde jongeren de schulden niet kunt overnemen, krijgen ze nooit een tweede kans. Bijvoorbeeld als je een dakloze jongere geen woning kunt aanbieden. Dan blijven de schulden en de dakloosheid voortduren.'

Het is niet zo dat de SP alles van de overheid verwacht, zegt Karabulut. Ze vindt dat het bedrijfsleven veel meer zijn verantwoordelijkheid moet nemen. 'In het bedrijfsleven gaat het zowel om de incassobureaus, kredietmaatschappijen, grote webwinkels en de banken. Zij moeten de kredietwaardigheid van consumenten ook toetsen. De overheid heb je nodig om te toetsen of de markt de wetten en regels naleeft. Burgers, bedrijfsleven en overheid heb je dus alle drie nodig.'

'Tuurlijk gaat het om banen'

Karabulut is geen voorstander van het basisinkomen. 'Ik begrijp waar de gedachte vandaan komt, maar ik zie het niet als oplossing voor de problemen die we nu hebben. Een basisinkomen zal voor veel mensen lager zal zijn dan het huidige sociale minimum. Daarmee los je de schulden- en armoedeproblematiek niet op. Ik vind het heel interessant te kijken wat uit experimenten

komt. Gemeenten moeten de ruimte hebben anders om te gaan met het straffen van mensen. Het gaat er om: wat heeft iemand nodig om volwaardig mee te kunnen doen? De focus moet gewoon liggen op werkgelegenheid. Experimenten in gemeenten als het basisinkomen zijn allemaal afleidingsmanoeuvres. Tuurlijk gaat het om banen. Onzekerheid en het gebrek aan banen is het grootste probleem dat we nu hebben.'

'GA ZELF LEKKER ERGENS WERKEN ZONDER DAT JE DAAR LOON VOOR KRIJGT'

Dat steeds meer gemeenten het mogelijk maken om vanuit de bijstand, onvoorwaardelijk en zonder sollicitatieplicht, in sociale coöperaties actief te mogen zijn, noemt ze 'interessant'. 'Je moet mensen, waarvan je weet dat ze niet aan de bak komen, niet pesten met ze twintig keer per maand te laten solliciteren, om vervolgens toch afgewezen te worden. Dat is mensen een depressie in helpen. Laat gemeenten mensen ook de ruimte geven om zichzelf te ontwikkelen, met opleiding en individuele begeleiding. In plaats van verplicht te werken zonder loon, in grote fabriekshallen, in de zorg en in de schoonmaak, waarmee ze betaalde banen verdringen en in de armoede blijven. Ik werk daarom aan een wetsvoorstel waarin het werken zonder loon wordt verboden. Tegen al die bestuurders die ervoor pleiten, zou ik zeggen: ga zelf lekker ergens werken zonder dat je daar loon voor krijgt. Dat is gewoon moderne slavernij.'

Het Deltaplan Armoede en Schulden bestaat uit drie hoofdlijnen:

- Verandering van politieke maatregelen die armoede versterken, zoals te hoge huren, zorgkosten en uitkeringen. Verhoging van het minimumloon en daaraan gekoppelde uitkeringen. Afschaffing van de mantelzorgboete, die mensen kort die voor elkaar zorgen. Afschaffing van het eigen risico.
- Maatregelen tegen de overheidsbureaucratie en de overheid als veroorzaker van schulden. Geen individuele toetsing meer, maar terug naar de categorale bijzondere bijstand. Alle gemeenten dienen een kindpakket te hebben, voor deelname aan cultuur, sport of aanvullende ondersteuning in het onderwijs.
- Een betere organisatie van de schuldhelpverlening. Drempels naar schuldhelpverlening moeten weg. Consequent toepassen van de beslagvrije voet. Eerder betalingsregelingen voorstellen. Afschaffing van boetes op achterstanden bij de zorgpremie.

Martin Zuithof is journalist en eindredacteur, en werkt bij Eropaf!

HET BEDRIJFSLEVEN IS ECHT AAN ZET!

In de stormachtige discussies en vele onderzoeken rondom armoede- en schuldenproblematiek, is het bedrijfsleven een onderbelichte partij met een groot belang en verantwoordelijkheid. Als schuldhelpverlener, budgetcoach en sociaal raadsman heb ik zowel in de publieke als in de private hulpverlening mogen werken. Als onafhankelijke dienstverlener bereik ik sneller en beter resultaat dan destijds als ambtenaar, is mijn ervaring. Het bedrijfsleven is aan zet.

Door Dennis Luisterburg

Bedrijven en instellingen kunnen verschillende rollen hebben in het schuldenvraagstuk:

Als schuldeiser: Deze heeft last van wanbetalende klanten en merkt dat 'klassieke' methoden van creditmanagement niet werken;

Als werkgever: Het personeel met schulden functioneert slechter, frustreert de bedrijfsvoering, is vaker en langer ziek. Ook kosten loonbeslagen veel administratieve rompslomp. Veel extra personeelskosten;

Als vroegsignaleerder: Bedrijven merken vaak als eerste (dreigende) betalingsachterstanden op bij klanten en werknemers. Bedrijven kunnen snel aan de bel trekken, hulp inschakelen en doorverwijzen;

Als financier: Door in goede preventie, ondersteuning en hulpverlening te investeren aan de 'voorkant', worden kosten achteraf verkleind voor de personen in nood, voor de organisatie, voor de overheid en voor de maatschappij als geheel.

In onze ingewikkelde samenleving vraagt het aanpakken van armoede- en schuldenproblematiek kwaliteit en snelheid van handelen door hulpverleners. Kwaliteit en snelheid kosten geld. Geld dat de overheid steeds minder beschikbaar heeft. Geld dat het bedrijfsleven grote kostenbesparingen en imagoverbeteringen kan opleveren door het aan effectieve hulp te besteden.

Een voorbeeld uit mijn eigen praktijk. Sinds een middelgrote werkgever preventieve budgetcoaching aan de werknemers aanbiedt, is het aantal werkdagen dat de salarisadministratie kwijt is aan de afwikkeling van loonbeslagen, teruggebracht van vier naar een. Dat leverde een besparing op van zo'n 1.200 euro per maand, naast beter presterende en meer betrokken werknemers.

Veel deskundige professionals – zelfstandig en soms in georganiseerde samenwerking met anderen – moeten in hun kwaliteit en organisatie investeren, omdat zij daarop anders direct worden afgerekend. Geen kwaliteit + snelheid = geen resultaat = geen tevreden opdrachtgever = geen omzet = geen inkomen. Deze professionals en hun samenwerkende organisaties overtuigen bedrijven met wisselend succes van hun belangen en verantwoordelijkheden. Dit is een lastige missie, omdat het financiële voordeel van de investering in goede hulpverlening niet eenvoudig in keiharde cijfers is uit te drukken.

De overheid kan op een eenvoudige, laagdrempelige en directe manier meehelpen. Medewerkers van overheden, uitvoeringsorganen, zorg- en welzijnsorganisaties en brancheverenigingen hebben vaak een groot netwerk in het bedrijfsleven, dat zij kunnen wijzen op de hier genoemde mogelijkheden om kosten te besparen. Directe samenwerking met en verwijzing naar de private hulpverleners levert ook de publieke sector veel winst en kortere wachtlijsten op. Pas wanneer publiek en privaat echt gaan samenwerken, kan een eind komen aan de groeiende armoede- en schuldenproblematiek.

Dennis Luisterburg is coördinator van Geldzorgnet, een koepel van professionals in financiële zorgverlening. Zie: www.geldzorgnet.nl

KANSFONDS BRENGT INITIATIEVEN BIJ ELKAAR DIE GEZINNEN VERSTERKEN

BETERE KANSSEN VOOR KINDEREN IN ARMOEDE

Feestjes afzeggen omdat je geen cadeautje hebt. Niet op voetbal of ballet. Of lopend naar school, bij gebrek aan een fiets. Dat is de realiteit als je opgroeit onder de armoedegrens. In Nederland geldt dat voor een op de acht kinderen. Kansfonds zet de aandacht voor deze kinderen in de versnelling. En wil hun kansen vergroten en verbeteren.

Geldgebrek bij ouders belemmert de ontwikkeling van hun kinderen. Sociale uitsluiting en een leerachterstand liggen op de loer. Vaak zijn dat weer voorbodes van moeilijkheden in hun latere leven. Het zijn problemen die niet eenvoudig op te lossen zijn. Kansfonds brengt daarom zes jaar lang initiatieven bij elkaar die de gezinnen te versterken. Het fonds steunt deze initiatieven niet alleen met geld, maar brengt ze ook bij elkaar om kennis te delen.

Leeg huis

Financiële problemen hebben veel invloed op het leven van ouders en kinderen, weten de initiatiefnemers van

Foto: Kansfonds Timon Jacob

Moeder- en Kindcentrum Bij-1.

Moeder- en Kindcentrum Bij-1 in de Haagsche Spoorwijk. 'Na schooltijd thuis spelen met papa of mama, dat zit er vaak niet in voor kinderen van ouders met veel zorgen', vertelt coördinator Rosalie Vellekoop. Daarom organiseert het centrum naschoolse activiteiten waar de kinderen aandacht krijgen én zich kunnen ontwikkelen.

'Kinderen die opgroeien in armoede komen vaak thuis in een leeg huis', vertelt Vellekoop. 'Je ziet daarom vaak jonge kinderen op straat rondhangen. Ook hebben ze vaak meer verantwoordelijkheden dan leeftijdsgenootjes. Ze zorgen bijvoorbeeld voor hun jongere broertjes of zusjes. Ouders die wél thuis zijn, hebben trouwens ook niet altijd aandacht voor hun kroost. Geldzorgen drukken zwaar op een gezin. Dan is er geen ruimte om de kinderen de volle aandacht te geven.'

Kansfonds-versneller

In 2014 is het centrum deelnemer geworden aan de Kansfonds-versneller 'Opgroeien in armoede'. En de aanpak werkt. Moeders worden meer zelfredzaam en vinden beter hun weg naar instanties als een voedselbank. Scholen melden dat deelnemende kinderen betere schoolresultaten halen. Tijdens de knutselactiviteiten bloeien kinderen op en laten steeds meer creativiteit zien.

'Armoede is een probleem met veel kanten, zoveel is wel duidelijk,' vertelt Bas Pieck, coördinator bij Kansfonds. 'Oplossingen moeten uit verschillende hoeken komen. Zo is schulden aanpakken evengoed belangrijk als voorkomen dat kinderen in hun ontwikkeling achterop raken.' Kansfonds doet op het gebied van 'opgroeien in armoede' méér dan alleen losse projecten steunen, legt Pieck uit. 'We brengen organisaties bij elkaar om elkaar te inspireren en helpen. Bijvoorbeeld hoe je vrijwilligers vindt en hoe je achter de voordeur komt bij je doelgroep. Ook schakelen we experts in om met hun kennis deze projecten verder te professionaliseren. Zo hopen we de oplossingen van armoede in ieder geval te versnellen.'

Meer lezen?

Dit najaar brengt Kansfonds een speciale editie van magazine Mede uit, gewijd aan het thema armoede. Kijk voor meer informatie op www.kansfonds.nl/mede

SOCIAAL WIJKTEAM ZUIDWEST LEEUWARDEN:

STERK IN DOORPAKKEN BIJ SCHULDEN

Kort nadat de eerste sociale wijkteams begonnen, merkten ze dat sociale problematiek heel vaak ook draait om moeilijke financiële omstandigheden. Vaak is er sprake van problematische schulden, maar ook langdurige armoede komt veel voor. Ongeveer tweederde van de vragen waarmee sociale wijkteams te maken krijgen gaat over geld.

Door Marc Räkers

Veel sociaal werkers zijn liever niet met financiën bezig. Financiën en schulden zijn taai, ingewikkeld en er komt weinig directe interactie met cliënten bij kijken. En op de opleidingen wordt weinig aandacht aan deze onderwerpen besteed. Daarom maakten de Vereniging Nederlandse Gemeenten en Platform 31 de gratis te downloaden publicatie 'De eindjes aan elkaar knopen; cruciale vragen bij financiële problematiek in de wijk'. Hierin worden veel onderwerpen toegankelijk uitgelegd. De ordening is zo dat je als gebruiker makkelijk antwoord vindt op de vragen die op je af komen.

Wijkteam als regisseur

'Dat is inderdaad nogal wat', beaamt Nynke Andringa, teamleider van sociaal wijkteam Zuidwest in Leeuwarden. 'Wij scholen onze medewerkers natuurlijk, maar we hebben ook de toegang tot de schuldhulpverlening anders georganiseerd. Alleen de wijkteams mogen nog toeleiden naar de kredietbank. Wij zetten in op vroegsignalering en maken altijd eerst een 'brede foto' van de situatie. Dan kijken we naar alle onderwerpen binnen een huishouden. Opvoeding, scholing, participatie, omgaan met geld, gezondheid, eventuele verslaving of GGZ, we kijken echt naar alles. Daarna kan meer specialistische hulp ingezet worden, maar ook dan houden wij de regie. Samen met de betrokken cliënten zijn wij de spil waar alles om draait. Daarom zijn onze lijnen met veel instellingen en organisaties ultrakort.'

Inzet ervaringsdeskundigen

Volgens Nynke worstelt wel 80% van haar cliënten met financiële problemen. 'Leeuwarden is een arme stad', zegt ze. 'Bij de ondersteuning van deze mensen hebben we ook ervaringsdeskundigen betrokken. Bij ons

in de wijk is er iedere donderdag een bijeenkomst waar mensen met elkaar over geld praten. "De kunst van het rondkomen" noemen ze dat. En in een andere wijk houden ervaringsdeskundigen spreekuren.'

Volgens Andringa is het anderhalf jaar na de start nog wat vroeg om vast te stellen of de aanpak goed werkt. 'Volgens mij heeft zo'n omvangrijke transitie tenminste vijf jaar ontwikkeltijd nodig voordat je echt de resultaten kunt zien en er minder vaak crises en andere extreme situaties voorkomen. Belangrijk is ook dat de gemeentelijke beleidsmedewerker schuldhulpverlening een ochtend per week meedraait in ons team. Zij ziet zo alle vraagstukken van dichtbij en kan dit meenemen in het beleid. En dat doet ze ook echt. Soms helpt ze ook bij ingewikkelde kwesties. Wij zijn zelf al sterk in doorpakken, maar als er iets heel schrijnends is kunnen we met haar steun nog sneller dingen regelen. Dat zou anders ik weet niet hoeveel formulieren en overlegtijd kosten.'

Links:

Sociaal wijkteam Zuidwest: www.amaryllisleeuwarden.nl/th_gallery/sociaal-wijkteam-zuidwest
'De eindjes aan elkaar knopen': www.nvvk.eu/imagenes/De_eindjes_aan_elkaar_knopen.pdf

**INTERACTIEF SPEL
VOOR BEWUSTWORDING
ROND SCHULDEN BIJ JONGEREN:**

‘NO CREDIT, GAME OVER’

De gemeente Maastricht zet sinds 2015 een spel in voor de preventie van schulden bij jongeren. ‘No Credit, Game Over’ is een interactief spel dat bijdraagt aan de bewustwording over de waarde van geld en het aangaan van financiële verplichtingen. Dit jaar doen meer dan 1500 scholieren mee.

Tijdens het spel kruipen leerlingen in de huid van een fictief personage met een schuld van 1.400 euro en een problematische achtergrond, zoals een drugsverslaving of een buitensporig uitgavenpatroon. De leerlingen moeten hun personages uit de rode cijfers helpen. Zoek het zelf maar uit!

Een week voor de speldatum krijgen leerlingen van alle richtingen (Praktijkonderwijs, VMBO, HAVO en VWO) een mentorles op school. Zowel leerlingen als docent krijgen dan uitleg over het spel en over het thema schulden. Op de dag zelf gaan jongeren in groepjes met een tablet en social media de stad in. Ze bezoeken instanties die betrokken zijn bij schuldhulpverlening, gaan op zoek naar werk of naar goedkopere manieren om rond te komen. Zo komen ze in aanraking met banken, telefoonproviders, uitzendbureaus, deurwaarders of de sociale dienst. Deze organisaties zijn dus ook actief partner bij het spel.

Net echt!

Met interviews, foto's en documenten moeten ze bewijzen dat ze niet alleen hun weg vinden in de wereld van de digitale media en mobiele tools maar ook in de soms keiharde werkelijkheid. Tijdens hun tocht door de stad nemen de jongeren zelf de beslissingen. Achter de schermen volgt een spelleider het gedrag en de keuzes van de leerlingen en speelt hier op in.

Uit de evaluatie blijkt dat jongeren na deelname inderdaad anders aan gaan kijken tegen schulden. Het overgrote merendeel vond ‘No Credit, Game Over’ leuk en interessant om te spelen. Ruim 84% van de leerlingen zegt beter op de hoogte te zijn van de sociale kaart in hun omgeving, beter te weten welk gedrag schulden kan veroorzaken en welke oplossingen er zijn. Zo’n 81% zal bij vragen sneller binnenstappen bij hulporganisaties. En 74% heeft een beter besef van de waarde van geld en meer inzicht in uitgaven en inkomsten.

Meer dan preventie

Inmiddels hebben ook enkele MBO-klassen meegedaan aan het spel. Deelname door deze leerlingen (van begin 20) maakt duidelijk dat het effect van het spel groter is dan preventie alleen. Sommige van hen ervaren nu al financiële problemen. In enkele gevallen leidde dat tot een directe hulp- of ondersteuningsvraag met vervolgens doorverwijzing naar organisaties of diensten uit het netwerk rondom het spel.

Het van oorsprong Belgische spel is doorontwikkeld en vertaald naar een Nederlandse versie. Mede naar aanleiding van feedback op de rondes die in Maastricht gespeeld zijn, gaat in september een nieuwe versie ‘live’. Een nieuw onderdeel is de dynamische sociale kaart, die ook na het spelen van het spel voor de deelnemers toegankelijk blijft. De vraag ‘Hoe heette dat uitzendbureau ook alweer?’ is dan makkelijk zelf te beantwoorden door de jongeren.

Link: ‘No Credit, Game Over’,
www.youtube.com/watch?v=YznFUGnK5Oo

STADSGIDS SCHULDEN:

‘OVERWIN JE SCHROOM, ZOEK OP TIJD HULP’

MUG Magazine maakt met Delta Lloyd Foundation (DLF) een schuldengids voor vijf steden. De Amsterdamse en Arnhemse edities zijn al verspreid. Bijzonder aan de gids is dat deze in druk verschijnt en in eenvoudig Nederlands is opgesteld.

Door Joop Lahaise

Louise Voors nam het initiatief tot Stadsgids-Schulden in vijf steden. Voors is directeur van Delta Lloyd Foundation (DLF) en haar ambitie is ‘armoede uit Nederland halen’. Dat het fonds hierin een voortrekkersrol neemt, is volgens haar logisch: ‘We hebben verstand van geld en we helpen mensen al jaren door met vrijwilligers de wijken in te trekken. We helpen ze bijvoorbeeld bij te staan bij het op orde brengen van hun administratie.’

‘Zaak van schuldeisers’

Bij Voors speelt nog een drijfveer. Ze ziet veel verkoring en bureaucratie in de formele schuldhulp. Als onafhankelijke stichting hoopt zij dat te doorbreken, ook door samen te werken met een onafhankelijk medium als MUG Magazine. En met bedrijven zoals zorgverzekeraar CZ, die een andere aanpak ontwikkelde voor wanbetalers. Voors hamert er op dat schulden niet alleen een zaak zijn van de schuldenaar maar ook van schuldeisers, die nog te vaak direct een incassobureau of deurwaarder op iemand afsturen. ‘Een persoonlijke benadering is effectiever, met meer resultaat tegen minder kosten voor zowel de schuldeiser als de schuldenaar.’

Voors stuitte in de schuldhulp op tal van problemen, die bijna altijd leiden tot problematische schulden: terugvallende inkomsten als gevolg van werkloosheid en/of persoonlijke omstandigheden, niet goed kunnen budgetteren, niet op de hoogte zijn van regelingen of die niet kunnen benutten en ten slotte ‘ontkenning’. Dat is misschien wel het grootste probleem: mensen maken hun post niet meer open, schuiven problemen voor zich uit, schamen zich en wachten te lang met het inschakelen van hulp.

‘Zoek tijdig hulp’

De Stadsgids020Schulden – zoals de Amsterdamse editie heet; iedere editie heeft het kengetal van de betreffende stad in haar naam – is op die onderliggende problemen geschreven, met als boodschap: overwin je

schroom, zoek op tijd hulp. Daartoe is een selectie gemaakt van de drie armste wijken in de steden en daarbinnen de meest laagdrempelige organisaties. Dat gaat om officiële instanties zoals maatschappelijk werk en gemeenteloketten maar vooral ook om informele organisaties als Humanitas en het Leger des Heils én zelforganisaties van bijvoorbeeld migrantengemeenschappen.

Stadsgids020Schulden

MUG Magazine is al ruim 25 jaar hét gratis maandblad voor minima en heeft veel ervaring met schuldenproblematiek én het schrijven voor de doelgroep. De kritische aanpak van MUG is: schrijf vanuit de beleevingswereld van de mensen om wie het gaat, niet vanuit de organisaties of de overheid. Daarin onderscheidt de schuldengids zich dan ook van de meeste sociale kaarten en van de vele websites. MUG wordt gratis verspreid, in Amsterdam op meer dan 250 locaties en telt maandelijks zo'n 40.000 lezers. De gemeente Amsterdam ziet MUG als een cruciaal communicatiemiddel om mensen te bereiken die de overheid zelf maar moeilijk bereikt. Na de edities Amsterdam (Stadsgids020Schulden) en Arnhem (Stadsgids026Schulden) volgen Rotterdam, Zwolle en Helmond.

Joop Lahaise is directeur/hoofredacteur MUG Magazine

TINE VAN REGENMORTEL OVER DE KRACHT VAN EMPOWERMENT:

‘NONVERBALE COMMUNICATIE EN BETROKKENHEID VAN DE HULPVERLENER ZIJN CRUCIAAL’

Tine van Regenmortel publiceerde ‘Bind-Kracht in armoede’, een baanbrekende methode voor de ondersteuning van mensen in armoede. Ze is dé autoriteit voor sociaal werk vanuit het empowermentperspectief, in combinatie met de inzet van ervaringsdeskundigheid. ‘De empowermentgedachte richt zich op de vraag: hoe kijk je naar armoede en hoe kan je versterkend en verbindend werken zonder schade te berokkenen aan mensen?’

Door Christine Kuiper en Sascha Meyer

Prof. Dr. Tine van Regenmortel (1961) is hoofd van de Onderzoeksgroep Armoede, maatschappelijke integratie en migratie bij HIVA, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving, aan de KU Leuven. Sinds juli 2014 is zij coördinator van de Academische Werkplaats Sociaal Werk aan de Universiteit van Tilburg. Eerder werkte ze als lector ‘Empowerment en maatschappelijk kwetsbare groepen’ aan de Fontys Hogeschool Sociale Studies in Eindhoven. Ze publiceerde onder meer ‘Bind-Kracht in armoede’, een baanbrekende methode voor de ondersteuning van mensen in armoede. Kernthema’s zijn kwaliteit van de hulp- en dienstverlening en de methodiekontwikkeling vanuit het empowermentperspectief en het benutten van ervaringsdeskundigheid.

Tine, hoe zijn empowerment en ervaringsdeskundigheid als thema op je pad gekomen?

‘Ik geloof in empowerment. Iedereen heeft ergens kracht in zich. Bij bepaalde groepen zien we deze kracht te vaak over het hoofd. Ik ben altijd al geïnteresseerd geweest in mensen. Dat zit diep in mij. Vanuit die interesse ben ik klinische en ontwikkelingspsychologie gaan studeren. Ik wilde therapeut worden. Als 23-jarige kwam ik terecht in een vorm van opvang voor mensen met een chronisch psychiatrisch verleden. Hier heb ik ervaren dat mensen met enorme kwetsuren óók veerkracht hebben.’

‘Ik heb veel gezien en geleerd en respect gekregen voor het eerstelijnswork. Mijn leidinggevende in deze opvang heeft grote indruk op mij gemaakt. Hij keek op een

©KU Leuven Rob Stevens

kritische manier naar het klassieke zorgsysteem en had veel respect voor de bewoners zelf, voor de mens achter de kwetsbaarheid. Deze eerste praktijkervaring is heel belangrijk geweest voor mijn verdere richting. Dat wat ik daar heb gezien en ervaren wilde ik op een ander niveau brengen. Het werd onderzoek met steeds een brug met de praktijk en met de kwetsbare mensen zelf.’

Wat raakt je zo dat je hier je werk van hebt gemaakt?

‘Ik ergerde me eraan hoe er over kwetsbare mensen werd gesproken. Alsof ze er zelf niet bij waren. Er werd over hen gesproken en niet met hen. De mens achter de kwetsbaarheid werd dikwijls niet gezien. Ik heb het zelf

ervaren als begeleider van hen. Er werd bijvoorbeeld gesproken over een cliënt waar deze zelf bij aanwezig was. Ik voelde altijd een warme band met cliënten. Ik heb altijd persoonlijk contact gehad met hen. En ingezet op empowerment. Elk mens heeft kwaliteiten en wat een veerkracht heb ik bij hen gezien!’

In hoeverre speelde je eigen achtergrond een rol bij deze keuze?

‘Ik heb zelf geen financiële armoede gekend als kind. Op de school waar ik naar toe ging, zaten veel kinderen uit welvarende gezinnen. Er zaten maar een paar mensen uit minder welgestelde gezinnen. Hier zag ik al dat onderwijs sociale ongelijkheid reproduceert. Mijn gevoel voor sociale rechtvaardigheid zat er al vroeg in. Mijn moeder was verpleegkundige en zei altijd: “Rijke mensen worden beter behandeld”. Ik werd daar vroeger al kwaad om. Ik zie ieder mens als mijn gelijke. Dat zit heel diepgeworteld.’

Je pleit voor gelijkwaardigheid in de relatie cliënt - hulpverlener. Hoe kunnen we hieraan werken?

‘Ik kreeg het inzicht mee van professor Judith Wolf, expert op het gebied van sociaal kwetsbare mensen. Zij zei: “Vergeet niet, een cliënt doet evengoed een intake met u als andersom”. Hulpverleners kunnen zichzelf de volgende vraag stellen: Hoe ervaren degenen het om wie het gaat? Het doel is immers dat je mensen verder helpt, hen versterkt, dat ze zich gehoord en begrepen voelen. Dit is een belangrijk inzicht dat vaak vergeten wordt. Binnen hulpverlening is het opbouwen van vertrouwen heel belangrijk, zeker bij mensen die vaak op allerlei manieren gekwetst zijn.’

‘Maar vertrouwen moet je verdienen. De visie en basishouding van de hulpverlener zijn hierin cruciaal. De visie van gelijkwaardigheid en dat iedereen naast kwetsbaar ook krachtig kan zijn, dient zich overal in door te vertalen. Dat betekent bijvoorbeeld dat je menselijke ervaringen net zo waardeert als professionele en wetenschappelijke kennis. Als iedereen vanuit zijn eigen deskundigheid werkt, en je professionele kennis, wetenschappelijke en ervaringskennis bundelt, krijg je synergie en kom je tot inzichten die je anders niet zou krijgen. Het een kan dus niet zonder het ander. Er zou continu een uitwisseling moeten plaatsvinden.’

Waar zouden hulpverleners nog meer rekening mee kunnen houden?

‘We moeten beseffen dat het niet om schuld gaat. Ken je het boek *Schaarste* van Mullainathan en Shafir? Door gebrek aan geld reageren mensen anders. De psychologische dimensie is zo belangrijk om te onderzoeken, Deze nieuwe wetenschappelijke inzichten hebben ver-

regaande gevolgen voor armoedebestrijding. Dit inzicht werkt ontschuldigend. Het draagt bij aan empathie voor de situatie waarin mensen in een situatie van armoede en schulden verkeren. Mensen zijn niet schuldig aan hun situatie.’

‘Wel zijn ze mede verantwoordelijk voor hun eigen situatie. Het is een gedeelde verantwoordelijkheid tussen mens en samenleving. Onze samenleving doet ook veel te weinig aan preventie. Het tweeverdienersmodel is de norm geworden. Daar schuurt het bijvoorbeeld. Er zijn zoveel alleenstaanden en gebroken gezinnen die niet rond kunnen komen. De eisen aan mensen zijn toegenomen. Er is een tekort aan banen op de arbeidsmarkt. Sociale uitsluiting volgt. Regels in het systeem zorgen ervoor dat de zelfregie van mensen wegvalt.’

Hoe kunnen we armoede oplossen met empowerment?

‘De armoede is daarmee niet meteen opgelost. Dit kan ook niet. Het is zo multidimensionaal, multisectorieel, vaak intergenerationeel en allesomvattend. Veelal ontstaat armoede door een opeenstapeling van gebeurtenissen. Het bevat een financiële dimensie naast een dimensie van sociale uitsluiting. Iedereen heeft er mee te maken: landelijke overheid, gemeenten, gezondheidszorg, welzijn en burgers van jong tot oud.’

‘PROFESSIONALS ZIJN ZICH NIET BEWUST VAN HUN NON-VERBALE COMMUNICATIE EN HET EFFECT DAARVAN’

‘De empowermentgedachte richt zich op de vraag: hoe kijk je naar armoede en hoe kan je versterkend en verbindend werken zonder schade te berokkenen aan mensen? Het gaat erom dat iemand, ook al is hij of zij in een situatie van armoede, zich nog van betekenis voelt. Ik zie heel veel kracht bij mensen in armoede: zij kunnen vaak goed delen, hebben humor en hebben toch nog veerkracht om te genieten van het leven en vertrouwen te schenken. Zowel appelleren aan veerkracht en ondersteunen van mensen in armoede, als werken aan structurele uitsluitingsmechanismen is aan de orde bij een empowermentaanpak.’

Je geeft nu al zo’n tien jaar les in een academische master voor sociaal werkers aan de universiteit van Leuven. Wat kom je tegen?

‘Studenten zeggen me dat empowerment hun kijk verrijkt op hun (toekomstig) werk, maar ook op hun eigen leven. De visie en basishouding van sociaal werkers zijn zo belangrijk. Hoe bejegen je mensen? Je moet een open houding hebben en mensen kunnen aanvoelen, open staan voor hun perspectief. Tegelijkertijd zie ik

hulpverleners in dezelfde spagaat als cliënten. Ze krijgen steeds meer te maken met regels die lijken voor te gaan op mensen. Soms komen regels voort uit de gemeente die volgens een bepaald systeem werkt, maar ook door kaders van de eigen organisatie.'

'Bevlogen hulpverleners gaan daardoor meer routinematig handelen. Er zijn ook hulpverleners die de master volgen maar vervolgens hun werk niet meer zien zitten omdat de empowermentgedachte en het gebrek aan ruimte daarvoor in de organisatie steeds meer gaan knellen. Hun persoonlijke visie staat haaks op die van de organisatie waar ze voor werken. Ze zitten in een impasse tussen de regelgeving en de mensen die ze hulp willen bieden. Ze komen tot de slotsom dat ze geen hulp kunnen bieden op deze manier. Wil het werken vanuit empowerment succesvol zijn, dan moet een organisatie op elk niveau empowerend werken. Ook de directie, ook het beleid. Het gaat om een sterke visie en een rolmodel willen zijn. Het leveren van bijvoorbeeld herstelgerichte zorg werkt alleen als het in de genen van de organisatie zit. Als we dit gaan inzien en ernaar handelen, kunnen we tot een wezenlijke cultuurverschuiving komen.'

Hulpverleners kunnen zich zelf ook onmachtig gaan voelen door de complexiteit van het armoede vraagstuk, gebrek aan tijd en of te veel regelgeving, Ze weten niet waar te beginnen of hebben niet het gevoel dat ze iets kunnen doen. Hoe voorkomen we dit?

'Begrijpelijk, maar met machteloosheid help je mensen niet. Als je hier last van hebt, kun je geen mensen helpen. De kunst is om toch steeds te blijven zoeken naar "waar kan ik invloed op hebben" en "waar is sociale actie nodig". Heb oog voor kleine successen, probeer kleine stapjes uit, blijf veerkracht zien en wakker het aan. Luister echt en denk niet vóór mensen. Het is belangrijk om te reflecteren met collega's. Het mooie is: ook in een paar minuten kun je er zijn en empowerend werken. Het zit echt in kleine dingen. Straal je bijvoorbeeld werkelijke interesse uit? Mensen snappen heel goed dat je niet altijd tijd hebt, maar ook met vijf minuten volledige aandacht kun je iemand verder helpen.'

'OOK MET VIJF MINUTEN VOLLEDIGE AANDACHT KUN JE IEMAND VERDER HELPEN'

Een begrip als empowerment voelt soms wat ongrijpbaar. Wat kan een hulpverlener nu precies doen?

'We weten in ieder geval dat de visie van empowerment en basishouding van wezenlijk belang zijn. De empowermentgedachte moet je op alle niveaus doorvertalen. Vanuit de Academische Werkplaats Sociaal Werk zijn we bezig visie en basishouding te expliciteren. Opdat het

overdraagbaar wordt. Ook willen we weten wat werkt. Daarvoor proberen we ook meer 'soft outcomes' (zoals groeien in zelfvertrouwen en motivatie, sterker staan in maatschappelijke participatie) te achterhalen. Door empowerend te werken kunnen sociaal werkers echt verschil maken.'

'Kijk naar ons concept Academische Werkplaats. Hoe komt het nu dat mensen bij een bepaalde hulpverlener wel de regie op hun leven terugvinden? Cliënten voelen bijvoorbeeld meteen of iemand echt luistert en met ze begaan is. Wij hebben dat onderzocht. De nonverbale communicatie en betrokkenheid van de hulpverlener zijn cruciaal. Het zit dikwijls in kleine dingen om een goede 'klik' te krijgen. Dit is wezenlijk om vertrouwen te krijgen zodat je een mandaat krijgt als hulpverlener om ook zaken toe te voegen. Met wetenschappelijk onderzoek proberen we dat te vatten in een taal zodat het overdraagbaar wordt.'

Zeven tips voor hulpverleners:

Tip 1: Laat ik bij het begin beginnen. Hoe kijk je naar mensen?

Tip 2: Praat niet over mensen maar mét mensen. Betrek ze bijvoorbeeld bij een casusoverleg. Geef ze niet alleen een plek aan tafel maar laat ze ook hun zegje doen.

Tip 3: Verschillende posities zijn niet erg, het gaat om gelijkwaardigheid in menszijn. Het is ook belangrijk dat verschillen in macht bespreekbaar zijn. Ze hoeven niet weggepoetst. Wees eerlijk en transparant: wat kan wel en niet.

Tip 4: De wetenschap kan een partner zijn in de bestrijding van armoede omdat ze een bijzondere positie heeft. Ze staat open voor verschillende perspectieven. Ze kan bijdragen aan het expliciteren van goede voorbeelden opdat anderen er ook van kunnen leren.

Tip 5: Participatie. Het is een modewoord dat zijn eigen leven leidt. De participatieladder is bijvoorbeeld een veel te lineair model. Het hoogste is niet per se het beste. Wat willen mensen zelf? Participatie is nu te veel een doel op zich en wordt van buitenaf opgelegd. Het zou juist een middel moeten zijn om tot empowerment te komen. Wat is de participatieruimte die iemand krijgt of wil hebben?

Tip 6: Reflecteer samen met de mensen waar het over gaat. Eigenkracht en zelfregie gaan hand in hand met gedeelde verantwoordelijkheid. Het gaat over samenredzaamheid. Dat is nu niet erg aan de hand. Dat moet anders.

Tip 7: Zowel de helper als hulpbehoevende zijn ervaringsdeskundige. Ben elkaars gelijke. De wereld is een spiegel. Geef niemand op. Geloof in veerkracht en elkaar. Erken het lijden. Sta open voor nieuwe wegen en durf buiten de lijntjes te kleuren.

BLINDE VLEKKEN? GEMISTE KANSEN!

Integrale schuldhulpverlening. We streven er al zo lang naar. Doen onderzoek. Aanbevelingen. Zetten pilots op. Zoeken samenwerking. Worden generalist. Maar echt integrale hulp bij financiële problemen? Er is nog een wereld te winnen!

Door Jouke In der Maur, S-pect

Als er een geldprobleem is focussen ook wij op financieel-technische kant en op de korte termijn (de huidige schulden). Logisch? Absoluut. De cliënt deed dat al, zijn schuldeisers doen dat en onze oplossingen zijn daarop ingericht. Effectief? Nee. Want de échte oorzaken blijven. Deze vormen al tijdens het traject een belemmering, of veroorzaken vroeger of later nieuwe problemen.

Vergelijk het met het onder water houden van een strandbal: je ziet 'm niet, het gaat best een tijd goed, maar één verkeerde beweging en hij stuitert zó weer boven het wateroppervlakte uit. Mijn pleidooi? Laten we ophouden die strandbal onder water te bedwingen en beginnen met daadwerkelijk integrale schuldhulpverlening! Vandaag nog. Laten we op zoek gaan naar onze blinde vlekken ten aanzien van een integrale schuldhulp. En vooral: naar de blinde vlekken van de mensen die we helpen. Want blinde vlekken? Dat zijn gemiste kansen! Het toverwoord? Bewustwording. Van blinde vlekken naar eyeopeners. De strandbal zichtbaar maken. Bewustwording op de persoonlijke drijfveren en belemmeringen brengt mensen in beweging, maakt de weg vrij om (anders) te kiezen en te handelen. Reflecteren, kiezen, doen. Telkens opnieuw.

U wilt voorbeelden? Een ondernemer vond het moeilijk tot acquisitie te komen en klanten binnen te halen. Waarom? Omdat hij – zo bleek na onderzoek* – de diepgewortelde overtuiging had dat je niet 'op mag schep-

pen'. Waarmee hij telkens als zich kansen voordeden zichzelf en zijn prachtige bedrijf naar beneden haalde. Gevolg? Veel minder klanten – en dus omzet – dan mogelijk. En een schuld van anderhalve ton, dat ook.

Bij een andere cliënte liet de meting zien dat ze verlatingsangst had. Een gesprek met haar nieuwe partner over haar penibele financiële situatie was haar grootste angstbeeld. Zij was ervan overtuigd dat hij haar niet langer zou kunnen zien als de slimme, sterke, zelfstandige vrouw die ze pretendeerde te zijn toen ze elkaar ontmoetten. En dat zou onherroepelijk tot een breuk leiden, nietwaar? Dus zei ze geen nee als hij voorstelde lekker op vakantie te gaan. En ook die nieuwe flatteuze bikini was natuurlijk een must-have.

Belemmerende overtuigingen. Strandballen die pas zichtbaar worden als wij gezocht hebben onder het wateroppervlakte. Strandballen die na deze bewustwording met behulp van een goede lifecoach lek te prikken zijn. Persoonlijke ontwikkeling op de dieperliggende oorzaken heeft duurzame verandering tot gevolg. Met een automatisch gunstig effect op de financiële problemen. Van blinde vlek naar eyeopener dus. Kansen zien en grijpen. Dát leidt tot zelfregie. Dát brengt empowerment. Dát is maatwerk. En dát... dat is nog eens integrale schuldhulpverlening.

* Onderzoek o.b.v. een Spectrum Energiemeting®

SCHULDHORIGHEID

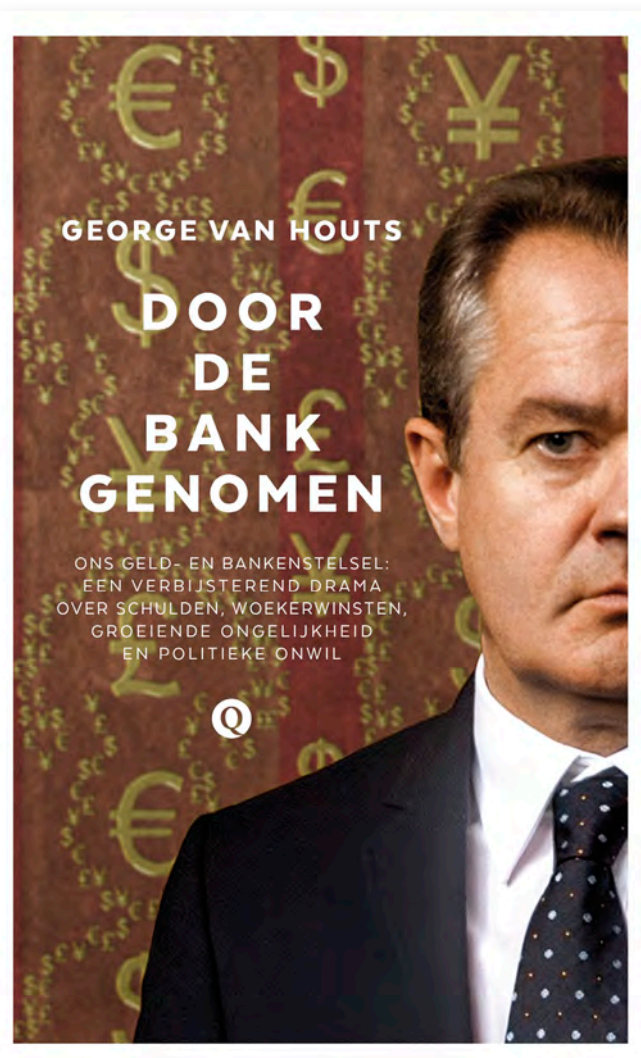
De Franse econoom Thomas Piketty stelde in zijn sociaaleconomische bestseller *Kapitaal in de 21e eeuw* dat de ongelijkheid in de verdeling van vermogen en rijkdom in onze wereld groeit. De rijkste 10 procent van de wereldbevolking heeft 80 procent van het totaal aan vermogen op de wereld. Andersom geformuleerd: de overige 90 procent van de wereldbevolking, waaronder hoogst waarschijnlijk u en ik, moet het doen met de overgebleven 20 procent van de rijkdom. En deze ongelijkheid groeit; deze kloof wordt elk jaar breder.

Door George van Houts

In zijn boek *Schuld* heeft antropoloog David Graeber minutieus geanalyseerd hoe die ongelijkheid in de loop der eeuwen is gaan groeien. Graeber lanceert in dit boek de hoofdoorzaak als kernbegrip: schuldhorigheid. Hij beschrijft de geschiedenis van de schuld – in financiële, maar ook in sociaal-morele zin. Er heeft zich wereldwijd een systeem ontwikkeld waarbinnen de machthebbers – lees: de 1 procent rijksten, de multinationale ondernemingen en de banken – steeds meer macht en invloed en kapitaal veroveren door de 99 procent van de wereldbevolking – eveneens waarschijnlijk ook u en ik – in een staat van schuldhorigheid te brengen en te houden.

‘SCHULDENAARS ZIJN DOCIEL, OMDAT SCHULDEN MOREEL VERWERPELIJK WORDEN GEACHT. ZE LATEN ALLES MET ZICH DOEN OMDAT ZE SCHULDIG ZIJN’

Het is door de eeuwen heen gebleken dat mensen of bedrijven, of landen die schulden hebben, daar zo onder gebukt gaan dat ze nooit, maar dan ook nooit in opstand komen. Schuldenaars zijn dociel, omdat schulden moreel verwerpelijk worden geacht. Ze laten alles met zich doen omdat ze schuldig zijn. In de late middeleeuwen al ontdekten vorsten die land verpachtten aan boeren dat als ze de boeren na een slecht oogstjaar geld leenden, die boeren zich de daaropvolgende jaren in het zweet werkten om de schuld met rente aan hun vorst af te betalen. De vorst werd hierbij geweldig goed geholpen door de Kerk. Vanaf de kansels werd de mensen voorgehouden hoe slecht ze waren als ze schulden hadden. Met schuld beladen. In de loop der eeuwen is dit

principe verfijnd en uitgebouwd tot een machtsfactor van betekenis. De machthebber hoeft geen geweld meer te gebruiken, hoeft er zelfs niet meer mee te dreigen. Puur en alleen schuldhorigheid hanteren is voldoende.

Dit werkt op macro- en microniveau. Op macroniveau: kijk hoe de rijke landen, het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank de arme landen met schulden hebben volgestopt en hoe die landen worden gedwongen draconische bezuinigingen te implementeren en de opgedrongen schulden met rente af te lossen. Op microniveau: miljoenen huishoudens in de wereld hebben schulden. Een groot percentage heeft zelfs zoveel schulden dat ze die echt nooit zullen kunnen terugbetalen. Maar je móét je schulden toch terugbetalen? Nee, helemaal niet. David Graeber laat zien dat er

in oude beschavingen, zoals de Hebreeuwse van drie- tot vierduizend jaar geleden, totaal anders met schuld werd omgegaan. In heel veel beschavingen bestonden kredietsystemen, maar in tegenstelling tot nu werden die kredieten toen nooit afgelost. Dat was helemaal niet de bedoeling!

Het waren systemen waarin eindeloos werd doorgehaald en bijgeschreven. Denk daarbij eens aan de schaduwboekhoudingen die in 2001 ontdekt werden bij de bouwfraude. Een fraude waarbij wij met z'n allen – de overheid dus – werden opgelicht voor 4 miljard gulden door een conglomeraat van 164 bouwbedrijven bij de aanleg van onder andere de Hoge Snelheidslijn en de Schipholtunnel. In die schaduwboekhoudingen werden illegale tegoeden en schulden van die bouwbedrijven onderling bijgehouden, maar nooit vereffend. Dat hoefde ook helemaal niet. Daarom noemde minister Sorgdrager het indertijd vergoelijkend 'pepernoten': er werd nooit daadwerkelijk onderling betaald, dus probeerde Winnie de angel eruit te halen door te doen alsof het geen echt geld betrof, maar nepgeld of strooigoed.

Ons woord 'jubileum' stamt af van het Jubileum dat in de oude beschaving van de Hebreeuwen iedere negen- enveertig jaar werd gevierd. Dat hield in dat alle financiële posities van de burgers eens in de negenenveertig jaar werden doorgehaald. Alle schulden werden kwijtgescholden en iedereen begon weer met een schone lei. Daar komt ook de zegswijze 'met een schone lei beginnen' vandaan.

Waarom wordt er niet veel meer kwijtgescholden op deze wereld? Vergeef ons onze schuld zoals ook wij anderen hun schuld vergeven. Waarom de armsten wurgen door schuldhorigheid?

De regering en schuldhorigheid

Hoe houden regeringen hun burgers rustig? Door te wijzen op de verlammeende staatsschuld, die moet immers afgelost. Waarom? Met één pennenstreek zijn schulden door te halen. Door in 2008 de banken met miljarden te redden is de staatsschuld weer enorm opgelopen met 100 miljard, die afgelost moet worden met belastinggeld. Waarom? (Tussen 2007 en 2016 is de staatsschuld van 245 naar 466 miljard gestegen.)

Betreft het opzet van kwaadwillende politici? Nee, natuurlijk niet. Het is veel erger: politici zijn net zo onwe-

tend over de kern van het geld en het schuldsysteem als de burgers die ze vertegenwoordigen. Het is de bijna onuitroeibare domheid. En die domheid wordt vanuit de financiële wereld wel degelijk gestimuleerd, want die heeft baat bij een zo breed mogelijke kenniskloof.

Drie voorbeelden van 'beleid' zijn:

1. Eerst werd door opeenvolgende kabinetten het eigenhuisbezit aangemoedigd en werden we gestimuleerd om hypotheekschulden aan te gaan. Nu geselen de machthebbers ons met de beschuldiging dat we veel te veel hebben geleend!
2. Hoe anders kijk ik nu aan tegen de microkredieten die koningin Máxima tot haar goede doelen rekent. Het helpt de rijksten de armsten te leren wennen aan het leven in schuldhorigheid.
3. De invoering van een sociaal leenstelsel voor studenten. Het leert ons allemaal van jongs af aan te wennen aan een doziel bestaan in schuldhorigheid.

Daarom roep ik ertoe op: de klinkers uit de straten en op naar de Zuidas en het Binnenhof. Laat uzelf niet langer als kikker in een langzaam opwarmende pan water doodkoken, spring eruit! Laten we iets doen. Een streep door alle schulden. Iedereen een schone lei en een lege kerfstok.

Ik roep niet op tot geweld, maar wel tot verzet. Van onderop, met velen, kunnen we de gelijkheid weer bevechten. De banken, de regeringen, de rijksten, de multinationals op de knieën dwingen zonder geweld maar met de bitcoin. Decentrale, peer-to-peer digitale valuta hebben de toekomst. De crypto-currencies en de blockchain zullen zorgen voor een ongekennde revolutie met als motto: Destroy Goldman Sachs! Be your own bank! Bevrijd je van de schuldhorigheid!

Fragment uit: Door de bank genomen, George van Houts, ISBN 978 90 214 0307 6, € 18,50.

George van Houts is acteur en initiatiefnemer van theatergroep De Verleiders. Met de voorstelling 'Door de bank genomen' namen zij stelling tegen de top van het bankwezen.

LECTOR NADJA JUNGMAAN OVER 'MOBILITY MENTORING' VAN EMPATH:

'BLIJVEN COACHEN TOT ALLE GELDSTRESS WEG IS'

Nadja Jungmann, lector Schulden en Incasso aan de Hogeschool Utrecht, was op excursie bij Empath, een social workorganisatie in Boston. De organisatie ontwikkelde een integrale aanpak om de cirkel van de armoede te doorbreken. Empath combineert daarbij inzichten vanuit hersenonderzoek met re-integratie, schulphulp, huisvesting en opleiding. 'Ze gaan nooit op de stoel van de klant zitten. De klant moet het uiteindelijk zelf kunnen.'

Door Martin Zuithof

Nadja Jungmann, autoriteit op het gebied van schuldhulp in Nederland, vertelt enthousiast over haar recente trip naar Boston. 'De inzichten van Schaarste van Mullainathan en Shafir (2013) zijn inmiddels geland in Nederland. Daarom zochten we manieren om daaraan invulling te geven in de dienstverlening. We hebben nu dus het inzicht geaccepteerd dat mensen met financiële

problemen zich anders gaan gedragen, maar we richten er onze dienstverlening niet anders op in. Toen zijn we bij Empath in Boston terechtgekomen, waar ze nog wat verder gaan met de ideeën van Mullainathan en Shafir.'

Cruciaal in de hulpverlening van Empath is het onderzoek naar het effect van stress op de hersenen, schetst Jungmann. 'Bij Empath gaan ze nog dieper op die effecten in. Ze hebben hun uitvoeringspraktijk anders ingericht, en laten die praktijk steeds door Harvard-onderzoekers monitoren. Wat ze doen is 'brain science informed coaching'. Ze onderzoeken de effecten van stress en daarbij blijkt dat je er dingen door vergeet, op de korte termijn gaat handelen, dat je moeilijker in beweging komt.'

De mentoring van Empath is integrale, generalistische hulpverlening, waarvan schuldhulp een van de belangrijke pijlers is. 'Voor de meeste klanten geldt dat er een mix aan problemen speelt en dat is ook herkenbaar bij de wijkteams in Nederland. Om mensen weer op de eigen benen te helpen, gaan we daarom aan de slag met alle problemen, bijvoorbeeld ook met gezondheid en opvoeding. In ieder geval dienen we er ook voor te zorgen dat ze economisch zelfstandig zijn. Dan hebben ze zodanig betaald werk nodig, dat ze geen geldstress meer hebben.'

'EMPATH GAAT OP ZOEK NAAR DE UITHOEKEN VAN DE ARBEIDSMARKT'

'Zolang je geldstress hebt, functioneer je slechter, heb je meer moeite om grip te krijgen op de opvoeding, kost het meer moeite om af te vallen. Bij Empath houden ze niet op met coachen als mensen betaald werk hebben. Ze stoppen pas als mensen werk hebben dat voldoende geld oplevert, zodat ze ervan kunnen leven. Daarvoor maken ze eigen analyses van de arbeidsmarkt. Ze gaan op zoek naar die uithoeken van de arbeidsmarkt, die nog redelijk goed betalen en waar je toch niet al te veel scholing voor nodig hebt.'

Vanuit de re-integratiemethodiek zoeken de mentoren naar de ambities van cliënten, die ze ook kunnen

uitleven in beroepen die niet de eerste keus zijn. 'Mensen kiezen vaker voor de hand liggende beroepen als in de winkel werken, taxichauffeur, kapster. In plaats van dat ze kiezen voor de farmacie, waar ze met een korte opleiding van bijvoorbeeld vier maanden, gekwalificeerd fabriekswerk leren doen. Of de mentor vraagt door waarom een cliënt kapster wil worden. Dan blijkt dat ze graag met mensen werkt. Dat kan ook als ze apotheker-sassistente wordt, met een korte opleiding, waardoor ze snel het dubbele verdient. Tegelijk kan ze dan veel beter voor haar kinderen zorgen.'

'DE MOBILITY MENTOR NEEMT PAS AFSCHIED ALS DE CLIËNT GOEDKOPER WOONT'

Bij Empath werken hoogopgeleide social workers, vaak met een master, met verstand van re-integratie, arbeidsmarkt en de sociale kaart. Duidelijk geïnspireerd vertelt Jungmann over de veel omvattende aanpak van deze mentoren. 'Het zijn generalisten die de regie blijven voeren. Ze helpen klanten niet zelf met hun schulden, maar zij verwijzen naar schuldhulp. Ze helpen mensen ook niet met de re-integratie maar verwijzen ernaar. Coachen naar financiële zelfstandigheid kan ook zijn: goedkoper wonen. De mobility mentor neemt pas afscheid als de cliënt goedkoper woont, zodat dat ook geen geldstress meer oplevert.'

De mentoren van Empath gebruiken een zelfredzaamheidsmatrix, die ze de 'bridge to selfsufficiency' (brug naar zelfredzaamheid) noemen. 'Dat doen ze om met mensen in gesprek te gaan over de impact van hun problemen op verschillende levensterreinen. Hoe beïnvloedt die geldstress je opvoeding? Hoe beïnvloeden relatieproblemen je functioneren op je werk? Ze stimuleren zo het zelfinzicht en klanten kunnen daarna heel goed uitleggen hoe de stress hun functioneren beïnvloedt. Ze leren stress te zien als iets tijdelijks waarvan het de moeite waard is om die met behulp van checklists te reduceren. Met sms'jes en lijstjes herinnert de mentor je aan je taken.'

Voor cliënten die moeite hebben om in actie te komen, hanteert Empath 'goal action plans', waarin tot in detail staat welke stapjes gezet moeten worden, bijvoorbeeld om een kinderopvangtoeslag aan te vragen. 'Ze vragen ook of de cliënt thuis een computer heeft. Zo nee: bij wie zou je die computer kunnen gebruiken? Ze nemen al die stapjes door, omdat ze er vanuit gaan dat door alle spanningen de cliënt al die stapjes niet kan plannen en evalueren. Ze nemen niet over, maar helpen je om het plan te ontleden, want je moet het nog steeds zelf doen. En als je het gedaan hebt, krijg je een financiële beloning. Voor het aanvragen van die 'childcare voucher' krijg je 30 dollar. De tweede keer als je een voucher voor

gesubsidieerd wonen moet aanvragen, krijg je geen beloning, want je hebt al aangetoond dat je het kunt.'

Empath werkt inmiddels zo'n zeven jaar op deze kennis gestuurde manier. Intussen is de organisatie ook bezig een kenniscentrum op te zetten waarbij zo'n veertig Amerikaanse, Canadese en Australische organisaties zijn aangesloten. 'Met die lidmaatschappen creëren ze samen structureel geld voor onderzoek en evaluatie. Daarmee verrijken ze als professionals continu hun eigen uitvoeringspraktijk. Door de samenwerking met hersenonderzoekers van Harvard kun je zeggen dat ze actie-onderzoek in de praktijk doen. Als ze vervolgens het idee hebben dat iets werkt, dan wordt die praktijk gemonitord door een van de federale certificeringsinsti-tuten, de NSDA.'

Jungmann bezocht Empath met subsidie van ZonMW voor een project dat ze samen met Platform31 en Impuls uitvoert. Met Nardy Beckers van het Serviceplein in Alphen aan den Rijn bereidt ze een pilotproject voor met de 'mobility mentoring'-methode. 'Bij het Serviceplein in Alphen werken generalisten die de regie voeren bij mensen die meer dan een probleem hebben. Ze hebben de regie bij alle hulp rondom re-integratie, schuldhulpverlening, Participatiewet, Leerplichtwet, bijzondere bijstand en Wmo.'

'EMPATH BIEDT OOK GROEPSWERK AAN, OM WEER IN JEZELF TE GAAN GELOVEN'

Nadja Jungmann benadrukt dat het gaat om de eigen verantwoordelijkheid van de cliënt, die tegelijk op allerlei manieren ondersteuning krijgt. 'Als je door de gangen van de organisaties loopt, hangen overal foto's van klanten met een stukje tekst erbij wat ze bereikt hebben. Empath biedt daarnaast ook groepswork aan, waarin het erom draait dat cliënten weer in zichzelf gaan geloven. Dan zie je wat mensen in jouw situatie bereikt hebben en dat wordt dan ook niet door een professional verteld.' 'Het mooie is dat de hele discussie over eigen verantwoordelijkheid in Amerika ook gevoerd wordt. Zij sluiten aan bij waar mensen bepaalde tekortkomingen hebben. Als mensen een kinderopvang voucher willen aanvragen, gaat de mobility mentor dat nooit doen. Ze gaan nooit op de stoel van de klant zitten. De klant moet het uiteindelijk zelf kunnen.'

Dr. Elisabeth Babcock, directeur van Empath Mobility Mentoring, spreekt op het congres 'Mobility Mentoring' op 10 november 2016 in Maarssen.
Link: www.platform31.nl/nieuws/mobility-mentoring

EROPAF! ONDERSTEUNING:

FOCUS OP MOTIVATIE, GEDRAG EN EMPOWERMENT

‘Nu ben ik me er telkens bewust van waar ik geld aan uitgeef. Dat was hiervoor wel anders. Het is prettig dat mijn ondersteuner de keuzes aan mij laat: spaar ik nog door voor dat uitje, of koop ik toch die jurk? Ze stelt wel voortdurend vragen: ‘Wat betekent dit voor je budget? Waar kies jij voor?’ Het is soms lastig hoor, maar ik heb al meer grip op mijn geld gekregen’

De aanpak ‘Eropaf! Ondersteuning: financieel zelfbeheer’ is gericht op het laagdrempelig bevorderen van de financiële zelfregie van mensen die dat zelf niet kunnen. Het project zet zich in voor kwetsbare groepen, waaronder jongeren met (een risico op) schulden en huishoudens met een langdurig laag inkomen. De ondersteuning gaat uit van de wensen, mogelijkheden en vaardigheden van de deelnemers en sluit aan bij de principes van zelfregie en eigen kracht.

Autonomie, betrokkenheid, competentie

De aanpak bestaat uit een aantal tools zoals Mesis (een gevalideerde vragenlijst die vaak wordt ingezet bij aanvang van een schuldhulptraject), Checkpoint (een instrument dat helpt om de deelnemer zelf zijn of haar financiële doelen te formuleren), een digitaal platform en een digitaal kasboek. Deze helpen de deelnemer het inkomen te beheren en het roer in handen te houden. De ondersteuner kan op afstand in dit kasboek meekijken. De deelnemers worden bijgestaan door een ondersteuner die online, telefonisch en face-to-face tips geeft, ideeën aanreikt, aanmoedigt en aanspoort. Deze vorm van ondersteuning komt tegemoet aan de drie psychologische basisbehoeften: autonomie, betrokkenheid en competentie. De werkwijze zorgt ervoor dat financiële problemen niet uit de hand lopen en bespreekbaar wor-

den. Zo wordt gewerkt aan een duurzame en blijvende oplossing voor schuldenaars.

Regie op financiën

In de periode oktober 2015-juli 2016 is deze aanpak op kleine schaal beproefd in Harderwijk in samenwerking met de gemeente Harderwijk, welzijnsorganisaties ZorgDat en Stimenz en Iriszorg, instelling voor verslavingszorg en maatschappelijke opvang. De eerste ervaringen zijn positief: enkele mensen zijn uitgestroomd en hebben de regie op hun financiën herpakt. Op basis van de opgedane ervaring en inzichten wordt de werkwijze aangescherpt en worden de digitale instrumenten aangepast. Nu is het tijd de aanpak verder te verfijnen om deze uiteindelijk landelijk in te kunnen zetten.

Duurzame verandering

Renate Bos, projectleider ‘Ondersteuning: financieel zelfbeheer’, vertelt dat de aanpak is ontstaan vanuit het inzicht dat de huidige schuldhulp vaak geen duurzame verandering bewerkstelligt. ‘Binnen de huidige schuldhulp en bewindvoering is onvoldoende aandacht (en ruimte) om in te zetten op motivatie, gedragsverandering en empowerment. Daarmee voorkomen zij niet per se schulden in de toekomst. Onze aanpak is juist specifiek gericht op een blijvende verandering: de financiële vaardigheden van mensen worden op duurzame wijze vergroot. Uiteindelijk draagt de aanpak daarmee bij aan vermindering van schuldenproblematiek en lagere uitvoeringskosten voor de overheid. Onze wens is deze aanpak verder door te ontwikkelen en te beschrijven en vervolgens in meer plekken in Nederland in te zetten’.

Link: www.eropafondersteuning.nl

SOCIALE COÖPERATIES EN SCHARRELONDERNEMERSCHAP:

ONDERNEMEN NAAR VERMOGEN

Ondernemen binnen een sociale coöperatie is een oplossing voor mensen voor wie de stap te groot is om op eigen kracht een bedrijf te starten. Ze gaan aan de slag om hun bedrijf op te bouwen onder de vleugels van een coöperatie, naar eigen vermogen en met behoud van uitkering. Op allerlei plekken ontstaan nieuwe sociale coöperaties met bloemrijke namen als 'de Vrije Uitloop' (Breda), 'de Zoete Kruiden' (Zoetermeer) en 'de Blauwe Paraplu' (Amersfoort).

Deelnemers aan een coöperatie richten zich op datgene waar ze goed in zijn. Intussen helpt de coöperatie met overkoepelende zaken als administratie, inkoop en huisvesting. Ook zorgt de coöperatie voor een juridische structuur en de inschrijving bij KvK. Doordat de ondernemers bedrijfsonkosten declareren en een deel van hun omzet mogen sparen voor hun eigen ontwikkeling, neemt hun bestedingsruimte toe. Doordat ze weer deelnemen aan het arbeidsproces krijgen ze nieuwe contacten, groeit hun zelfvertrouwen en neemt hun gevoel van eigenwaarde toe.

Een specifieke vorm van de sociale coöperatie is die van het zogeheten 'scharrelondernemerschap'. Hierbinnen bouwt elk lid zijn of haar eigen bedrijf naar vermogen op, met behoud van bijstandsuitkering. In tegenstelling tot de 'gewone' sociale coöperatie krijgen de leden de omzet die ze maken niet uitbetaald, maar ze kunnen er cursussen en trainingen volgen die hun ondernemerschap verder helpt.

De Zoete Kruiden

Een voorbeeld van een coöperatie van scharrelondernemers is 'De Zoete Kruiden' in Zoetermeer. De nieuwe sociale coöperatie met 28 startende ondernemers zijn in juni 2016 van start gegaan. De leden zijn actief in uiteenlopende vakgebieden als beauty en wellness, kunst, coaching en catering. De deelnemers kregen van de gemeente Zoetermeer toestemming om hun bedrijf op te zetten met behoud van uitkering. Hiervoor heeft de gemeente een zogeheten 'regelluwe zone' ingesteld, die het de groep mogelijk maakt om zonder andere verplichtingen hun tijd te besteden aan de coöperatie. De omzet die wordt gemaakt blijft binnen de coöperatie en hoeft niet te worden terugbetaald. Wel mogen de ondernemers cursussen en trainingen volgen en krijgen ze bedrijfsonkosten vergoed.

Wat levert De Zoete Kruiden op? De ondernemers die langer dan drie jaar geen betaalde baan hadden, hebben sinds juni hun passie teruggevonden. Zij werken enthousiast samen om de coöperatie vorm te geven en hun bedrijf te ontwikkelen. Samen zijn zij nog op zoek naar geschikte en betaalbare bedrijfsruimte. De gemeente noemt de coöperatie geslaagd als na een jaar omzet wordt gedraaid en de coöperatie zichzelf duurzaam kan financieren. Dat betekent niet dat de leden volledig in hun eigen inkomen moeten voorzien. Op dit moment zijn er geen doelstellingen geformuleerd op het gebied van uitstroom.

Cordaid en de Tientjes Academie begonnen in 2015 het tweejarige project 'Social Lab voor coöperatief scharrelondernemerschap'. Doel van dit project is om op landelijk niveau kennis, ervaringen en handreikingen beschikbaar te maken over deze vorm van ondernemen.

Links: www.cordaid.org, www.zoetekruiden.nl
www.devrijeuilloop.nl, stadslab033.nl/de-blauwe-paraplu

VRIJPLAATS AMSTERDAM

VEILIGE PLEK BIJ EEN ONOPLOSBAAR CONFLICT

Vrijplaats Amsterdam is een burgerinitiatief van professionele conflictcoaches die op jaarbasis drie mensen gratis coachen die zich geen coaching kunnen permitteren. Initiatiefnemer is Alexandra van Smoorenburg, sociaal ondernemer en ontwikkelaar van de Vrijplaats.

Wat is de Vrijplaats precies?

‘De Vrijplaats is een veilige plek bij een onoplosbaar conflict. Het kan gaan om conflicten met een ander, maar ook om innerlijke conflicten, zoals omgaan met armoede, schulden, mantelzorg, verlies van werk, echtscheiding, eenzaamheid. Voor dit soort leed heeft het maatschappelijk werk te weinig tijd. Ook kun je er niet voor naar een psycholoog en krijgt geen vergoeding vanuit de basisverzekering. Door de Vrijplaats kosteloos aan te bieden aan wie dat zelf niet kan betalen, willen we een bijdrage leveren aan mens en samenleving.’

Hoe werken jullie?

‘Momenteel zijn er 33 coaches die de Vrijplaats kosteloos aanbieden. Zij dragen zorg voor een veilige plek waar men met een gelijkwaardige, vriendelijke persoon geholpen wordt een eigen oplossing te vinden voor het probleem. Feitelijk is het een coachingtraject, gericht op het benutten of bevrijden van een conflict. Het gaat om één tot zes sessies van anderhalf tot twee uur, bij organisaties die daartoe kosteloos ruimte en koffie beschikbaar stellen. In de sessies is onder meer aandacht voor het ontvankelijk worden voor de eigen werkelijkheid en verantwoordelijkheid. Belangrijk zijn ook het aanboren van eigen wijsheid, het ontdekken mogelijkheden voor constructieve actie én een goede voorbereiding op het moeilijke gesprek.’

Wat is jullie succes?

‘Het succes is tweeledig: vanwege de interventie zelf, maar ook door de winst van het project. Krachtig aan de interventie is dat de klant toewerkt naar zijn eigen recept voor het probleem, en dit vastlegt in een Zelfstuuringskaart. Elk coachingtraject wordt afgerond met een nazorgsessie en een schriftelijke evaluatie. Dit maakt de kwaliteit gemakkelijk toetsbaar. De meeste klanten zijn enthousiast. Ze ervaren de coaching als ‘prettig confron-

terend’, krijgen inzicht in hun zwakheden en grenzen, krachten en mogelijkheden.’

‘Verder loopt het project goed door het enthousiasme van de vrijwilligers over de methode. De aanpak is systematisch, brengt daardoor rust en helderheid in het proces. De begeleiding is gevarieerd met ontspanningsoefeningen, cognitieve, creatieve en lichaamsgerichte technieken. Alle betrokkenen hebben er voordeel bij: mensen met een minimuminkomen vanwege de kosteloze hulp en de vrijwilliger vanwege de gratis opleiding, intervisie en de voorbereiding op een eigen praktijk.’

Links: www.conflicthulpminima.nl,
www.vrijplaatsamsterdam.nl

Foto: Gowan Genis

ONSBANK:

ARTISTIEK LEERPROCES VOOR JONGEREN MET SCHULDEN

Schulden van jongeren los je niet op door keer op keer een deurwaarder op ze af te sturen. Maar hoe dan wel? Een onderzoeksproject rond het begrip ‘SCHULD’, waarbij zowel kunstenaars als wetenschappers betrokken waren, leidde in 2014 tot het idee van ONSBank. Begin 2016 startte de pilot en de eerste resultaten zijn goed.

ONSBank neemt schulden van een schuldenaar over en verstrekt deze een lening die de schuldenaar geleidelijk kan afbetalen. ‘We bieden geen vrijblijvend recht of cadeau, maar ondersteuning om zelf aan een nieuw leven te werken. We willen tegelijkertijd een duurzame oplossing mogelijk maken door schuldeisers bewust te maken dat de oplossing van problematische schulden een menselijke en integrale aanpak vraagt’, vertelt initiatiefnemer Johan Wagenaar, kunstenaar en directeur van Het Instituut.

‘Schuldrust’ en coaching

ONSBank heeft als uitgangspunt dat de schuldenaar niet de enige partij is die aansprakelijk is, legt Wagenaar uit. ‘De schuldeiser is dat ook. Ook zij geven vaak aan dat de huidige werkwijze tot frustraties leidt en dat een andere benaderingswijze noodzakelijk is. Ook ONSBank moet zich dan anders opstellen. We kunnen ons dan evenmin verschuilen achter bureaucratische en economische argumenten die ten koste gaan van de menselijke waardigheid.’

Samen met de schuldeisers last ONSBank eerst een ‘schuldrust’ periode in voor de cliënten. ‘Daarin krijgt de schuldenaar een leertraject aangeboden, waarbij eigenwaarde en identiteit centraal staan. Kunst en cultuur zijn hierbij ook belangrijke hulpmiddelen omdat creativiteit nodig is om uit de vaak uitzichtloze situatie te komen.’

Door samenwerking met bedrijven als Delta Lloyd, Manpower, IKEA en organisaties als De Kandidatenmarkt is het mogelijk om in de laatste fase van het leertraject coaching naar werk aan te bieden, vertelt Wagenaar.

‘Daarna start een afbetalingsregeling die het de jongere mogelijk maakt het restant van de schuld geleidelijk af te betalen. Met deze inkomsten kunnen we weer trajecten voor andere jongeren aanbieden.’

De succesfactoren

ONSBank is opgezet met het idee dat de persoonlijke ontwikkeling van de betrokkenen een belangrijk onderdeel empowermentproces vormt. Vandaar ook de intensieve begeleiding van kunstenaars, gericht op mentaliteits- en gedragsverandering. ‘De jongeren komen in contact met de wereld van kunst en cultuur. Dat stimuleert en verrijkt het denken over het leven en de wereld. Hierdoor nemen de mogelijkheden toe om anders met dingen, mensen en zichzelf om te gaan.’

Het eerste onderzoek naar de effectiviteit van ONSBank laat zien dat vrijwel alle deelnemers uiteindelijk zelf werk hebben gevonden, schetst Wagenaar. ‘De combinatie van schuldrust en het mentale en artistieke leerproces heeft deze jongeren gestimuleerd om een positieve weg in te slaan. Financiële partijen en de politiek zijn achter de methode gaan staan. En staatssecretaris Jetta Klijnsma is onze ambassadeur geworden.’

Links: www.hetinstituut.org/projecten/onsbank en www.dekandidatenmarkt.nl

CAROLA SCHOUTEN (CU):

‘HOOGSTE PRIORITEIT? DE BESLAGVRIJE VOET HANDHAVEN’

Carola Schouten, lid van de Tweede Kamer sinds 2011, diende eerder dit jaar een wetsvoorstel in om uitwassen in de incassobranche te beteugelen. Namens haar partij, de ChristenUnie, vraagt zij regelmatig aandacht voor het vraagstuk van armoede en schulden. ‘De overheid dient zelf ook de beslagvrije voet te respecteren. Je kan geen regel maken die voor iedereen geldt, behalve voor jezelf.’

Door Catelijne Akkermans

In mei 2016 diende Schouten een amendement in waarin mensen met schulden een tweede kans wordt geboden: mensen die onbedoeld een fout maken bij het opgeven van informatie aan de gemeente of uitkeringsinstantie, worden niet direct uitgesloten van een schuldregeling. Het amendement werd door de Tweede Kamer aangenomen. In juli dit jaar diende ze samen met Keklik Yücel (PvdA) een wetsvoorstel in dat malafide incassobureaus aan banden moet leggen. Schouten en Yücel introduceren in dit voorstel een incassoregister, stellen eisen aan opleiding en bedrijfsvoering, voorzien in toezicht en willen een beroepsverbod voor bureaus die de regels overtreden.

‘BIJ DE ENE GEMEENTE KRIJGEN ZZP’ERS WEL TOEGANG TOT SCHULDHULP, BIJ DE ANDERE NIET’

Maatschappelijk verantwoorde incasso

Een van de bouwstenen van de Transformatieagenda, die Eropaf! en Over Rood in juli publiceerden, is: laat de incasso doen door bedrijven die maatschappelijk verantwoord werken. Dit als plicht opnemen in een wettelijke regeling gaat Carola Schouten vooralsnog te ver. ‘Ik wil heel graag dat de incassobranche maatschappelijk

verantwoord gaat incasseren en ik hoop dat bedrijven die gebruik maken van een incassobureau zich realiseren dat het ook om hun visitekaartje gaat, dus dat ze er zelf voor kiezen om met betrouwbare incassobureaus in zee te gaan.’ Ze verwacht dat het mede door haar ingediende wetsvoorstel een einde zal maken aan misstanden in de branche.

Het mag niet, maar gebeurt wel

Schuldhelpverlening is gedecentraliseerd, waardoor de eerste verantwoordelijkheid ligt bij de gemeente. Dat vindt Schouten een goede constructie: het is voor een gemeente makkelijker mensen te bereiken dan voor het rijk. Ze constateert dat schuldhelpverlening wettelijk gezien goed geregeld is, maar dat er desondanks grote verschillen zijn tussen gemeentes wat betreft de toegankelijkheid en wachttijden.

‘Bij de ene gemeente krijgen ZZP’ers wel toegang tot schuldhelp, bij de andere niet. Bij de ene gemeente worden ze als ondernemer gezien en bij de andere als iemand die hulp nodig heeft. Klijnsma heeft steeds gezegd: “Het mag niet, dus het komt niet voor”. Dat is niet het geval: het mag niet, maar het komt wél voor. Als we een wet hebben waarin staat dat iets niet mag, moeten we er ook op toezien dat de wet wordt uitgevoerd. Het is de taak van de rijksoverheid om ervoor te waken dat gemeenten toegang geven aan iedereen die daar recht op heeft.’

Beslagvrije voet

Op 1 januari 2016 is het digitale beslagregister voor deurwaarders in werking getreden. Deurwaarders zijn verplicht het beslagregister te raadplegen om te waarborgen dat bij beslaglegging de schuldenaar niet onder de beslagvrije voet komt. De overheid is niet op dit register aangesloten. Schouten noemt het urgent dat de

rijksoverheid zelf ook de beslagvrije voet respecteert. 'De overheid doet dit nu niet. Je kan geen regel maken die voor iedereen geldt, behalve voor jezelf. En die vervolgens de mensen die het treft ook nog veel dieper in de ellende stort'.

Gecentraliseerde rijksincasso?

Er is een groot aantal overheidsorganisaties waar mensen met schulden mee te maken krijgen. Het CJIB voert voor verschillende overheidsdiensten de incasso uit. Schouten noemt het idee van een centrale rijksincasso 'sympathiek' maar voorziet knelpunten in de uitvoering. 'Het voordeel kan zijn dat je met één instantie te maken hebt, die beter het overzicht heeft op wat er speelt. We hebben ook slechte ervaringen met het CJIB. Het CJIB gaat nog wel eens dwars door schuldhulptrajecten heen. Voor we heel veel mensen afhankelijk gaan maken van één instantie, moeten we zeker weten dat het vloeiend loopt. We nemen een te groot risico'.

'ÉÉN RIJKSINCASSO KLINT SYMPATHIEK, MAAR IK BEN BANG DAT ER IN DE UITWERKING TE VEEL MIS GAAT'

Begrijpelijke taal

Schouten is voorstander van het invoeren van een breed moratorium in de schuldhulpverlening, waarbij er een incassopauze mogelijk is. Zo'n tijdelijke afkoelingsperiode geeft schuldeisers en schuldenaar rust en ruimte om alle schulden in kaart te brengen en tot oplossingen te komen. 'Zo'n adempauze moet zo snel mogelijk ingevoerd worden. Ik noem het niets voor niets adempauze, want de term moratorium is me te technisch. Als wij al die deurwaarders en incassobureaus verfoeien om hun ingewikkelde taalgebruik, laten we dan zelf vooral het goede voorbeeld geven. Brieven van deurwaarders zijn vaak onleesbaar en mensen begrijpen totaal niet wat er staat. Het moet juridisch kloppen, maar laten we niet doen alsof we daar geen begrijpelijke taal voor kunnen gebruiken.'

Waanzinig complex

Schouten pleit ook voor een vereenvoudiging van het toeslagenstelsel. 'Dit hebben we in onze goedbedoelde drang om zoveel mogelijk maatwerk te leveren, waanzinnig complex gemaakt. We zouden het makkelijker moeten maken om toeslagen toe te kennen en uit te keren. Het gaat vaak mis met de aanvraag voor kinderopvangtoeslag, dat is een ingewikkelde regeling.' Ze zou het logisch vinden dat toeslagen weer rechtstreeks aan de betreffende instanties worden uitgekeerd: de huurtoeslag aan woningbouwvereniging en de zorgtoeslag aan de zorgverzekeraars. 'Je hebt gemeenten die polissen aanbieden en gelijk rekening houden met de zorgtoeslag.'

Foto: Rufus de Vries

Basisinkomen

Schouten heeft haar twijfels bij de eventuele invoering van een basisinkomen: het is wellicht te duur, ook voor mensen die het helemaal niet nodig hebben en schiet mogelijk zijn doel voorbij. 'Het zou kunnen dat bepaalde groepen er fors op achteruit gaan, met name mensen met een chronische ziekte of handicap. Neem bijvoorbeeld mensen die hoge toeslagen ontvangen, omdat ze hoge zorgkosten hebben, niet meer kunnen werken en een aangepaste woning nodig hebben. Lukt het om dit met een basisinkomen te compenseren? Ik ben ervoor om te kijken hoe we zo gericht mogelijk mensen kunnen bereiken, zodat we ze kunnen geven wat ze nodig hebben. Ik ben er bij een basisinkomen niet zeker van of dat lukt. Het idee van het basisinkomen heeft de charme van de eenvoud, maar ik ben bang dat het er niet voor gaat zorgen dat mensen krijgen wat ze nodig hebben'.

Schuldhulpmaatje

Carola Schouten zou graag zien dat er om mensen met schulden een steviger netwerk ontstaat, waaruit ze steun en hulp kunnen halen. In haar woonplaats Rotterdam is ze actief als schuldhulpmaatje. Dit brengt haar in contact met mensen met financiële problemen. 'Het gaat niet alleen om schulden, maar om het persoonlijke contact en betrokkenheid: het steuntje in de rug, de bemoediging om vol te houden bijvoorbeeld. Hele menselijke zaken.'

VAN DOENERS, DENKERS TOT BELANGEN-BEHARTIGERS

Het aantal mensen met financiële problemen dat een beroep doet op vrijwilligers neemt toe. Bezuinigingen op formele hulp en de economische crisis zijn hier mede debet aan. Terwijl het aantal mensen in financiële problemen stijgt, neemt ook de complexiteit van de problematiek toe. En dat brengt de nodige dilemma's met zich mee: vragen we niet te veel van vrijwilligers? Welke ondersteuning krijgen zij om goede kwaliteit te bieden?

'Beroepskrachten en vrijwilligers dienen elkaar als gelijkwaardig te zien'

Een slimme combinatie van steun vanuit het eigen netwerk, vrijwilligers en beroepskrachten draagt bij aan effectieve schuldhulp. Wat is belangrijk in de samenwerking tussen al deze partijen? 'Beroepskrachten en vrijwilligers zijn complementair aan elkaar. Vrijwilligers geven extra kwaliteit doordat zij werk kunnen doen waar de beroepskracht niet aan toekomt. Belangrijk is dat beroepskrachten en vrijwilligers elkaar als gelijkwaardig zien', zegt Jolanda Elferink, onder meer expert in de samenwerking van formeel-informeel bij Movisie.

'Het verschil tussen vrijwilligerswerk en het werk van beroepskrachten moet onderwerp vormen van gesprek. Het kan verschillen per organisatie, per taak en medewerker, beroepskracht dan wel vrijwilliger.' Volgens Elferink is het bepalen en bewaken van grenzen in de begeleiding van vrijwilligers daarom heel belangrijk. Wat helpt is om afspraken over taken helder te beschrijven. Een goede begeleiding van vrijwilligers draagt uiteindelijk bij aan de kwaliteit die zij kunnen leveren.'

Handreiking 'Kwaliteitsborging' als handige checklist

Hulpmiddel bij de goede begeleiding van vrijwilligers vormt de handreiking 'Kwaliteitsborging in de thuisadministratie' van het Nibud. Hierin staat een checklist die helpt om de kwaliteit van een lokale organisatie in kaart te brengen. Het richt zich op deskundigheid (is er bijvoorbeeld permanente scholing, intervisie en een heldere taakafbakening?), werkwijze (is deze transparant en overdraagbaar?) en meetbaarheid (duur van de trajecten en recidivepercentage). Meer info over de handreiking 'Kwaliteitsborging in de thuisadministratie': www.nibud.nl

Goed voorbeeld: RoSA! maakt een vuist

Het aantal vrijwilligers voor mensen in armoede en met schulden neemt toe. Tegelijk lijkt het aantal belangenbehartigers op het gebied van armoede in Nederland juist af te nemen. Belangenbehartigers zijn actief in cliëntenraden, de Bijstandsbond, vakbonden, ouderenbonden en kerken. Daarnaast bestaan er stedelijke sociale allianties, zoals Delen achter de Duinen (Den Haag) en de Armoedecoalitie Utrecht. Ook de Rotterdamse Sociale Alliantie (RoSA!) is een actief netwerk van zelforganisaties in de stad. RoSA! komt op voor rechten voor mensen in armoede, door beïnvloeding van de gemeentepolitiek, zo nodig door actie te voeren.

Volgens Hans Goosen, voorzitter van de RoSA!, zijn er eigenlijk te weinig belangenbehartigers. 'Mensen organiseren is daardoor ingewikkeld geworden. Veel mensen willen wel 'helpen', maar dit is wat mij betreft te veel gericht op hulpverlening en niet op strijd. Eigenlijk moeten we af van noodfondsen en voedselbanken. Dit zou niet nodig hoeven zijn. Er is méér nodig.' Therese Steur, 'kartrekker' en secretaris bij RoSA!, vult aan: 'Veel kritische organisaties zijn wegbezuinigd. Momenteel zijn we met verschillende organisaties weer een breed netwerk aan het bouwen. Onder meer met de Pauluskerk. Samen kunnen we een harde vuist maken en opkomen voor de belangen van mensen in armoede en schulden.'

Meer info: www.rosarotterdam.nl, www.delenachterdeduinen.nl, www.armoedecoalitie-utrecht.nl, www.socialealliantie.nl

Liefst 8500 vrijwilligers in de schuldhulpverlening

Nederland telt tal van vrijwillige initiatieven op het terrein van armoede en schulden. Denk aan schuldhulpmaatjes, formulierenbrigades die mensen bijstaan bij hun administratie, budgetkringen die mensen helpen "gelukkig te zijn met genoeg", vrijwilligers bij voedselbanken en belangenbehartigers. In 2014 waren er liefst 8.500 vrijwilligers actief via dit soort organisaties. Samen gaven zij dat jaar ondersteuning aan zo'n 32.000 hulpvragers, aldus het Landelijk Stimuleringsnetwerk Thuisadministratie (2016). Meer info: www.steunpuntthuisadministratie.nl

Goed voorbeeld: Financieel Café 2.0 schept overzicht en helpt bij schuldeisers

Het Financieel Café 2.0. biedt directe hulp om geldzaken op orde te krijgen en contact te leggen met schuldeisers. 'Vrijwilligers van Humanitas helpen mensen om weer overzicht te krijgen en vragen te beantwoorden over administratie en financiën. Humanitas is samen met Nuon, T-Mobile en Zilveren Kruis een samenwerking aangegaan om mensen direct hulp te bieden bij vragen. Tijdens het café kunnen vrijwilligers samen met bezoekers direct een hulplijn bellen met deze organisaties met vragen over energie, telefonie of zorg', vertelt Hetty Kamphorst, consulente Thuisadministratie bij Humanitas in Zaanstad. Een bezoeker van het Financieel Café 2.0 zegt dat hij zich weer zekerder voelt. 'Ik heb weer overzicht in de chaos. En tijdens het gesprek met Nuon hebben we een oplossing gevonden voor mijn betaalachterstanden. Dat scheelt toch.'

Meer info: www.humanitasfinancielehulpverlening.nl

JAN HAMMING:

**'DE TWEEDELING IS
DE AFGELOPEN TIJD
ALLEEN MAAR
GROTER GEWORDEN'**

Foto: gemeente Heusden

Jan Hamming, burgemeester van het Brabantse Heusden, vindt dat de schuldenproblematiek binnen de landelijke overheid veel te weinig aandacht krijgt. 'Als je ziet dat er honderdduizenden mensen met onoplosbare schulden zijn, dan is dat dramatisch. Die kun je niet aan hun lot overlaten.'

Door Martin Zuithof

Jan Hamming vertelt dat Heusden in zes jaar tijd een 'werkloosheidsvrije gemeente' wil worden. 'In onze gemeente is de schuldenproblematiek een hot issue. Een belangrijke opstap is werk, en we doen er daarom alles aan om mensen zoveel mogelijk met hun talenten weer aan het werk te krijgen. We hebben bijvoorbeeld continu contact met ondernemers om bijstandsgerechtigden aan het werk te helpen. Daar is nog veel meer uit te halen.'

Hamming (50) is sinds vier jaar burgemeester van het Brabantse Heusden, een gemeente met ruim 43.000 inwoners. Daarvoor was hij twaalf jaar wethouder van Tilburg voor onder meer financiën en sociale zaken. Hij is actief in de PvdA, is bestuurder van de beroepsvereniging Sociaal Raadslieden Nederland en sinds dit jaar ook voorzitter van de Raad van Toezicht van kennisinstituut Movisie.

'Onoplosbare schulden'

Jan Hamming vertelt dat in Heusden ruim duizend inwoners bijstand ontvangen, ruim duizend mensen in de WW zitten en zo'n 2500 mensen in aanmerking komen voor de Heusden-pas, een kortingspas voor mensen met een minimuminkomen. 'Je ziet dat mensen met schulden vaak ook psychisch in de problemen komen en gezondheidsproblemen krijgen', zegt hij en verwijst naar het onderzoek van Shafir en Mullainathan (Schaamte, 2013), waaruit blijkt dat hersencapaciteit van mensen afneemt

door de schuldenstress. 'De problematiek met mensen in onoplosbare schulden is groot. Nadja Jungmann heeft dat onderzocht en daarbij bleek dat het landelijk in de honderdduizenden loopt. Ik ben onder de indruk van de heftigheid waarmee dat in Nederland vorm krijgt, het is dramatisch. Er zijn mensen die met zulke enorme schulden zitten, dat ze er een leven lang niet meer uitkomen. Dat kunnen we niet laten gebeuren.'

'ZIEKTE, SCHEIDING, FAILLISSEMENT, PSYCHISCHE PROBLEMEN. HET KAN ONS ALLEMAAL OVERKOMEN'

Hamming weet waar hij het over heeft. Als wethouder in Tilburg bezocht hij in 2011 voor het tv-programma Zembla 125 gezinnen in armoede en schulden. 'Al die mensen waren door incidenten van het leven in die situatie beland. Ziekte, scheiding, faillissementen, psychische problemen. Het kan ons allemaal overkomen. Niemand wil in die situatie zitten. Iedereen wil zelf zijn problemen oplossen. In Nederland zijn we vaak geneigd om mensen te hospitaliseren: u heeft een probleem en dat gaan we voor u oplossen. Wat we veel minder doen is: u bent ergens goed in en ga dat vooral aanpakken.'

'Twintig hulpverleners'

Hamming constateerde bij die bezoeken dat de hulpverlening veel te gefragmenteerd opereerde. 'Ik was bij een vrouw van wie de man was overleden. Ze had kinderen met gedragsproblemen, had zelf ook psychische problemen, rookte aan één stuk door. Er stonden stapels folders in de kamer die ze die week zou moeten bezorgen. Alleen daar had ze geen tijd voor, want ze zat die week vol met twintig hulpverleners. Ze moest elke keer haar levensverhaal opnieuw vertellen, kreeg elke keer opnieuw een intakegesprek. Op mijn vraag of ze aan één

iemand echt iets had, was haar antwoord: nee niemand. Dat beeld blijft altijd bij me: die rokende vrouw, die in haar kamer zat opgesloten.'

'Hulpverleners op een vloer'

De burgemeester vertelt gedreven over de andere aanpak die nu vorm krijgt in Heusden. 'Als gemeente zijn we verantwoordelijk voor de zorg, de jeugdzorg en de Participatiewet. In al die gezinnen waar ik kwam was sprake van multiproblematiek, complexe situaties. Je hebt dan geen twintig instellingen nodig die erop duiken, maar één partij die verantwoordelijk is en de regie neemt. Die op de gezinnen afgaat en zorgt dat er weer een hulpverlener komt waar ze vertrouwen in krijgen. Eén coach, één gezin, één plan.'

'Als gemeente brengen we die partijen actief bij elkaar. We hebben het vroegere gemeentehuis in Drunen vrijgemaakt, en die aanpak noemen wij 'Bij een'. Alle instellingen zitten daar op een werkvloer: maatschappelijk werk, sociale zaken, het ouderenwerk, de jeugdzorg, alles wat met participatie maken heeft. Per casus hebben we een coach die de professionals met de juiste expertise erbij betreft. We hebben gekapt in het woud aan hulpverleners die over de vloer kwamen bij mensen en dat ondergebracht bij een coach, een vertrouweling.'

'LAAT DE GEMEENTE DAN OOK CONTACT HEBBEN MET DE BELASTINGDIENST: HOE LOSSEN WE DIT SAMEN OP?'

Hamming vindt dat de schuldenproblematiek intussen bij de landelijke overheid veel te weinig aandacht krijgt. Hij wijst op het rapport 'Belastingdienst, een bron van armoede', dat Sociale Raadsliden Nederland in 2014 publiceerde, maar dat politiek nog weinig effect sorteerde. 'Daaraan zie je dat er binnen het rijk weinig gebeurt. Gemeenten zijn wel in gesprek met de Belastingdienst. Een voorstel is bijvoorbeeld dat een gemeenteamtbaar in direct contact staat met de belasting en schuldregelingen kan afspreken. Elke casus is maatwerk. Laat de gemeente dan ook contact hebben met de Belastingdienst: hoe lossen we dit samen op?'

Staatssecretaris Klijnsma (Sociale Zaken) wijst ook op de vele gemeenten, die nogal willekeurig allerlei uitsluitingsgronden hanteren voor de toelating tot schuldhulp.

'Daarin heeft ze ook gelijk, maar het is te makkelijk om de bal alleen maar bij de gemeentes te leggen. Heusden hanteert geen uitsluitingsgronden. We proberen steeds op maat te kijken of we mensen kunnen helpen. Kijk naar de persoon, personen verschillen en ongelijke gevallen moet je ongelijk behandelen. Het is verkeerd om ongelijke gevallen met uitsluitingsgronden gelijk te proberen te behandelen.'

'Een volgend kabinet moet echt de schuldenproblematiek in dit land aanpakken. Dat is een topprioriteit. Dit kun je niet zo laten lopen, want dan creëer je een nieuwe onderklasse. De tweedeling in de samenleving is de afgelopen tijd alleen maar groter geworden.'

Is de omslag van de overheid die de burger als calculerende fraudeur benadert naar een overheid die werkt op basis van vertrouwen belangrijk?

'Je moet wel op basis van vertrouwen kunnen werken, maar ook scherp zijn tegenover mensen die die zich onttrekken aan de regels en de rechtsstaat. Ik ben erg voor het aanpakken van fraude. Mensen die in de problemen zitten, moet je helpen, maar mensen die misbruik maken, mogen wat mij betreft veel harder worden aangepakt. In Heusden hanteren we ook een strenger beleid: als mensen met een uitkering frauderen, kun je die ook gewoon 100 procent stoppen.'

Maar je zei ook: het kan ons allemaal overkomen. Laten we eens kijken naar de talenten in plaats van mensen alleen te hospitaliseren.

'Je moet mensen vertrouwen geven en ze moeten zelf ook kunnen vertrouwen. Van daaruit kunnen ze kijken naar waar ze goed in zijn. In Nederland redeneren we vaak: u heeft een probleem, u kunt dus nu even niks.' Hamming schetst de situatie van een man, die werkloos was, een half jaar vast zat en in een vervuild huis woonde. 'Hij had drie kinderen voor wie hij alles deed. We hebben hem in contact gebracht met Talent2Work, die hem aan werk hielpen en hij doet het nu heel aardig. Zijn kinderen kom ik overal tegen, als vrijwilliger, als coach, bij het vluchtelingenwerk. De man is opgebloeid, in het gezin zit een enorme kracht. De man werd eerder alleen maar op zijn beperkingen aangesproken, maar dat hebben ze bij Talent2Work omgedraaid. Je kunt mensen helpen door ze een zetje te geven.'

'Sinds twee jaar hebben we hier een maatjesproject waarbij allerlei mensen uit de gemeente en het bedrijfsleven coach zijn van een werkzoekende. Wij proberen er alle ondernemers bij te betrekken, zij weten immers het beste wat de arbeidsmarkt vraagt. Zo'n 100 mensen zijn nu coach van een werkzoekende en dat is een complete vervanging van de vroegere re-integratiesector. Wij hebben tenslotte zelf allemaal uitgebreide netwerken. Het is een hele directe vorm van begeleiding, die wel wat tijd kost maar ook veel oplevert. Als college hebben we bijvoorbeeld zo'n 30 mensen aan het werk geholpen.'

Links Talent2Work:

www.baanbrekers.org/wie-zijn-we/talent2work/

VRIJWILLIGERS ZIJN DE SLAGROOM OP DE TAAKT

We maken steeds meer gebruik van vrijwilligers. En regelmatig ook misbruik. Sinds de invoering van de WMO is de vrijwilliger in het sociaal werk langzamerhand een onmisbare schakel geworden. Zoals dit in de zorg al langer het geval is: zonder vrijwilligers valt een groot deel van de zorg onherroepelijk stil.

Door Marc Räckers

Ook in de wereld van schulden, armoedebestrijding en ondersteuning bij het ordenen van je administratie of het beheren van je financiën zijn vrijwilligers in opkomst. Op zichzelf is het goed dat mensen zich vrijwillig bekommeren om medeburgers die het zelf niet redden, daar wil ik niets op afdingen. Wel wil ik de vraag opwerpen of het wel zo eerlijk is om de gevolgen van de complexiteit van de samenleving bij vrijwilligers neer te leggen.

Laten we er niet omheen draaien: vrijwilligers worden vaak ingezet om de gevolgen van bezuinigingen te dempen. Blijkbaar willen we als samenleving niet meer voor fatsoenlijke zorg, welzijn en bijvoorbeeld ondersteuning bij financieel zelfbeheer betalen. Het is een keuze van onze neoliberale overheid om bijna alles aan 'de markt' over te laten en om dat wat de markt laat liggen te laten opvangen door vrijwilligers. Geld is het leidende motief.

Maar de complexiteit van de samenleving is geen natuurwet. Het is een keuze om de samenleving zo ingewikkeld in te richten. Dat we daarmee een aanzienlijk deel van de bevolking van deelname uitsluiten is geen opzet, maar wel een feit. Hoe armer je bent, hoe meer regels, formulieren en bureaucratie. Het is niet eerlijk om de verantwoordelijkheid voor de maatschappelijke participatie van degenen die uitgesloten worden aan vrijwilligers over te laten. De inclusieve samenleving is géén vrijwilligerswerk.

Vrijwilligers zijn de slagroom op de taart, maar niet de bodem. Ze mogen nooit de plaats innemen van cruciale diensten die professioneel moeten worden uitgevoerd. Aan vrijwilligers kunnen we ook niet dezelfde eisen stellen als aan professionals. Van vrijwilligers mogen we niet verlangen dat ze goed kunnen omgaan met complexe

mensen in complexe situaties en dat ze ook nog present blijven als het even tegenzit. Vrijwilligers zijn voor de samenleving simpelweg te waardevol om ze 'het vuile werk' te laten opknappen. Zeker niet nu we, bijvoorbeeld door de Participatiewet, ook nog verlangen dat iedereen maximaal deelneemt aan het arbeidsproces.

Een goede oplossing zou volgens mij de invoering van het basisinkomen zijn. Daarmee vervaagt het onderscheid tussen vrijwilligerswerk en professioneel werk. En maken we, door het afschaffen van alle wantrouwen en controle in o.a. de belastingen en sociale zekerheid, een eind aan een groot deel van de uitsluitende complexiteit. Waarmee dus ook de inclusieve samenleving weer ietsje dichterbij komt.

Erwin Bel:
'Bewind-
voering is nu
vaak te com-
mercieel'

**Ruben
Gowricharn:**
'Het idee dat
werk de oplos-
sing is, is kort-
zichtig'

'On-
oplosbare
schulden
bestaan
niet'

'Delen als
het nieuwe
vermenig-
vuldigen'

**Jan
Hamming:**
'De tweedeling
is alleen maar
groter ge-
worden'

**Dennis
Luisterburg:**
'Het bedrijfs-
leven is echt
aan zet'

